

www.humak.fi

Opinnäytetyö

ARVI

Vammaisten nuorten tarpeita palvelevan nuorisotyön
itsearviointi

Ville Leino

Yhteisöpedagogi (YAMK)
(90 op)

Arvioitavaksi jättämisaika
(9/2020)

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Yhteisöpedagogi (YAMK)

Tekijä: Ville Leino

Opinnäytetyön nimi: ARVI - Vammaisten nuorten tarpeita palvelevan nuorisotyön itsearviointi.

Sivumäärä: 95 ja 2 liitesivua

Työn ohjaaja(t): Merja Kylmäkoski

Työn tilaaja(t): Espoon kaupungin nuorisopalvelut

Opinnäytetyössäni kehitin itsearvioinnin työkalun vammaisten nuorten tarpeita palvelevan nuorisotyön laadun arvioimiseksi. Työn tilaajana toimi työnantajani Espoon kaupungin nuorisopalvelut ja se toteutettiin yhteistyössä kunnallisen nuorisotyön osaamiskeskus Kanuunan kanssa.

Kehittämistyössä hyödynsin strukturoitua tutkimusta. Pohjan tutkimukselle antoi syvä tutustuminen vammaisuuden, nuorisotyön sekä arvioinnin teoriaan ja selitysmalleihin. Kehittämistyön tutkimuksellisen osuuden toteutin työpajoissa nuorisoalan ammattilaisten ja vammaisten nuorten kanssa.

Opinnäytetyöni perustana toimii intersektionaalinen postmoderni vammaisnäkemys. Intersektionaalinen postmoderni vammaiskäsitys korostaa yksilön itsemäärättyä oikeutta. Samalla se tunnustaa yksilöiden henkilökohtaiset ominaisuudet ja auttaa ymmärtämään syitä heidän asemalleen yhteiskunnassa.

Nuorisoalan ammattilaisille järjestämissäni työpajoissa käsiteltiin esteettömyyden ja saavutettavuuden ominaispiirteitä nuorisotyössä. Sen lisäksi tarkastelimme kunnallisen nuorisotyön osaamisaluetta ja sitä, miten ne voisivat tukea vammaisia nuoria heidän vapaa-ajallaan.

Nuorten kanssa toteutetuissa työpajoissa käsitelimme nuorten vapaa-aikaa. Tarkoitukseni oli selvittää se, mitä vammaiset nuoret toivovat vapaa-ajaltaan ja toisaalta sen, mitkä seikat mahdollistavat vammaisen nuoren osallistumisen toimintaan. Teoriatiedon sekä suorittamieni työpajojen perusteella väitän, että tärkeimpänä yksittäisenä seikkana on palvelujen mahdollisimman laaja esteettömyys ja saavutettavuus.

Työkalussa esteettömyyttä ja saavutettavuutta arvioidaan viiden osa-alueen kautta: strategian, henkilöstön osaamisen, viestinnän, sosiaalisen saavutettavuuden ja fyysisen esteettömyyden. Arvioinnin lisäksi työkalu tarjoaa indikaattoreita laadukkaasti vammaisten nuorten tarpeita huomioivan työn arvioimiseen. Nämä indikaattorit on jaettu viiteen osa-alueeseen: työkokemusten tarjoaminen, osallisuus, harrastusmahdollisuuksien tarjoaminen, ystävyys- ja kaverisuhteiden edistäminen ja oppimisen mahdollistaminen.

Työkalun lopullinen muoto on internetsivulla toimiva sovellus ARVI, jonka toteutin Javascriptillä. Työkalu julkaistaan syksyn 2020 aikana Kanuunan internetsivuilla.

Asiasanat: vammaiset, nuorisotyö, itsearviointi, saavutettavuus

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Master of Humanities, Community Educator

Author: Ville Leino

Title: ARVI – Self-assessment of youth work serving the needs of young people with disabilities.

Number of Pages: 95 and 2 attachment pages

Supervisor(s): Merja Kylmäkoski

Subscriber(s): City of Espoo, Youth Services

In my thesis, I developed a tool for self-assessment to assess the quality of youth work serving the needs of young people with disabilities. The work was commissioned by my employer, the City of Espoo Youth Services, and it was carried out in cooperation with the municipal youth work competence center Kanuuna.

In my development work, I utilized structured research. The research was based on a deep acquaintance with the theory and explanatory models of disability, youth work and evaluation. I carried out the research part of the development work in workshops with youth work professionals and young people with disabilities.

My thesis is based on an intersectional postmodern view of the disabled. The intersectional postmodern theory of disability emphasizes the individual's right to self-definition. At the same time, it recognizes the personal characteristics of individuals and helps to understand the reasons for their position in society.

The workshops I organized for youth professionals dealt with the characteristics of accessibility in youth work. In addition, we looked at areas of expertise of municipal youth work and how this expertise could support young people with disabilities in their free time.

The topic of the workshops with young people was their conception of free time. My purpose was to find out what young people with disabilities want of their free time and, on the other hand, what factors enable young people with a disability to participate in the activities. Based on the theoretical knowledge and the workshops I conducted, I argue that the single most important factor is the widest possible accessibility of services.

The tool I produced assesses accessibility through five areas: strategy, staff competence, communication, social accessibility, and physical accessibility. In addition to evaluation, the tool provides indicators for evaluating high-quality work that takes into account the needs of young people with disabilities. These indicators are divided into five areas: providing work experience, inclusion, providing recreational opportunities, fostering friendships, and enabling learning.

The final form of the tool is the website application ARVI, which I programmed using Javascript. The tool will be published during the autumn of 2020 on Kanuuna's website.

Keywords: disabled people, youth work, self-assessment, accessibility

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO	6
2	KEHITTÄMISTEHTÄVÄN RAJAUS	8
2.1	Opinnäytetyön eettinen pohdinta	9
3	KÄSITTEET JA TIETOPERUSTA.....	11
3.1	Vammaisuus.....	11
3.2	Vammaisuuden selitysmallit	11
3.3	Intersektionaalisuus	13
3.4	Lainsäädäntö.....	14
4	VAMMAISET VÄHEMMISTÖNÄ.....	17
4.1	Yhdenvertaisuus yhteiskunnan eri osa-alueilla	18
4.2	Esteettömyys ja saavutettavuus.....	23
5	NUORISOTYÖ.....	25
5.1	Sosiaalipedagogiikka nuorisotyötä ohjaavana teoriana.....	27
5.2	Nuorisotyön tehtävät	28
5.3	Nuorisotyön eri muodot	32
5.4	Inklusiivinen nuorisotyö.....	35
6	ARVIOINNIN TEORIAA.....	36
6.1	Itsearviointi.....	37
6.2	Arvioinnin viisi peruskysymystä	39
6.3	Arviointi nuorisotyön kehittäjänä	40
7	TYÖN MENETELMÄT JA TOTEUTUS.....	41
7.1	Kvalitatiivinen strukturoitu tutkimus	41
7.2	Konstruktiiivinen tutkimus	42
8	KEHITTÄMISPROSESSI.....	46
8.1	Ideasta työkaluksi	46
8.2	Työpajat ammattilaisten kanssa.....	51
8.2.1	Kanuunan yhdenvertaisuusverkosto syyskuu 2019	51
8.2.2	Toinen työpaja.....	57
8.2.3	Kolmas työpaja	58

8.3	Työpajat nuorten kanssa	59
8.3.1	Ensimmäinen työpaja: Vamlas	60
8.3.2	Toinen työpaja: Leppävaaran seurakunta	66
8.3.3	Työpajojen yhteenveto	71
8.4	Yhteiskehittäminen netissä sekä työkalun testaus	72
9	TULOSTEN ESITTELY	73
9.1	Esteettömyyden ja saavutettavuuden kriteerit	74
9.2	Työn laadun indikaattorit.....	77
9.3	Digitaalinen työkalu – ARVI	80
10	YHTEENVETO JA JATKOKEHITTÄMISEN MAHDOLLISUUDET.....	86
	LÄHTEET	89
	LIITTEET.....	96

1 JOHDANTO

Yhdenvertaisuudella tarkoitetaan sitä, että kaikki ihmiset ovat samanarvoisia riippumatta heidän sukupuolestaan, iästään, etnisestä tai kansallisesta alkuperästään, kansalaisuudestaan, kielestään, uskonnostaan ja vakaumuksesta, mielipiteestään, vammastaan, terveydentilastaan, seksuaalisesta suuntautumisestaan tai muusta henkilöön liittyvästä syystä.

Oikeudenmukaisessa yhteiskunnassa henkilöön liittyvät tekijät, kuten syn-typerä tai ihonväri, eivät saisi vaikuttaa ihmisten mahdollisuuksiin päästä koulutukseen, saada työtä ja erilaisia palveluja - perusoikeudet kuuluvat kaikille.

Suomen perustuslaissa yhdenvertaisuuden periaate viittaa sekä syrjinnän kieltoon että ihmisten yhdenvertaisuuteen lain edessä. Yhdenvertaisuuslaki, rikoslaki, tasa-arvolaki ja työlainsäädäntö tarkentavat syrjinnän kieltoa eri elämänaluilla.

(Oikeusministeriö)

Opinnäytetyöni aiheena on yhdenvertaisuuden edistäminen kunnallisessa nuorisotyössä. Tarkastelen yhdenvertaisuuden edistämistä erityisesti vammaisten näkökulmasta. Opinnäytetyöni tuotoksena muodostin itsearvioinnin työkalun vammaisten nuorten tarpeita palvelevan nuorisotyön laadun arvioimiseksi.

Kunnat ovat merkittäviä nuorisopalveluiden tuottajia. Suomen kunnissa on n. 1 000 nuorisotilaa ja noin 240 nuorten työpajaa. Nuorten tieto- ja neuvontapalvelua on saatavilla noin 250 kunnassa. Nuorten ohjaus- ja palveluverkosto toimii lähes kaikissa Suomen kunnissa ja etsivää nuorisotyötä tekee noin 500 työntekijää eri puolilla Suomea. Kaikkiaan kuntien nuorisotoimet työllistävät lähes 3 400 työntekijää ja kunnat käyttävät nuorisotyöhön vuosittain yli 200 miljoonaa euroa. (Päivärinta ja Sjöholm 2016, 2.)

Kunnallinen nuorisotyö on merkittävässä asemassa suomalaisessa yhteiskunnassa. Tämä asema on ennen kaikkea kasvatuksellinen. Tämä kasvatuksellisuus tähtää yksilön emansipoitumiseen eli valtaistumiseen (Soanjärvi 2011). Yhteiskuntamme on tehnyt tietoisien päätöksen siitä, että tämänkaltaiseen kasvatukselliseen toimintaan panostettu raha- ja henkilötuntimäärä on kannattavaa.

Samaan aikaan nuorisotyön velvollisuus on edistää tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Tämä velvollisuus perustuu etiikkaan sekä voimassa olevaan lainsäädäntöön, kuten

nuorisolakiin, yhdenvertaisuuslakiin ja kansainvälisiin ihmisoikeussopimuksiin (Jalonen & Heinonen 2019, 5). Nuorisotyön tehtävänä on siis taata kaikille mahdollisuus päästä osaksi tätä valtaistumisen prosessia.

Vammaiset ovat näkymätön vähemmistö. Heidän asioitaan ei juurikaan käsitellä julkisessa keskustelussa ja heidän asiansa on monesti ulkoistettu erilaisten asiantuntijajärjestöjen ja toimikuntien vastuulle. Valtaistumisesta on eniten hyötyä muita heikommassa asemassa oleville. Toiveeni onkin, että opinnäytetyöni myötä kunnallisen nuorisotyön yhdenvertaisuus paranee ja näin entistä useampi ihminen pääsee kokemaan valtaistumisen omassa elämässään ja tämän myötä myös yhteiskunnassa.

Opinnäytetyöni tietoperusta on laaja. Aloitan tarkastelemalla vammaisuutta, sen selitysmalleja ja erityispiirteitä. Sen jälkeen tarkastelen kunnallisen nuorisotyön tehtäviä erityisesti sosiaalipedagogisen viitekehyksen kautta. Molempien näiden ohessa selvitän myös niitä määrittävää lainsäädäntöä ja sopimuksia. Tietoperustan lopuksi käsitelen itsearvioinnin teoriaa. Opinnäytetyöni tutkimuksellisessa osassa selvitin nuoris- ja vammaisalan ammattilaisten käsityksiä esteettömyydestä ja kunnallisen nuorisotyön osaamisalueista. Lisäksi pidin kaksi työpajaa vammaisille nuorille, joissa selvitin heidän näkemyksiään unelmien vapaa-ajasta. Opinnäytetyöni lopuksi esittelen vielä prosessin tuloksena syntyneen työkalun - ARVI:n - ja pohdin sen jatkokehitysmahdollisuuksia.

Opinnäytetyöni tilaajana oli tämän hetkinen työnantajani, Espoon kaupungin nuorisopalvelut. Opinnäytetyöprosessin aikana työskentelin suunnittelijana, vastuualueenani mm. yhdenvertaisuuden edistäminen. Nuorisopalvelujen lisäksi opinnäytetyöprosessissa arvokkaana yhteistyökumppanina mukana kulki kunnallisen nuorisotyön osaamiskeskus Kanuuna. Minulla on lähes 15 vuoden kokemus kunnallisesta nuorisotyöstä eri tehtävien kautta. Tämä kokemus toimi oivana kivijalkana, jonka päälle rakentaa opinnäytetyötäni.

Haluan kiittää Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiötä (Vamlas) ja Espoon seurakuntaa toimivasta yhteistyöstä nuorten työpajojen järjestämisessä. Vamlasin ja Kehitysvammaliiton kanssa käydyt keskustelut opinnäytetyöprosessin alkuvaiheessa olivat minulle kullan arvoisia.

2 KEHITTÄMISTEHTÄVÄN RAJAUS

Opinnäytetyössäni keskityn yhdenvertaisuuden edistämiseen erityisesti kunnallisen nuorisotyön näkökulmasta. Kuntien lisäksi nuorisotyötä Suomessa tekevät laajasti myös erilaiset järjestöt ja seurakunnat. Vaikka opinnäytetyöni fokus onkin kunnallisessa nuorisotyössä, voi opinnäytetyöni tuloksia varmasti soveltavasti hyödyntää myös näissä ympäristöissä.

Yhdenvertaisuus on hyvin laaja käsite. Tarkastelen yhdenvertaisuuden edistämistä opinnäytetyössäni vammaisten nuorten näkökulmasta. Motiivinani tähän rajaukseen oli työnantajani Espoon nuorisopalveluiden vammaisten nuorten palveluiden parantamiseen tähtäävä hanke, joka aloitettiin vuoden 2019 alussa. Hankerahoitusta kirjoittaessani minulle avautui konkreettisesti se, kuinka vähän vammaisten nuorten tarpeita oli siihen mennessä huomioitu nuorisopalvelujen toiminnassa. Halusin paneutua asiaan tarkemmin ja samalla auttaa myös muita Suomen kuntia yhdenvertaisuuden edistämiseen.

Opinnäytetyöni keskeisiä kysymyksiä olivat:

- Mitkä seikat mahdollistavat vammaisen nuoren osallistumisen kunnalliseen nuorisotyöhön?
- Miten kunnallinen nuorisotyö voi parhaiten palvella vammaisten nuorten erityisiä tarpeita?
- Mitä vammaiset nuoret toivovat vapaa-ajaltaan?

En suinkaan ole ensimmäisenä kehittämässä esteettömyyden arviointiin keskittyvää itsearvioinnin työkalua. Itse asiassa näitä työkaluja on olemassa useita, jotka tarkastelevat aihetta erilaisista näkökulmista. Tutustuin ennen opinnäytetyöprosessin aloittamista näihin olemassa oleviin esteettömyyden arvioinnin oppaisiin ja työkaluihin. Käytin näitä samoja oppaita apunani myös nuorisoalan ammattilaisille pitämässäni työpajoissa. Tarkka lista käyttämästäni oppaista on lueteltu liitteessä 1. Rajoitetun asiantuntemukseni perusteella työkalut vaikuttivat olevan hyvinkin riittäviä niitä tarkoituspäitä varten, jota ne oli luotu. Olemassa olevista työkaluista ja malleista ei kuitenkaan löytynyt sellaista, joka palvelisi juuri kunnallisen nuorisotyön tarpeita. Esimerkiksi kulttuurikohteiden esteettömyyden arvioinnin työkalu kyllä kertoi paljon siitä, miten julkisten tilojen esteettömyyttä voi parantaa, mutta siinä ei keskitytty juurikaan sosiaaliseen saavutettavuuteen. Kulttuurikohteissa ei tietenkään oleilla samaan tapaan

kuin kunnallisessa nuorisotyössä, joten tämä on luonnollista. Toisaalta taas Vamlasin Perheentalojen saavutettavuusoppaassa oli kattavasti huomioitu sosiaalinen turvallisuus, mutta se oli tehty Perheentalojen perheitä palvelevaa toimintaa ajatellen. Tämän lisäksi mikään oppaista tai työkaluista ei luonnollisestikaan ottanut huomioon nuorisotyön erityisominaisuuksia: vapaaehtoisuutta, kasvatuksellisuutta ja lakisääteisyttä vain muutamia mainitakseni. Tästä syystä uuden mallin luominen juuri nuorisotyön tarpeita ajatellen oli paikallaan.

2.1 Opinnäytetyön eettinen pohdinta

Tutkimusetiikalla tarkoitetaan kaikkia tutkimukseen ja tieteeseen liittyviä eettisiä näkökulmia (Varantola, Launis, Helin, Spoo & Jäppinen 2012, 4). Nämä näkökulmat koskevat kaikkea tutkimukseen liittyviä osioita aiheen valinnasta tulosten vaikutuksiin saakka (Kuula 2011, 11). Etiikkaan liittyy yleisesti moraalikäsitys siitä, että tutkimuksen tulee olla hyödyllistä ja samaan aikaan siitä ei saa koitua tutkittaville haittaa.

Ihmistieteisiin luettavien tutkimusalojen keskeisten periaatteet jaetaan kolmeen osaluueeseen:

1. Tutkittavan itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen: tutkimukseen osallistumisen tulee olla vapaaehtoista ja perustua riittävään tietoon.
2. Sekä henkisen että fyysisen vahingoittamisen välttäminen.
3. Yksityisyys ja tietosuojaja. Yksityisyys on jokaisen perustuslaillinen oikeus. Tutkimusaineisto tulee suojata riittävän hyvin sen säilytyksen aikana ja sen hävittämisestä on huolehdittava oikein. Julkaisun ei tule loukata kenenkään yksityisyyden suojaa. (Kuula 2011, 231–240.)

Itsemääräämisoikeudesta kiinni pitäminen oli opinnäytetyötä tehdessäni erittäin tärkeätä. Pidinkin siitä huolta monipuolisesti. Ammattilaisille pitämässäni työpajoissa kerroin osallistujille jo hyvissä ajoin ennen varsinaisia työpajoja sekä tutkimuksestani että tavoitteistani työpajojen ja opinnäytetyöni suhteen. Toistin saman tiedon myös työpajojen aluksi. Kaikki halusivat osallistua työpajoihin ja tekivät sen oman arvioni perusteella myös innokkaasti.

Myös nuorille pitämäni työpajat noudattivat samaa kaavaa. Tiedotin nuorille ennakoon yhteistyötahojeni kautta (Vamlas ja Leppävaaran seurakunta) työpajojen sisällöstä ja tavoitteista. Tämän lisäksi informoin heitä työpajojen aluksi siitä, mitä työpajoissa tehdään ja miten tietoja käytetään. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohjeistuksen mukaan tutkijan tulee käyttää erityistä huolellisuutta, kun tutkimuksen kohteena on vajaakykyinen henkilö (TENK 2019, 10–11). Vammaisten kohdalla tämän huomioiminen on tärkeää. Täysi-ikäiset nuoret allekirjoittivat itse suostumuksensa tutkimukseen, alaikäisten nuorten kohdalla sen tekivät huoltajat. Tutkimukseen osallistuneet nuoret olivat arvioni ja heidän ryhmänohjaajiensa mukaan kykeneviä itse arvioimaan suostumuksensa merkityksen. Vaikka minulla oli alaikäisten huoltajilta saatu lupa tutkimuksen tekoon, varmistin vielä kuitenkin erikseen alaikäisiltä nuorilta tilaisuuden aluksi sen, että he tiesivät mihin olivat ottamassa osaa ja kerroin tilaisuuden vapaaehtoisuudesta.

Muutama nuori halusi osallistua työpajoihin eri tavalla, kuin olin alun perin suunnitellut. Koin, että tärkeintä oli saada heidän äänensä kuuluville, joten neuvottelin tapauskohtaisesti nuorten kanssa siitä, miten heidän osallistumisensa oli mahdollista. Mielestäni tutkimustilanteen sopeuttaminen oli tärkeää, jotta kaikki nuoret pystyivät osallistumaan turvallisesti. Kerron tästä vielä tarkemmin, kun käsittelen työpajojen pitämistä ja niiden tuloksia luvussa 8.

Osana opinnäytetyötäni olin tekemisissä henkilöiden kanssa, joilla on erilaisia fyysiseen ja henkiseen toimintakykyyn liittyviä rajoitteita. Sen vuoksi oli erittäin tärkeää, että huolehdin tutkimukseen osallistuvien henkilöiden tietosuojasta tehokkaasti. Kysyin nuorilta haastattelutilanteessa ainoastaan heidän nimensä. Muiden henkilötietojen selvittämiseen ei ollut tarvetta. Nimenkin selvitin lähinnä vain sen vuoksi, että työskentely yhdessä oli mahdollista. Suostumuslomakkeet olen säilyttänyt huolellisesti lukitussa kaapissa ja opinnäytetyön hyväksymisen jälkeen hävitän ne asiaankuuluvalla tavalla.

3 KÄSITTEET JA TIETOPERUSTA

3.1 Vammaisuus

Opinnäytetyöni kannalta yksi tärkeimmistä kysymyksistä on sen määrittely, kuka on vammaainen. Pikaisesti ajateltuna kysymykseen on helppo vastata, mutta asian tarkempi tarkastelu osoittaa, että kysymys on kompleksinen ja monisäikeinen, eikä suinkaan yksinkertainen. Käyn tässä luvussa läpi vammaisuuden määritelmää, selitysmalleja ja vammaisten suhdetta ympäröivään yhteiskuntaan. Tätä suhdetta määrittää vahvasti myös lainsäädäntö, jota tarkastelen kansallisten lakien ja kansainvälisten sopimusten kautta. Lopuksi tarkastelen vielä vammaisuutta käytännössä mm. tilastotiedon kautta: mitkä asiat nousevat esiin vammaisten nuorten elämässä? Miten vammaisuus vaikuttaa nuoren elämään sen eri osa-alueilla?

Opinnäytetyöni perustana toimii intersektionaalinen postmoderni vammaisnäkemys.

3.2 Vammaisuuden selitysmallit

Vammaisten henkilöiden asemaan yhteiskunnassa vaikuttaa vahvasti se, minkälaisen ihmiskuvan ja yhteiskuntakäsityksen kautta vammaisuus ja vammaiset henkilöt ymmärretään. Erilaisia tapoja tarkastella vammaisuutta ovat:

- 1) Hyväntekeväisyysmalli. Tämä malli oli voimassa vahvasti vielä viime vuosisadan alkupuolella (Konttinen 2011). Tässä mallissa vammaiset nähtiin omin voimin elämään kykenemättömiä säälin ja avun kohteina.
- 2) Lääketieteellinen malli. Tässä määritelmässä vammaisuutta tarkastellaan lääketieteen kautta. Olennaista ovat erilaiset fyysiset ja toiminnalliset vammat ja rajoitteet.
- 3) Sosiaalinen malli. Tässä mallissa vammaisten eriarvoistuminen nähdään johtuvan yhteiskunnan rakenteista.
- 4) Moniulotteinen malli. Malli kuvaa vammaisuuden luonnetta usean ulottuvuuden avulla. Näitä ovat mm. ruumiin tai aistien toiminnan tai rakenteen poikkeavuus ja niistä seuraava toiminnallinen poikkeavuus, haitta tai rajoite.
- 5) Ihmisoikeusmalli. Päähuomio on vammaisten ihmisoikeuksissa ja niiden toteutumisessa. (Haarni 2006, 11.)

Nämä mallit ovat kehittyneet jokseenkin aikajärjestyksessä. Nykyinen tapa lähestyä vammaisuutta perustuu ajatukselle, jonka mukaan vammaiset henkilöt ovat tavallisia ihmisiä muiden joukossa. Vamma on vasta ihmisten toissijainen ominaisuus. (Emt., 9.)

Toinen tapa tarkastella vammaisuutta on jakaa sen selitysmallit kahteen: materialistiseen ja sosiaaliskonstruktivistiseen. Nämä mallit ovat pohjimmiltaan melko jäykkiä ja niitä paikkaamaan ja kritisoimaan on muotoutunut myös postmoderni selitysmalli.

Materialistisen, eli sosiaalisen mallin mukaan vammaisuuden ydin on yksilön sijaan yhteiskunnassa (kts. edellä Haarnin jaottelun kohta 3). Mallin mukaan vammautuminen on ilmiö, joka syntyy ennen kaikkea yhteiskunnallisena eristämisenä ja poissulkeutumisena. Yhteiskuntaa on rakennettu ”normaalien” ihmisten tarpeita ajatellen ja näin ollen se sulkee yhteiskunnallisen toiminnan ulkopuolelle ne, jotka eivät tähän normaalin määritelmään istu. Vammaisuus vertautuu sortoon, kuten seksismiin, rasismiin ja homofobiaan. (Vehmas 2005, 120–121.)

Sosiaalinen konstruktivismi korostaa yhteiskunnallisten järjestelyjen ja muurien sijaan kieltä, ideoita ja arvoja. Vammaisuus on kulttuuriin sidottu seikka, jota määrittää vahvasti sitä ympäröivä yhteiskunta ja asenteet. Esimerkiksi keskiajalla ei ollut lukihäiriöisiä, koska niin harva osasi lukea. Moderni yhteiskunta ja sen mukana kasvaneet tarpeet ovat siis luoneet uusia vammaisuuden muotoja. Kielen merkitystäkään ei voi väheksyä. Kieli kantaa mukanaan monia normaaliuden oletuksia. Sanaa ”vammainen” käytetään haukkumasanana hyvin yleisesti vielä nykyäänkin, kuten esimerkiksi tv-ohjelmissa (esimerkiksi Temptation Island Suomen uusimmalla kaudella useamman kerran). Haukkuminen kertoo ilmapiiristä, jossa vammattomuutta arvostetaan yli vammaisuuden. Toisaalta taas nykyisin käytössä oleva ”korrekti” kieli pitää sisällään saman tyyppisen arvolutauksen. ”Erityinen tarve” kertoo siitä, että jonkun tarpeet ovat poikkeavia. Äideillä on taas tietty ”riski” saada vammainen lapsi. (Vehmas 2005, 121–124.)

Materialististen ja sosiaaliskonstruktivististen mallien suurin heikkous on siinä, että ne eivät huomioi ihmisten yksilöllisiä eroja. Kaikki kuurot eivät ole samanlaisia: joillekin kuurous saattaa olla elämää suuresti rajoittava tekijä. Toinen taas on rakentanut identiteettinsä täysin viittomakielisyyden varaan ja esimerkiksi kuulemisen mahdollistaminen sisäkorvaistutteen avulla aiheuttaisi suuren identiteettikriisin (kts. esim.

Lauronen 2008). Lisäksi ihminen ei ole vain vammansa määrittäjä, vaan kokonaisuus. Yhteiskunnalliseen asemaan vaikuttaa myös esimerkiksi hänen sukupuolensa, seksuaalisuutensa ja yhteiskuntaluokkansa. Erityisesti sosiaalisen mallin katsotaan hyväksyvän kritiikittömästi jaottelun vammaisten ja vammattomien välillä. Lisäksi se edellyttää ihmisten omaksuvan identiteettinsä vamman kautta eikä esimerkiksi harrastusten tai mielipiteiden. (Vehmas 2005 141–142.)

Postmoderni vammaiskäsitys onkin muodostunut kritiikkinä näille malleille. Se huomioi ihmisten oman näkemyksen itsestään ja antaa näin marginalisoiduille ryhmille mahdollisuuden oman narratiivinsa luomiseen. Ihminen ei enää ole syntyperäisten ominaisuuksiensa määrääjä, vaan hänellä on valta itse määrittellä se, kuka ja millainen hän on. (Ahponen 2008, 183.)

3.3 Intersektionaalisuus

Postmodernissa vammaistulkinnan suuntauksessa on paljon samaa kuin feministisessä intersektionaalisuuden käsitteessä. Intersektionaalisuuden teoreettisena käsitteenä esitteli Kimberle Crenshaw vuonna 1989 (Crenshaw 1989). Feminismissä intersektionaalisuudella tarkoitetaan risteävien ja päällekkäisten sarron muotojen huomioon ottamista. Crenshaw osoitti, että mustien naisten kohtaama epätasa-arvo on luonteeltaan erilaista kuin mustien miesten tai valkoisten naisten kohtaama epätasa-arvo, koska siihen vaikuttaa kaksi seikkaa: sekä sukupuoli että ihonväri.

Intersektionaalisen katsomuksen mukaan ihmisten asemaan yhteiskunnassa vaikuttavat monet asiat. Jokaisella meistä on erilaisia rooleja ja identiteettejä, jotka sekoittuvat yksilöllisesti ja näin jokaisen asema yhteiskunnassa on erilainen. Jotkin näistä identiteeteistä toimivat yhteiskunnallista asemaa korottavina ja toiset taas alentavina. Vammaisuus ei siis välttämättä ole tärkein ihmistä määrittävä identiteetti, vaan se voi myös liittyä hänen taloudelliseen asemaansa tai etniseen taustaansa. Esimerkiksi kielellistä vähemmistöä edustavat syrjäytyvät palveluista vielä muita useammin (Haarni 2006, 5). Intersektionaalisuus kannustaa ottamaan nämä identiteetit huomioon ja vähentämään niiden merkitystä. Se myös kannustaa antamaan yhteiskunnallisen puheenvuoron muita heikommassa asemassa oleville. Näin näiden ryhmien tarpeet tulevat paremmin kuulluksi ja ne osataan ottaa paremmin huomioon. Samalla heidän osallisuutensa yhteiskunnassa kasvaa. Vammaisia käsitellessä on tärkeää ottaa intersektionaalinen näkökulma huomioon. Jokainen vammaisen on erilainen ja jokaisen kokemus

vammaisuudesta on erilainen. Vammaisia ei tule siis käsitellä yhtenä ryhmänä, jolla on yhteneväiset tavoitteet, vaan erillisinä yksilöinä, jotka toimivat yhteiskunnassa oman viitekehänsä sisällä. (Goethals, De Schauwer & Van Hove 2015, 77–78, 86.)

Intersektionaalinen postmoderni vammaiskäsitys antaa vammaisille itselleen mahdollisuuden määrittellä itsensä juuri siten, kuin he haluavat. Se tunnustaa yksilöiden henkilökohtaiset ominaisuudet ja auttaa ymmärtämään syitä heidän asemalleen yhteiskunnassa. Samalla se myös tiedostaa sen, että ihminen on enemmän kuin vain osiensa summa. Jokainen ihminen on ainutkertainen yksilö ja sellaisenaan kaunis. Yhteiskunnan tehtävä on tunnustaa tämä ja tukea yksilöitä henkilökohtaisen menestystarinan rakentamisessa.

3.4 Lainsäädäntö

Vammaisten asioiden yhteiskunnallisen edistyksen eräänlaisena huipentumana voidaan pitää YK:n vammaissopimuksen syntymistä vuonna 2006. Vammaissopimuksessa vahvistetaan vammaisten henkilöiden ihmisoikeudet ja sen allekirjoittaneet maat sitoutuvat ehkäisemään vammaisten kokemaan syrjintää. Sopimuksessa myös korostetaan vammaisten oman osallisuuden toteutumisen tärkeyttä sekä sopimuksen ratifioinnin että sen toteutumisen valvonnan suhteen. (Suomen YK-liitto 2015.)

Suomi allekirjoitti sopimuksen vuonna 2007, mutta se ratifioitiin Suomessa vasta vuonna 2016 (YK 2016). Kymmenen vuoden viive ratifioinnissa kertoo osaltaan siitä, millä vakavuudella vammaisten asioita yhteiskunnallisella tasolla saatetaan käsitellä. Vammaisten oikeuksista pidetään periaatteessa huolta, mutta niiden toteutuminen käytännössä saattaa olla hyvin sattumanvaraista ja osittain jopa heikkoa.

YK:n vammaissopimuksessa vammaiseksi määritellään henkilö, jolla on sellainen pitkäaikainen ruumiillinen, henkinen, älyllinen tai aisteihin liittyvä vamma, joka yhdessä erilaisten esteiden kanssa voi estää heidän täysimääräisen ja tehokkaan osallistumisensa yhteiskuntaan yhdenvertaisesti muiden kanssa. Tärkeänä erona aiempiin määrittelyihin on juuri ympäröivän yhteiskunnan muodostamien esteiden huomioiminen. Vammaisuus ei enää ole vammaisen ”vika”, vaan ympäröivällä yhteiskunnalla on osansa heidän osallistumisensa esteenä (Mahlamäki 2015, 5–6).

Sopimuksessa korostetaan sitä, että vammaisia henkilöitä tulee arvostaa, heidän tulee olla yhdenvertaisia muiden kanssa ja heillä tulee olla mahdollisuus osallistua kaikkeen

toimintaan, mitä muutkin ihmiset tekevät. Vammaisten ihmisoikeuksia koskevaa tietoa tulee lisätä niin vammattomien, kuin vammaistenkin parissa. Kaikissa vammaisia koskevissa asioissa vammaiset henkilöt tulee ottaa mukaan asioiden suunnitteluun ja heitä koskevaan päätöksentekoon. Esimerkiksi ympäristön suunnittelussa tulee huomioida vammaisten tarpeita palveleva esteettömyys. Esteettömyys on kuitenkin muuta kuin fyysistä: se on myös sekä henkisen että sosiaalisen ympäristön saavutettavuutta ja palveluiden ja tuotteiden helppokäyttöisyyttä. Myös tiedon tulee olla luonteeltaan saavutettavaa. Vammaissopimuksessa on erikseen huomioitu lapset ja naiset, koska heidän asemansa on erityisen haavoittuva.

Yhdenvertaisuuden toteutumiseksi vammaisia ei saa kohdella eri tavoin heidän henkilökohtaisten ominaisuuksiensa takia. Erilaisia henkilöitä tulee kohdella samalla tavalla samanlaisissa olosuhteissa ja tilanteissa. Vammaisia tulee kuitenkin kohdella siten, että he pystyvät osallistumaan yhteiskunnan toimintoihin. Tämä tarkoittaa erilaisia sopeutustoimenpiteitä ja esimerkiksi avustajien palkkaamista. Lähtökohtana on, että vammaisen ei itse tarvitsisi muuttua, vaan ympäristön ja palvelun tulee sopeutua käyttäjän tarpeisiin. (Gustafsson 2019, 8–37.) Tämän vuoksi myös kunnallisessa nuorisotyössä tulee vakavasti pohtia sitä, miten toimintaan osallistuminen mahdollistetaan mahdollisimman monelle nuorelle.

Toinen kansallista vammaispolitiikkaa ohjaava kansainvälinen sopimus on YK:n kestävän kehityksen agenda 2030. Siinä on kiinnitetty erityistä huomiota yhdenvertaisuuden edistämiseen. Agendan periaatteen mukaisesti tavoitteita ei voida käsitellä yksittäisinä, vaan kaikkien sen tavoitteiden toteutuminen edellyttää myös muiden tavoitteiden toteutumista. (YK 2019). Näin yhdenvertaisuuden edistäminen nähdään YK:n taholta koko maailman hyvinvointia ja kestävää kehitystä edistävänä seikkana.

Suomessa tärkein vammaisten oikeuksia koskeva laki on perustuslaki, jossa turvataan kaikille ihmisille yhdenvertaiset oikeudet. Tarkemmin yhdenvertaisuutta käsitellään vielä yhdenvertaisuuslaissa, joka tuli voimaan 2014 ja jonka tarkoituksena on edistää yhdenvertaisuutta ja ehkäistä syrjintää sekä tehostaa syrjinnän kohteeksi joutuneen oikeusturvaa (Yhdenvertaisuuslaki 1§).

Lain viides pykälä on hyvin yksiselitteinen julkisen viranomaisen vastuusta:

Viranomaisen on arvioitava yhdenvertaisuuden toteutumista toiminnassaan ja ryhdyttävä tarvittaviin toimenpiteisiin yhdenvertaisuuden toteutumisen edistämiseksi. Edistämistoimenpiteiden on oltava viranomaisen toimintaympäristö, voimavarat ja muut olosuhteet huomioon ottaen tehokkaita, tarkoituksenmukaisia ja oikeasuhtaisia.

Kunnilla on siis vastuu jokaisen kuntalaisen yhdenvertaisuuden edistämisestä. Tämä koskee myös julkista nuorisotyötä. Nykyisenkaltainen - monessa kunnassa voimassa oleva - tilanne, jossa vammaisten kaltaisten erityisryhmien palvelujen järjestäminen on ”ulkoistettu” alan järjestöjen vastuulle, on lain tarkan tulkinnan mukaan ongelmallinen. Kuntien tulisikin tarttua näihin asioihin niiden vaatimalla vakavuudella.

Tarkemmin vammaisten asioista laissa määrätään vammaispalvelulaissa (380/1987) ja kehitysvammalaissa (519/1977). Molemmat lait ovat päivityksen tarpeessa. Uudesta vammaispalvelulaista tehtiin jo esitys syksyllä 2018 ja sen oli määrä tulla voimaan 1.1.2021. Sote-uudistuksen mentyä metsään myös vammaispalvelulain esitys raukesi. Uudessa laissa vammaisten oikeuksia oli määrä päivittää YK:n sopimuksen tasolle parantamalla heidän osallistumistaan ja osallisuutta (THL 2019).

Voimassa olevan vammaispalvelulain vanhentuminen näkyy jo sen toisessa momentissa, jossa vammaiseksi määritellään henkilö, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisesti erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista (Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista). Laki syysää vastuun vammasta vammaiselle itselleen jättäen ympäristön vaikutukset täysin huomioimatta. Kontrasti esimerkiksi YK:n vammaissopimuksen määritelmään on selvä. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että vammaisten lakisääteisissä oikeuksissa olisi Suomessa jokin pielessä. Sosiaali- ja terveysministeriön mukaan Suomessa toteutettavan vammaispolitiikan periaatteina ovat vammaisten henkilöiden oikeus yhdenvertaisuuteen, osallisuuteen ja syrjimättömyyteen sekä tarpeellisiin palveluihin ja tukitoimiin, aivan kuten YK:n vammaissopimuksessa määritellään. (Sosiaali- ja terveysministeriö.)

YK:lla on myös toinen sopimus, jolla on vaikutusta vammaisiin nuoriin: lapsen oikeuksien sopimus. Lapsen oikeudet ovat *kaikkia* alle 18-vuotiaita lapsia koskeva ihmisoi-keussopimus. Se pitää paikkansa siis myös vammaisten kohdalla. YK:n lapsen oikeuksien yleissopimus hyväksyttiin YK:n yleiskokouksessa 20.11.1989 ja se tuli kansainvälisesti voimaan 2.9.1990. Sopimus on ollut Suomessa voimassa lainsäätämisenä vuodesta

1991. Lapsen oikeuksien sopimus on maailman laajimmin ratifioitu ihmisoikeussopimus. (Lapsen oikeuksien viestinnän yhteistyöverkosto.)

Sopimuksen yleisperiaatteiksi on nimetty neljä sopimuksen velvoitetta, jotka tulee ottaa huomioon kaikkien sopimuskohtien tulkinnassa. Nämä yleisperiaatteet ovat syrjinnän kieltä, lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus elämään, henkiinjäämiseen ja kehittymiseen sekä lapsen oikeus saada näkemyksensä huomioon otetuiksi. (Emt.)

Lakien ja sopimusten puolesta vammaisten oikeudet on periaatteessa turvattu hyvin, ainakin sen jälkeen, kun Suomen lainsäädäntö on saatu ajan tasalle. Oikeudet eivät kuitenkaan toteudu pelkästään sopimuksia tekemällä, vaan niiden oikea edistäminen vaatii määrätietoista ja pitkäjänteistä työtä. Kriittisesti tarkastellen erityisesti lapsen oikeuksien sopimus ei välttämättä toteudu täysimääräisesti vammaisten nuorten kohdalla. Erityisesti oikeudessa saada näkemyksensä huomioon otetuksi on parantamisen varaa.

Vammaiset henkilöt ovat merkittävä vähemmistö, mutta yhteiskunnan kehittymättömyydestä johtuen heidän asemaansa on kiinnitetty huomiota vasta muutaman viime vuosikymmenen aikana. Tällaisen, jo lähtökohtaisesti muita heikommassa asemassa olevan ryhmän, yhdenvertaisuuden edistäminen vaatii sekä valtiovaltalta että meiltä jokaiselta oikeita panostuksia, riittävää huomioimista ja esteiden poistamista.

4 VAMMAISET VÄHEMMISTÖNÄ

Vammaisuuden esiintyvyydestä Suomessa ei ole juurikaan olemassa tarkkaa tutkimusta tai tilastotietoa. Vammaisuutta on monenlaista. Vamma voi olla synnynnäinen tai sen voi saada jossakin elämänsä vaiheessa esimerkiksi sairauden tai loukkaantumisen seurauksena (Helistö 2016, 10).

Vammaisten määrästä arvioiksi saatavat luvut riippuvat käytetystä määritelmästä. Mitä enemmän luokitteluun käytetään lääketieteeseen pohjautuvaa mallia, sitä pienempi on vammaisiksi luokiteltujen osuus. Sosiaalista luokittelua käyttäessä vammaisten määrä taas kasvaa.

Eri tavoin vammaisten määristä on seuraavia arvioita:

- Kehitysvammaisia noin 50 000 henkeä.

- Näkövammaisia noin 80 000 henkeä. Näkövammaisista valtaosa on ikääntyneitä, noin 10 000 on työkäisiä ja alle 18-vuotiaita 1500. (Haarni 2006, 15.)
- Viittomakieltä käyttäviä kuuroja on Suomessa arviolta vähän yli 3000 ja viittomakieltä käyttäviä yli 10 000 (Kuurojen liitto).
- Kelan tulkkauspalveluihin oikeutettuja puhevammaisia oli viime vuonna 2042 (Rainò & Vik 2020, 36).
- Liikkumisrajoitteisia nuoria on 14-29-vuoden ikäluokissa yhteensä noin 10 000 (Kivelä, Nurmi-Koikkalainen, Ristikari, Hiekkala 2019, 1).

Tarkkojen lukemien määrittelemistä hankaloittaa myös se, että kehitysvammaa ei aina osata diagnosoida. Kuntoutuslääkäri Raija Kerätär arvioi, että Suomessa voi olla jopa tuhansia lievästi kehitysvammaisia ihmisiä, joilla ei ole diagnoosia (Laakkonen 2020).

Vammaisten lasten määrää ei tarkkaan tiedetä, mutta sen voi päätellä epäsuorasti mm. peruskoulussa erityiseen tukeen oikeutettujen määrästä. Osa tästä joukosta on keskitymishäiriöisiä henkilöitä, mutta suurin ryhmä on kehitysvamman tai kehitysviivästyvän takia erityisen tuen piirissä. Vuonna 2017 heitä oli n. 8% peruskoululaisista (Tilastokeskus 2018a).

Vammaiset ovat siis myös määrällisesti merkittävä vähemmistö, kuten näistä luvuista voidaan päätellä. Vammaisuuden esiintyvyys ei kuitenkaan kerro riittävästi vammaisuudesta. Vammatyypistä riippumatta vammaiset henkilöt ovat heterogeeninen ryhmä ja vammaisten henkilöiden välillä on runsaasti eroja.

4.1 Yhdenvertaisuus yhteiskunnan eri osa-alueilla

Suomessa on vallalla käsitys, jonka mukaan vammaisten henkilöiden asema maassamme on kohtuullisen hyvä. Näin varmasti onkin, kun verrataan vammaisten oloihin esimerkiksi maailman köyhimpiin kuuluvissa valtioissa. Kuitenkin Suomessa vammaiset joutuvat kohtaamaan sekä suoraa että epäsuoraa syrjintää. Esimerkiksi Yhdenvertaisuusvaltuutetun teettämässä tutkimuksessa vuonna 2016 51,4% vastaajista kertoi, että heidän kokemuksensa mukaan asenneilmapiiri vammaisia kohtaan Suomessa oli huono tai erittäin huono (Oikeusministeriö 2016, 46).

Vammaisten henkilöiden hyvinvointi muodostuu samoista tekijöistä kuin kaikkien muidenkin: riittävä toimeentulo, terveys sekä koettu elämänlaatu (Vaarama, Moisio &

Karvonen 2010, 11–12). Näiden toteutumista voidaan mitata esimerkiksi tuloilla, työelämään sijoittumisella, ammatilla ja koulutuksella, vapaa-ajan harrastuksilla ja mahdollisuudella osallistua yhteiskunnan toimintaan.

Vammaisten lasten koulunkäynti on järjestetty sekä integraation että erityisopetuksen avulla. Tuettuun oppimiseen osallistuvien määrä kasvaa jatkuvasti. Vuonna 2017 erityistä tukea sai 7,7% ja tehostettua tukea 9,7% peruskoululaisista (Tilastokeskus 2018b). Sukupuolten erot tulevat tässä selvästi esille: poikia on erityistä tukea saavissa oppilaissa kaksi kolmannesta (Emt.). Ammatilliseen tutkintoon johtavassa koulutuksessa erityisopetukseen osallistui v. 2016 8,9% (Tilastokeskus 2018c).

Vammaisten ja muiden erityisoppilaiden koulutuksen järjestämisen kielteisenä piirteenä on noussut esiin myös koulukiusaaminen. Turussa vuonna 2005 tehdyssä kyselyssä 40% vastaajista ilmoitti tulleen kiusatuksi tai katuvansa siirtoaan erityisopetukseen (Korkeakoski 2005, 127). Kiusaamista tapahtuu myös vapaa-ajalla. Esimerkiksi lähes puolet toimintarajoitteisista lapsista ja nuorista on kokenut kiusaamista liikuntaharrastuksessa (Hakanen, Myllyniemi & Salasuo 2019, 25).

Vammaisten henkilöiden koulutus on useimmiten alimman tutkintotason koulutusta. Kehitysvammaisille nuorille järjestetään ammatillista erityisopetusta erityisammattikouluissa, mutta koulutus johtaa erittäin harvoin toimeentulon turvaavaan työpaikkaan. Esimerkiksi Eila Jäntin opinnäytetyön mukaan varsinaisessa palkkatyössä matkailu-, ravitsemus- ja talousalan erityisammattikoulussa valmistuneista oli noin viisi prosenttia (Jäntti 2014, 48). Tämä on ongelma itsenäistymisen kannalta. Perusopetus tavoittaa kaikki lapset ja nuoret, mutta sen jälkeen mahdollisuudet osallisuuden toteutumiseen heikkenevät merkittävästi (Haarni 2006, 18).

Peruskoulun jälkeinen opiskelu, työllistyminen ja itsenäistyminen ovat kaikki nuoren elämän tärkeitä osa-alueita. Vammaisten nuorten kohdalla itsenäistyminen toteutuu joidenkin kohdalla käytännössä samalla tavalla kuin muillakin nuorilla. Ryhmän heterogeenisyydestä johtuen aikuistumisen prosessit vaihtelevat kuitenkin paljon. Joillakin vammaisilla nuorilla itsenäistyminen ei toteudu lainkaan. (Emt., 19.) Itsenäistymistä edistää palvelujen esteettömyys (Ilonen 2009, 64).

Syntymästään saakka tai lapsena vammautuneen henkilön lapsuus ja nuoruus kestävät muita kauemmin. Esteet voivat olla moninaiset: tarvittavan apuvälineen puuttuminen, vamman laatu tai vanhemman tai avustajien ylihuolehtiminen. (Ilonen 2009, 62.)

Vammaainen nuori kohtaa monia esteitä itsenäistymisessä, joita muiden ei tarvitse kohdata. Valinnanmahdollisuudet ovat rajatumpia kuin muilla. Myös seurustelukumppania voi olla vaikea löytää. (Haarni 2006, 19.)

Vaikeasti vammaisia nuoria tutkinut Sari Loijas (1994) nostaa esiin kolme elämänkulullista linjaa: tavoitesuuntautuneen, toimintasuuntautuneen ja passivoituneen. Vaikeasti vammaisten nuorten suuri enemmistö elää passivoituneen elämänkulun mukaista, usein monin tavoin syrjäytettyä elämää. Elämänhallinta on vähäistä, ja toisiinsa syrjäytyminen on vetäytymisen tulosta. Toimintasuuntautunut elämänkulku sisältää usein enemmän sisäistä elämänhallintaa. Vammaan ja sen tuomiin rajoituksiin on sopeuduttu, mutta osallistumisen määrä vaihtelee. Tavoitesuuntautuneessa elämäntilanteessa puolestaan vamma on siirtynyt taka-alalle tai noussut toiminnan kohteeksi – tämän pienen ryhmän jäsenet osaavat vaatia oikeuksiaan ja heillä on ympäristönsä tuki. Tutkimuksessa ilmenee, että vanhemmilta ja lähiympäristöltä saatu kannustava tuki on yksi keskeisin ympäristön antaman tuen lähde.

Yhteistä näille kolmelle ryhmälle on kuitenkin se, että niiden edustajat ovat huono-osaisia muihin verrattuna: vammaisuus vie osan mahdollisuuksista ja tuottaa syrjäyttämistä. Näiden kolmen ryhmän olemassaolo muistuttaa toisaalta vammaisten henkilöiden keskinäisestä erilaisuudesta ja eriarvoisuudesta: joidenkin elämänkulku on kohtuullisen hallittua, mutta toisilla voi olla suuria puutteita omassa elämänhallinnassaan. Vammaisuus on siis myös näennäinen yhtäläisyyksiä luova tekijä. (Loijas 1994, 197–203.)

Vammaisten henkilöiden työllistymiskynnys on korkea, ja työllisyysaste selvästi matalampi kuin väestöllä keskimäärin. Työllistymisen edistämiseksi maassamme on useita erilaisia työkuntoutuksen ja tukityöllistämisen muotoja. Vammaisten henkilöiden työllistyminen on siitä huolimatta heikkoa. Esimerkiksi kehitysvammaisista palkkatyössä on ainoastaan 400–500 henkeä, joka tarkoittaa yhtä prosenttia kaikista kehitysvammaisista (Mäntymaa 2017). Vammaisten työllistymiseen kannattaa silti panostaa, sillä esimerkiksi työllistymisyksiköiden toiminta on pelkästään julkista taloutta katsoen kannattava valinta, sen merkityksestä yksilölle puhumattakaan (Ylipaavalniemi 2003).

Ammattitaitoiselle vammaiselle henkilölle on tarjolla vain vähän työtilaisuuksia. Osansa vammaisten vähille työtilaisuuksille on myös työnantajien ja työyhteisön asenteilla. Jukka Karhun pro gradussa selvisi, että työllistämistä edisti, mikäli työnantaja ja työyhteisö suhtautuivat positiivisesti vajaakuntoiseen työntekijään hänen rajoitteistaan huolimatta. Joillakin työpaikoilla vajaakuntoisuus nähtiin jopa eduksi niissä tapauksissa, kun työnantajalla oli halua yhteiskunnalliseen vastuunkantoon. (Karhu 2013, 58.) Yhteiskunnan vanhentuessa on kansantaloudellisesti ajatellen kestäväntöntä, että yhteiskunta ajaa vuodesta toiseen tietyn osan ihmisistä syrjään työmarkkinoilta.

Jos vammainen henkilö ei työllisty, yksinäisyys ja mielekkään tekemisen puute korostuvat työelämän ulkopuolella. Vammaisten henkilöiden tulotaso on myös selvästi alhaisempi kuin väestöllä keskimäärin ja köyhyys on osalle merkittävä ongelma. Vuonna 2013 22 prosenttia vammaisista eli kotitalouksissa, joiden tulot olivat köyhyysrajan alapuolella (Mahlamäki 2013).

Tulojen puute aiheuttaa omalta osaltaan syrjäytymistä. Se hankaloittaa palveluiden kulutusta ja omalta osaltaan ajaa vammaisia toimimaan vain heille itselleen suunnatuissa, yhteiskunnan tukemissa toiminnoissa.

Vammaisten henkilöiden osallistumisen mahdollisuudet kulttuurin ja vapaa-ajan saralla ovat edelleen rajallisia. Useimmilla vammaisjärjestöillä on erilaista kulttuuritoimintaa, ei kuitenkaan kaikilla. Järjestöt organisoivat erilaisia harrasteryhmiä, koulutusta, tapahtumia ja tiedottavat kulttuurista sekä harjoittavat yhteistyötä taiteilijoiden ja taidejärjestöjen kanssa. Järjestöjen kulttuuritoiminnan ongelmana on varojen niukkuus ja toiminnan perustuminen osittain vapaaehtoistyölle. (Haarni 2006, 24–25.)

Useat vammaisjärjestöt tuottavat nuorille suunnattua omaa toimintaa. Vammaisjärjestöjen toimintaan osallistumisessa on kuitenkin myös haasteita. Nuorten osallistuminen vammaisjärjestöjen paikallistoimintaan oli ainakin kymmenen vuotta sitten vielä hankalaa, sillä järjestöt pyörivät vanhempien ja kokeneempien jäsenten ehdoilla, jolloin nuorille ei annettu mahdollisuutta osallistua toiminnasta päättämiseen (Ilonen 2012). Tämä on yksi esimerkki edellä käsitellystä intersektionaalisuudesta. Toimintaan osallistuvat toimivat kaikki saman vammaisuuden kontekstin sisällä, mutta nuoret ovat tässä järjestöjen jäsenten hierarkiassa kokeneempia kävijöitä huonommassa

asemassa. Nuorille tulisikin olla paikkoja, joissa he pääsisivät paremmin osalliseksi toiminnasta.

Kunnallinen nuorisotyö tarjoaa hyvin satunnaisia palveluja vammaisille nuorille. Esimerkkeinä tästä voidaan mainita Helsingin Sankarit -toiminta ja Best Buddies -kaveritoiminta. Paras tilanne olisi, jos vammaisen nuori voisi osallistua kunnan järjestämään nuorisotoimintaan siinä missä muutkin nuoret. Nuorisotyön palvelujen ulkopuolelle jääminen ei usein ole nuorten tietoinen ratkaisu, vaan johtuu suurelta osin jostakin palvelun käyttöön liittyvästä sosiaalisesta tai fyysisestä kynnyksestä (Gretschel 2016, 186). Anu Gretschelin tutkimuksen mukaan uusien nuorten tuleminen nuorisotiloille on erittäin vaikeaa (Gretschel 2011, 22). Vammaisten nuorten tapauksessa tilalle tuleminen on varmasti vielä vaikeampaa.

Vammaiset käyttävät kaupunkien tarjoamia kulttuuripalveluja ahkerasti, mutta saavutettavuuden ja esteettömyyden puutteet koetaan ongelmaksi (Haarni, 25). Esimerkiksi museot.fi sivustolla luetelluista museoista vain noin puolet tarjoaa esteettömän sisäänkäynnin (museot.fi).

Liikunta on monien vammaisten henkilöiden elämässä tärkeällä sijalla. Liikunnan kannalta erityisryhmiin kuuluvia on Suomessa noin miljoona (Pyykkönen & Rikala 2018, 16). Vammaisille nuorille tarjolla olevien liikuntaharrastusten kirjo on kuitenkin pieni ja siinä on paljon paikkakuntakohtaista vaihtelua. Nuoret itse eivät usein voi myöskään valita harrastamaansa liikuntalajia, jonka lisäksi vammaisten nuorten liikuntayhteisöt toimivat usein vammattomien aikuisten ehdoilla. (Rannikko 2018, 78.)

Vammaisten nuorten vapaa-ajan viettomahdollisuudet ovat hyvin alueellisesti riippuvaisia ja niissä on suuri ero kaupunkien ja syrjäseutujen välillä (Eriksson 2019, 41). Tämän vuoksi erityisesti pienemmissä kunnissa tulisi keskittyä siihen, että nuorille tarjottavat vähäiset palvelut olisivat tasavertaisesti kaikkien nuorten saavutettavissa. Itsearvioinnin työkalun tavoitteena on luoda kuvaus laadukkaasti tehdystä vammaisten nuorten tarpeita palvelevasta nuorisotyöstä. Sen esittämiä suosituksia noudattamalla voi yhdenvertaisuutta parantaa niin suurissa kuin pienissäkin kunnissa ja näin parantaa palvelujen saavutettavuutta.

Vammaiset kohtaavat edelleen huomattavasti ennakkoluuloja ja kielteistä suhtautumista sekä muiden ihmisten että yhteiskunnan taholta. Vammaiset henkilöt luokitellaan helposti ryhmäksi, joka poikkeaa muista ihmisistä ja heidän tarpeidensa oletetaan

myös poikkeavan muiden ihmisten tarpeista. Vaikka laki turvaakin vammaisten henkilöiden yhdenvertaisuuden, on asenteissa vammaisryhmiä kohtaan edelleen monenlaisia ongelmia: esimerkiksi vuonna 2005 tehdyssä kyselyssä terveyden huollon ammattilaisille valtaosa vastaajista mielsi asiakkaiden päivittäisiksi toiminnoiksi ensisijaisesti perustoimintoja, kuten ruoanlaitto ja peseytyminen. Sen sijaan esimerkiksi elokuvissa käynti ei läheskään kaikkien kyselyyn vastanneiden mielestä kuulunut päivittäisiin toimintoihin. Jos itsensä toteuttamisen vapaa-ajalla ei koeta kuuluvan henkilön päivittäiseen toimintaan, ei sen edistämiseksi myöskään tehdä läheskään riittävästi. (Haarni 2006, 31.)

4.2 Esteettömyys ja saavutettavuus

Vammaisten yhteiskunnallisen osallistumisen kannalta esteettömyyden ja saavutettavuuden käsitteiden merkitystä ei voi aliarvioida. Esteettömyys ja saavutettavuus ovat käsitteitä, joiden sisältöä ei ole tyhjentävästi määritelty (Markkanen 2013, 180). Niiden tarkempi sisältö on kontekstiriippuvaista. Esittelen tässä tarkemmin muutamia määritelmiä ja pohdin sitä, mitä nämä voisivat tarkoittaa nuorisotyön kannalta.

Perinteisesti tunnetuin esteettömyyden osa-alue on ollut fyysisen ympäristön esteettömyys. Suomen lainsäädäntö velvoittaa esteettömyyteen. Esteettömyyden taustalla on perustuslain 6§. Sen lisäksi esteettömyydestä säädetään rakennusmääräyksissä. Fyysinen esteettömyys on kuitenkin vain yksi osa-alue, jolla on vaikutusta toimintatavoitteisten osallistumiseen.

Elina Ekholm on tutkinut näkövammaisten kokemuksia työelämästä. Hän toteaa, että esteettömyys laajasti ymmärrettynä syntyy sekä asenteista että tukitoimista ja palveluista. Hän jaottelee esteettömyyden neljään alalajiin: sosiaaliseen, asenteelliseen, kommunikaation ja liikkumisen esteettömyyteen. Sosiaalinen esteettömyys on Ekholmin mukaan sitä, miten näkövammaiset otetaan vastaan työyhteisöissä ja miten heihin siellä suhteudutaan. Asenteellisella esteettömyydellä hän viittaa siihen, miten vähemmistöryhmään kuuluvaan henkilöön asennoidutaan hänen ammattitaitonsa, ei vammaisuutensa perusteella. Kommunikaation esteettömyydellä hän tarkoittaa tiedonsaannin ja viestinnän selkeyttä. Liikkumisen esteettömyydellä taas sitä, kuinka näkövammaiset pääsevät työpaikalleen ja pystyvät liikkumaan siellä. Fyysisen esteettömyyden ohella suuri merkitys on siis myös ihmisten asenteilla. (Ekholm 2009, 53.)

Liisa Suni selvitti pro gradussaan (2012) sitä, miten kansalaisopistojen opiskelijat kokivat esteettömyyden. Tutkimuksen perusteella Suni loi mallin siitä, mistä esteetön oppimisympäristö rakentuu. Sunin mukaan esteetön oppimisympäristö ottaa toiminnassaan ja oppimisympäristöissään suunnitelmallisesti huomioon opiskelijoiden moninaisuuden. Esteetön ympäristö rakentuu kolmesta eri osa-alueesta: psyykkisestä, sosiaalisesta ja fyysisestä ympäristöstä. Kun psyykinen ympäristö on esteetön, oppilaitoksessa tiedetään erilaisuudesta ja toimitaan monenlaisuutta arvostaen. Sosiaalista esteettömyyttä edistävät yhteisön jäsenten positiiviset asenteet jokaisen opiskelua ja osallistumista kohtaan. Tämän lisäksi oppilaitoksen infrastruktuurin tulee mahdollistaa kaikkien opiskelijoiden tarpeiden huomioimisen. (Sunni 2012, 79.)

Tutkimuksessa selvisi, että opiskelijat kokivat sosiaalisen ympäristön esteettömyyden toteutuvan parhaiten. Valtaosa vastaajista koki, että niin henkilökunta, kuin opiskelutoveritkin suhtautuivat heihin myönteisesti, heidät hyväksyttiin yksilöllisine ominaisuuksineen ja heitä kohdeltiin tasa-arvoisesti. Fyysisen ympäristön kokemukset olivat paljon negatiivisempia, mutta erityisesti nuorisotyön kannalta tuloksissa oli kiinnostavaa se, että kaikkein kielteisimpänä vastaajat kokivat psyykkisen ympäristön esteettömyyden. Tulos kertoo siitä, että henkilökunnan tietoisuudessa erilaisuudesta ja sen arvostamisesta koettiin puutteellisuutta. Puutteet näkyvät siinä, miten aktiivisesti erilaiset ihmiset huomioidaan toiminnassa jo suunnitteluvaiheessa, miten heille järjestetään mahdollisuuksia osallistua ja miten heitä informoidaan näistä mahdollisuuksista. (Sunni 2012, 141–142.) Nuorten kohtaaminen yksilöinä on nuorisotyön vahvuus ja jopa jonkinlainen ylpeyden aihe nuorisotyöntekijöille (kts. esim. Fedotoff & Pietilä 2014, 46 sekä Rauas 2010, 71). Samaan aikaan kuitenkin juuri ajattelemattomuus toiminnassa vähemmän aktiivisesti mukana olevien tarpeita kohtaan ei ole harvinaista (Kiilakoski & Kinnunen 2017, 104–105). Psyykkisen ympäristön esteettömyyden parantamiseksi nuorisotyössä tulisikin paneutua erilaisuuden huomioimiseen.

Paula Pietilä korostaa, että jako fyysiseen, psyykkiseen ja sosiaaliseen saavutettavuuteen on osittain keinotekoisia. Erilaiset esteettömyyden ja saavutettavuuden ulottuvuudet limittyvät toisiinsa niin vahvasti, että niiden erottaminen toisistaan on usein mahdotonta. Hänen mukaansa on tärkeä kiinnittää huomiota rajapintoihin, joissa osista muodostuu kokonaisuus, kuten ryhmätilanteiden muodostumiseen. On hyvä pohtia sitä, mitä vaaditaan, että kaikki voivat osallistua täysipainoisesti kuhunkin tilaisuuteen. (Pietilä 2013, 198–199.)

Edellä käsiteltiin esteettömyyttä ja saavutettavuutta työelämän ja opiskelun kautta. Näillä toimintaympäristöillä on paljon yhteistä myös nuorisotyön kanssa. Nuorisotyö on luonteeltaan vapaaehtoista. Tämän vuoksi esteettömyyden toteutumiseen tulisikin kiinnittää erityistä huomiota. Toimintaan osallistumisen tulee olla paitsi mahdollista, myös houkuttelevaa. Tämä puolestaan edellyttää sitä, että kaikessa toiminnassa huomioidaan nuorten moninaisuus. Toimintaa suunniteltaessa ei voida ajatella ainoastaan ”omia” (jo valmiiksi tuttuja) nuoria. Kirjoitin jo edellä Anu Gretschelin tutkimuksesta, jonka mukaan nuorisotilalle on erittäin vaikea tulla uutena nuorena. Ohjaajien tuleekin tiedostaa tämä seikka ja käyttää erityistä huomiota sosiaalisten kynnysten määrittämiseen fyysisten kynnysten lisäksi.

Suuri merkitys on myös sillä, keille ja miten järjestettävästä toiminnasta tiedotetaan. Monella vammaisella nuorella on käsitys siitä, että kunnallinen nuorisotyö ei ole heitä varten (Ilonen 2009, 65). Tämän käsityksen muuttaminen vaatii pitkäkestoista ja päämäärätietoista työtä.

5 NUORISOTYÖ

Tarkastelen tässä alaluvussa nuorisotyötä ja sitä ohjaavia lakeja ja määräyksiä. Käyn myös läpi nuorisotyön tehtäviä erilaisten näkemysten ja teorioiden kautta. Oma näkemykseni nuorisotyöstä pohjautuu sosiaalipedagogiikkaan. Tarkastelen myös nuorisotyön suhdetta yhdenvertaisuuteen ja peilaan tätä erityisesti suhteessa vammaisiin nuoriin.

Nuorisotyö on Suomessa rakennettu vahvasti kahden pilarin varaan: julkisen sektorin tuottama lakisääteinen työ ja järjestöjen tuottama työ. Joissakin tapauksissa kunnat ovat ulkoistaneet lakisääteistä työtään hankkimalla palvelun järjestöiltä (Siurala 2018, 50). Järjestöjen lisäksi myös seurakunnat tekevät aktiivisesti nuorisotyötä. Keskityn tässä opinnäytetyössäni erityisesti kunnalliseen nuorisotyöhön. Toisaalta erityisesti nuorten osallisuuteen ja toiminnan saavutettavuuteen painottuvat toimenpiteet ja indikaattorit ovat hyvä ohjenuora myös kolmannen sektorin nuorisotyön itsearviointiin. Nuorisotyötä ohjataan ensisijaisesti nuorisolailla. Tällä hetkellä voimassa oleva nuorisolaki tuli voimaan vuoden 2017 alusta. Nuorisolain tavoitteina on:

- 1) edistää nuorten osallisuutta ja vaikuttamismahdollisuuksia sekä kykyä ja edellytyksiä toimia yhteiskunnassa,

- 2) tukea nuorten kasvua, itsenäistymistä, yhteisöllisyyttä sekä niihin liittyvää tietojen ja taitojen oppimista samoin kuin nuorten harrastamista ja toimintaa kansalaisyhteiskunnassa,
- 3) edistää nuorten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja oikeuksien toteutumista sekä
- 4) parantaa nuorten kasvu- ja elinoloja. (Opetus- ja kulttuuriministeriö.)

Tavoitteen toteuttamisessa lähtökohtina ovat:

- 1) yhteisvastuu, kulttuurien moninaisuus ja kansainvälisyys;
- 2) kestävä kehitys, terveet elämäntavat sekä ympäristön ja elämän kunnioittaminen;
- 3) monialainen yhteistyö. (Emt.)

Kunnan tulee paikalliset olosuhteet huomioon ottaen luoda edellytyksiä nuorisotyölle ja -toiminnalle järjestämällä nuorille suunnattuja palveluja ja tiloja sekä tukemalla nuorten kansalaistoimintaa. Kunnan tulee tehtävää hoitaessaan olla tarpeen mukaan yhteistyössä muiden nuorille palveluja tuottavien viranomaisten sekä nuorten, heidän perheidensä, nuorisoalan järjestöjen ja muiden nuorisotyötä tekevien tahojen kanssa. (Opetus- ja kulttuuriministeriö sekä Ahonen-Walker 2020.)

Lain ohella tärkein nuorisotyötä ohjaava taho Suomessa on neljän vuoden välein julkaistava valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma. Tästä ohjelmasta käytetään lyhennettä VANUPO. Tällä hetkellä käytössä oleva VANUPO on voimassa vuosina 2020-2023. Ohjelman tavoitteet näille vuosille ovat:

- 1) Nuorella on edellytykset sujuvaan arkeen – syrjäytyminen vähenee
- 2) Nuorella on keinot ja taidot osallistumiseen ja vaikuttamiseen
- 3) Nuori luottaa yhteiskuntaan – yhdenvertaisuus ja turvallisuus vahvistuvat (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020.)

Kaikki nämä tavoitteet liittyvät luonnollisesti myös vammaisiin nuoriin ja näiden tavoitteiden edistäminen on tärkeää selkeästi muita heikommassa asemassa olevien nuorten tukemiseksi. Vammaiset mainitaan ohjelmassa erikseen muutaman kerran. Ensimmäinen maininta löytyy harrastusmahdollisuuksien kohdalta, jossa mainitaan Valtti-toimintamalli, jonka on tarkoitus helpottaa syrjäytymisvaarassa olevien nuorten harrastuksen löytämistä ja aloittamista (emt., 18). Seuraava maininta löytyy nuorille

suunnattujen yhteiskunnallisen osallistumisen välineiden kehittämisen kohdalta. Tässä tosin pääkohderyhmänä ovat maahanmuuttajataustaiset nuoret, joiden kautta saatujen kokemusten perusteella ”pyritään mallintamaan” myös muille nuorille soveltuva koulutus (emt., 21). Kolmas ja viimeinen maininta on tavoitteen ”Tunnistetaan syrjiviä rakenteita ja lisätään nuorten valmiuksia toimia syrjintätilanteissa” alla. Tämän toimenpiteen pääkohderyhmänä ovat romaninuoret. Muita syrjäytymisvaarassa olevia nuoria koskevia toimenpiteitä ”pyritään mallintamaan” myös tässäkin tapauksessa (emt., 25).

Vammaiset nuoret tuntuvat olevan VANUPO:ssa melko vähäisen huomion kohteena. Koko ohjelmassa on ainoastaan yksi konkreettinen toimenpide koskien vammaisia nuoria: harrastustoiminnan helpottaminen. Yhdenvertaisuutta edistävät toimenpiteet parantavat tietenkin myös vammaisten nuorten, kuten kaikkien muidenkin nuorten asemaa yhteiskunnassa. Ohjelman perusteella on kuitenkin selvää, että lähivuosina ei valtion ohjauksen tasolta ole vammaisten nuorten asemaan tulossa merkittäviä parannuksia. Kunnallisen nuorisotyön kehittäminen paremmin vammaisten nuorten tarpeita vastaavaksi vaatii siis kunnallisen nuorisotyön toimijoilta oma-aloitteisuutta. Nuorisotyön saavutettavuuden ja yhdenvertaisuuden edistäminen ovat tavoitteita, jotka parantavat nuorisotyön kokonaisvaltaista laatua kaikkien, ei vain vammaisten, nuorten kohdalla.

Nuorisotyötä koskevat lait ja säädökset antavat kuitenkin kovin pintapuolisen kuvan nuorisotyöhön ja siihen, mitä sillä oikeasti tavoitellaan. Päästäksemme paremmin perille siitä, miten kunnallinen nuorisotyö voi paremmin palvella vammaisia nuoria, meidän tulee tarkastella sen takana olevia toimintamalleja, arvoja ja tehtäviä.

5.1 Sosiaalipedagogiikka nuorisotyötä ohjaavana teoriana

Sosiaalipedagogiikka voidaan yhdistää sekä yhteiskuntatieteisiin että kasvatustieteisiin. Olennaista sosiaalipedagogiikassa on yhteisöllisyys ja se, miten sitä parhaiten voi tukea. Osana yhteisöllisyyttä sosiaalipedagogiikka tarkastelee myös yksilön, yhteisöjen ja yhteiskunnan välisiä suhteita. Sosiaalipedagogiikan tavoitteena on inhimillinen, tasa-arvoinen ja oikeudenmukainen elämä ja näin ollen yhteiskunnallisen huono-osaisuuden ehkäiseminen. (Nivala & Ryyänänen 2019, 15, 29–30.)

Sosiaalipedagogiikan mukaan hyvä elämä koostuu kahdesta seikasta. Jokaisen tulee pystyä elämään oman itsensä näköistä elämää. Sen lisäksi jokaisen tulee pystyä osallistumaan myös yhteisön elämään. Yhteisöjen merkitys on sosiaalipedagogiikassa erityisen suuri. Jokaisella yksilöllä on vastuu myös yhteisön hyvinvoinnista. Tämä tarkoittaa sitä, että yksilön tulee varmistaa, että myös muut yhteisön toiset jäsenet pystyvät tasa-arvoisesti elämään itsensä näköistä elämää. Olennaista on myös kasvu, joka on tärkeää niin yksilön, kuin yhteisönkin kannalta. Kun yksilön mahdollisuudet toteuttaa itseään muita kunnioittavasti paranevat, kehittää hän samalla ympäröivää yhteisöä positiiviseen suuntaan. Tähän kehittämiseen kuuluu mahdollisuus ja kyky tarkastella ympäröivää yhteiskuntaa ja tarvittaessa kyseenalaistaa sen käytäntöjä, normeja ja oletuksia. Kaikkien ei kuitenkaan tarvitse uudistaa yhteiskuntaa. Tärkeintä on tarjota jokaiselle mahdollisuus osallistua sen edistämiseen kunkin oman tarpeen mukaan. Tätä kutsutaan sosiaalipedagogiikan yleiseksi tehtäväksi. (Emt., 57, 91.)

Sosiaalipedagogiikalla on toinenkin tehtävä, jota kutsutaan erityiseksi tehtäväksi. Sosiaalipedagogiikan erityisen tehtävänä on kohdata kasvatuksellisesti yhteiskunnan huono-osaisia. Kohtaamisen tarkoituksena on ehkäistä ja korjata ongelmia sekä vähentää huono-osaisuutta. (Emt., 57.)

Sosiaalipedagogisessa kasvatustyössä keskitytään yhteisöllisyyden tukemiseen, sillä yksilön kasvu tapahtuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa, osana erilaisia yhteisöjä. Yhteisöt eivät ole mitä tahansa yhteisöjä, vaan niiden tulee perustua vastavuoroisuuteen. Kyseenalaistamaton alamaisuus tai muita huomioimaton käskytyks ei vielä muodosta yhteisöä. Yhteisö muodostuu vuorovaikutuksessa toisten kanssa. Vuorovaikutuksen syntyminen taas edellyttää osallisuutta. Ihminen on osallinen yhteisössä, kun hän kuuluu siihen, osallistuu sen toimintaan ja ennen kaikkea tuntee olevansa merkityksellinen osa sitä. Osallisuuden tunne on tärkeä yksilön hyvinvoinnin kannalta. (Emt., 138–139.)

5.2 Nuorisotyön tehtävät

Tomi Kiilakoski kutsuu nuorisotyötä sumeaksi. Sumeudella hän tarkoittaa sitä, että nuorisotyön hahmottaminen ja toimintojen sanallistaminen on hankalaa. Nuorisotyötä tehdään paljon intuitiolla ja sen perusta on perinteisesti ollut tekemisessä, eikä syiden tai keinojen tutkimisessa tai pohtimisessa. (Kiilakoski 2015, 19.) Pyrin seuraavaksi avaamaan tätä sumeutta.

Tutkija Juha Nieminen määrittelee (2007) suomalaisen nuorisotyön neljä tehtävää. Nämä tehtävät ovat sosialisatio, nuoren personalisaatio, kompensatio ja allokonti (Nieminen 2007, 21–43). Niemisen näkemys on vahvasti sosiaalipedagoginen ja kasvatuksellinen.

Sosialisaatiolla tarkoitetaan kulttuuriin, yhteiskuntaan ja lähiyhteisöön kasvamista ja liittymistä. Se on tarpeellinen toimenpide, jonka avulla yhteiskunnan järjestys siirretään seuraaville sukupolville. Samaan aikaan on kuitenkin tärkeä pohtia sitä, mikä nykyisessä yhteiskunnassa on säilyttämisen arvoista ja toisaalta se mitä tulevat sukupolvet voivat tehdä aiempaa paremmin. Ahtaat sukupuoleen, luokkaan tai terveydentilaan liittyvät roolit ja normit voivat olla kuin vankiloita niitä vasten tahtoaan kantaville. Sosiaalipedagogisesti tarkasteltuna nuorisotyön tehtävänä on näiden kahleiden murttaminen. Sosialisaatiolla on samalla siis säilyttämisen ohella myös uudistava sekä jopa vapauttava tehtävä. (Nivala & Rynänen 2019 146–150, 245.)

Personalisaatio on tavallaan sosialisatian kääntöpuoli. Yhteiskunta koostuu yksilöistä ja yksilöiden erilaiset ominaisuudet vuorovaikutuksessa toistensa kanssa kehittävät yhteiskuntaa uuteen suuntaan. Personalisaatio tarkoittaa nuoren kehittymistä omaksi itsekseen. Siihen kuuluu toisaalta kuva omasta itsestä, mutta samaan aikaan olennaista on myös suhde muihin. Jotta personalisaatiotehtävä toteutuisi, nuorisotyöhön osallistuvan nuoren yksilöllisyys, ainutlaatuisuus ja omaleimaisuus tulee tunnistaa, tunnustaa ja niitä tulee myös tukea. (Nieminen 2007, 24–25; Nivala & Rynänen 2019, 18.)

Niemisen määrittelemä kolmas tehtävä, kompensatio liittyy vahvasti sekä sosialisatioon että personalisaatioon. Kompensatiolla Nieminen tarkoittaa näissä kahdessa ilmenevien puutteiden ja haasteiden tasoittamista. Toisin sanoen nuorisotyön tehtävä on Niemisen mukaan olla mahdollisimman yhdenvertaista ja tarpeen mukaan suunnattua. Nieminen korostaa sitä, että toimintaa sosialisatian ja personalisaation tukemiseksi tulisi kohdistaa erityisesti muita heikommassa asemassa olevia nuoria kohtaan. (Nieminen 2007, 25.)

Nuorisotyön neljäs tehtävä on Niemisen mukaan allokonti. Tällä tarkoitetaan yhteiskunnan resurssien suuntaamista siten, että nuorisotyön tavoitteet toteutuvat. Allokonti onkin puhtaasti nuorisopoliittinen tehtävä, kun kolme edeltävää ovat kasvatuksellisia (Nieminen 2007, 25–26). Allokonti määrittelee hyvin vahvasti sen, millaista

nuorisotyötä Suomessa tehdään ja kenelle. Esimerkiksi edellä esitelty VANUPO ohjaa sekä kuntien työn painopisteitä että sitä varten annettavaa rahoitusta. Se myös viime kädessä määrittää sen, minkä nuoria koskevien asioiden edistämistä pidetään Suomessa tärkeimpinä.

Sosiaalipedagogiikan suomalaiset sanansaattajat Elina Nivala ja Sanna Ryyänen määrittelevät sosiaalipedagogisiksi päämääriksi emansipaation ja integraation. Integraatiota sivusimme jo lyhyesti Niemisen määrittelemien nuorisotyön tehtävien kohdalla. Nivalan ja Ryynäsen sosiaalipedagoginen integraatio on sosiaalista ja kulttuurista ja siihen nivoutuu yhteen läheisesti myös Niemisen esittelemä sosialisatio. Uutena puolena yhtälöön Nivala ja Ryyänen tuovat emansipaation.

Emansipaatio on Nivalan ja Ryynäsen mukaan prosessi, jota voi kutsua myös yhteisvastuulliseksi vapaudeksi, joka mahdollistaa ihmisyyden toteuttamisen täydellisesti. Sosiaalipedagogiikan viitekehyksessä emansipaatio ei kuitenkaan ole yksilökeskeistä, vaan yhteisökeskeistä, jossa samalla huomioidaan muidenkin tarpeet ja toimitaan yhdessä paremman päämäärän mukaisesti. Samaan aikaan emansipaation myötä myös yksilölliset ominaisuudet, kuten itsetunto ja -reflektio, kasvavat. Samalla kun yksilö kokee emansipoitumista, hän vapautuu sekä itselleen sisäisesti asettamista rajoista ja esteistä että yhteiskunnallisista rajoitteista. Kyse ei ole siis yksilön vapauttamisesta vaan siitä, että emansipoitumisen kautta yksilö osaa itse vapautua häntä kuristavista kahleista yhdessä muiden kanssa toimien muita vahingoittamatta. Integraation ja emansipaation kautta ihminen tulee täysivaltaiseksi ja toimintakykyiseksi yhteiskunnan jäseneksi, joka pystyy elämään itsensä ja muiden kannalta mielekäästä elämää ja tavoittelemaan sekä omaa että yhteistä hyvää, tarvittaessa yhteiskuntaa uudistamalla. (Nivala ja Ryyänen 2017, 82–83.)

Sosiaalipedagogiikan lisäksi nuorisotyötä voi tarkastella etiikan, erityisesti nuorisotyön ammattieettisten ohjeiden kautta. Näiden ohjeiden tehtävänä on kertoa nuorisotyön tarkoituksesta ja toimintatavoista. Ammattieettisten ohjeiden mukaan nuorisotyön tavoitteena on, että jokainen nuori saavuttaa omien voimavarojensa ja näkemystensä mukaisen paikkansa yksilönä ja yhteiskunnan jäsenenä ja kokee elämänsä merkitykselliseksi. Tämäkin näkemys perustuu vahvasti sosialisatian käsitteeseen. Sosialisatioon viittaavat myös eettisten ohjeiden maininta nuorten osallisuuden tukemi-

seen lähiyhteisössä ja yhteiskunnassa. Eettiset ohjeet korostavat myös nuorisotyön tekijän asenteen ja ammatti-identiteetin merkitystä: niiden mukaan nuorisotyö on kohtaamista, kannustavaa kasvatusta ja yhdessä tekemistä. (Rauas 2019, 30.)

Pirjo Junttila-Vitikka tarjoaa vielä yhden määrittelyn nuorisotyölle. Hänen mukaansa nuorisotyö on:

- nuorilähtöistä, vapaaehtoisuuteen perustuvaa ja prosesseille rakentuvaa toimintaa, jossa päämäärän sijaan korostuu matka,
- yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen toimintakykyä tukevaa, yhteiseen hyvään pyrkivää kasvatuksellista toimintaa, jossa kasvun ja kehittymisen rinnalla tavoitellaan myös ilon ja merkityksellisyyden kokemuksia
- nuoren toimijuutta korostavaa, osallisuutta laaja-alaisesti eri tasoilla edistävää
- nuorten asemaan ja yhteiskunnan nuorilähtöiseen kehittämiseen vaikuttavaa politiikkaa
- nuoren suhdetta itseen, vertaisiin, aikuisiin, viranomaisiin, rakenteisiin ja ympäristöön tukevaa → dialogisuutta edistävää
- matalakynnyksistä, kaikki nuoret tavoittavaa ja helposti saavutettavaa → yhdenvertaisuutta edistävää
- nuorten voimavaroja korostavaa sekä ongelmiin nuorilähtöisesti ja ratkaisukeskeisesti tarttuvaa
- eri toimintaympäristöjä monipuolisesti hyödyntävää; fyysinen, digitaalinen, sosiaalinen, kulttuurinen; nuorisotalo, koulu, katu, luonto, netti...
- erilaisia toiminnallisia, osallistavia ja dialogisia menetelmiä hyödyntävää
- monialaiseen verkostotyöhön kiinnittyvää ja sitä rakentavaa toimintaa (Junttila-Vitikka 2016, 183.)

Myös tässä määrittelyssä näkyy paljon edellä mainittuja näkökulmia. Minua ilahduttaa suuresti se, että Junttila-Vitikka nostaa erikseen esille yhdenvertaisuuden. Hänen määritelmänsä mukaan nuorisotyö on lähtökohtaisesti kaikki nuoret tavoittavaa ja helposti saavutettavaa. Tämä näkemys saattaa olla jopa hieman ideologinen, mutta samalla se toimii oivana ohjenuorana siitä, mihin myös kunnallisen nuorisotyön tulisi pyrkiä. On myös hyvä huomata, että yhdenvertaisuuden edistäminen on monelle nuorelle erittäin tärkeä asia (kts. esim. Puisto 2016, 16–18). Tämän tulisikin toimia ohjaavana tekijänä myös nuorisotoimille ympäri Suomea. Nuorten osallisuus on tärkeä arvo nuorisotyölle, joten sen tulee hyvin kartalla heitä liikuttavista asioista. Yhdenvertaisuuden merkitystä ei voi jättää huomioimatta.

Vammaiset nuoret ovat monesti yhteiskunnallisesti alistetussa asemassa. Tämä alkaa usein jo ennen kouluikää, kun lapsella todetaan olevan ”erityisiä” tarpeita. Vammaisia koskevassa luvussa näimme, kuinka jopa alan ammattilaisten piirissä ei aina tunnusteta vammaisten oikeutta ns. normaaliin elämään, kuten elokuvissa käymiseen.

Vanhemmat ja avustajat saattavat haluta ”suojella” vammaisia nuoria ja tämä kääntyy helposti ylisuojelevuudeksi. Milla Ilosen haastattelututkimuksessa eräs nuori kertoi valehdelleensa avustajalleen, jotta pääsisi treffeille toiseen kaupunkiin (Ilonen 2009, 64). Parasta olisi, jos nuoren omaa mielipidettä ja tahtoa kunnioitettaisiin siten, että hänen ei tarvitsisi valehdella. Toisaalta tämälntapainen toimintamalli kertoo myös yksilön voimaantumista, ja on oiva esimerkki jo mainitsemastani kahleiden murtamisesta.

Edellä kuvatun kaltaiset mahdollisuuksien rajaamiset muuttuvat helposti sisäistetyksi ja sen haastaminen ja siitä uloskasvaminen voi olla erittäin vaikeaa. Niemisen, Nivalan ja Ryyntänen näkemysten perusteella nuorisotyöllä voisi olla paljon annettavaa. Emansipaation ja integraation myötä myös vammaisella ihmisellä on mahdollisuus kokea olevansa tärkeä yhteiskunnan jäsen ja näin vaikuttaa positiivisesti paitsi omaan, myös muiden samassa asemassa olevien elämään. Pienistä puroista kasvaa iso virta ja ehkä jonain päivänä ympäröivä yhteiskunta ei enää rajoita vammaisten elämää, kuten se nykyään vielä monessa suhteessa tekee.

5.3 Nuorisotyön eri muodot

Nuorisotyön työmuodoista tehtiin kattava kooste osana nuorisotyön opetussuunnitelman (NOPS) kehittämistä Kokkolassa viime vuosikymmenen alkupuolella. Taulukossa 1 on kuvattu prosessin aikana konseptoidut nuorisotyön eri muodot tiivistetysti. Vaikka olenkin yksinkertaistanut alkuperäistä työmuotolistausta jonkin verran, on siitä silti nähtävissä erilaisten työmuotojen suuri kirjo sekä se, kuinka monella eri tavalla kunnallinen nuorisotyö pyrkii tukemaan ja palvelemaan nuoria. Taulukossa on myös lueteltu ainoastaan tämän prosessin aikana tehty yhden kunnan kartoitus. Jokaisella kunnalla on omat erityispiirteensä ja toimintonsa, joiden kattava luetteloiminen olisi opinnäytetyön raamien sisällä mahdotonta. Tämän koontin myötä voidaan kuitenkin todeta, että nuorisotyö pyrkii vaikuttamaan nuorten elämään kokonaisvaltaisesti ja monipuolisesti. Osansa saa niin nuorten aseman parantaminen yhteiskunnassa, nuorten henkilökohtaisen kasvun tukeminen, kuin itsensä toteuttamisen mahdollistaminen. Työmuodot toteuttavat siis hyvin jo edellä mainittua integraation ja emansipaation eetosta.

Työmuotoja ja menetelmiä yhdistää suuressa määrin yhdessä tekeminen ja yhteisöllisyys. Nuorisotyö on harvoin yksilötyötä ja silloinkin, kun sitä tehdään yksilön tarpeita

suunnitelmallisesti tukien, on mukana aina läheinen suhde vähintään etsivään nuorisotyöntekijään. Yhdessä tekemisestä ja yhteisöllisyydestä on monia hyötyjä. Nuorisotyö tarjoaa monia mahdollisuuksia yhdessä tekemiseen, kuten harrastamiseen. Näiden yhdistelmä on liikuntaakin parempi kokonaisterveyden parantaja (Cederlöf 2017, 60–61).

Kunnallisen nuorisotyön muodot ja tavoitteet palvelisivat hyvin myös vammaisia nuoria. Monet taulukossa luetelluista menetelmistä vaikuttaisivat positiivisesti edellä läpikäytyihin vammaisia nuoria koskeviin haasteisiin ja epäkohtiin. Yhdenvertaisuuden toteutumisen kannalta olisikin erittäin tärkeää, että myös vammaiset nuoret pääsisivät muiden mukana hyötymään tästä palvelujen runsaudesta. Kaikkea nuorisotoimen järjestämää tuleekin arvioida myös yhdenvertaisuuden näkökulma huomioiden.

TAULUKKO 1. Nuorisotyön muodot Kokkolassa NUPS-prosessin aikana. (mukaillen Kinnunen, Djupsund & Kiilakoski 2015, 92–103.)

TYÖMUOTO	TAVOITTEET	MENETELMÄT
Yhteisöllinen nuorisotyö	<ul style="list-style-type: none"> • Tukea nuoren kasvua pitkäjänteisesti, vaihtuvin menetelmin ja intensiteetein vuosien ajan 	<ul style="list-style-type: none"> • Nuorisotalotyö • Kouluyhteistyö • Harrastustoiminnan tukeminen • Alueellinen toimijuus yhteistyöverkostossa • Digitaalinen nuorisotyö
Yhteiskunnallinen nuorisotyö	<ul style="list-style-type: none"> • Vaikuttaa nuorille osoitettujen määrärahojen ja voimavarojen määrään sekä niiden suuntaamiseen • Vaikuttaa nuorten elinolojen paranemiseen • Edistää nuorten asioita 	<ul style="list-style-type: none"> • Hallinnon eri yhteistyömuodot • Järjestöavustaminen • Kunnalliseen päätöksentekoon vaikuttaminen • Nuorten elinoloja kuvaavan indikaattoritiedon kerääminen
Osallisuustoiminta	<ul style="list-style-type: none"> • Lisätä nuorten osallisuutta demokraattisessa toiminnassa • Tarjota mahdollisuuksia kokea vastuunottamista ja vaikuttamista omiin sekä yhteisöä koskettaviin asioihin • Vahvistaa nuoren kykyä toimia aktiivisena kansalaisena 	<ul style="list-style-type: none"> • Aktiiviryhmät • Nuorisovaltuusto • Nuorten omaehtoisen toiminnan tukeminen
Kulttuurinen nuorisotyö	<ul style="list-style-type: none"> • Vahvistaa nuorten ilmaisutaitoa ja luovaa osaamista ja tuoda nuorten ääni kuuluviin • Antaa monikulttuurisia kokemuksia ja tukea kulttuurien välistä vuoropuhelua • Tarjota nuorille mahdollisuuksia osallistua harraste- ja kulttuuritapahtumiin ja niiden järjestämiseen 	<ul style="list-style-type: none"> • Tapahtumatoiminta: ohjaajien ja nuorten yhteistyössä järjestämät tapahtumat • Harrastus- ja kerhotoiminta • Digitaalinen nuorisotyö
Kohdennettu nuorisotyö	<ul style="list-style-type: none"> • Tukea nuoren kasvua tasapainoiseksi aikuiseksi • Tukea nuoren sijoittumista yhteiskuntaan • Tukea nuoren kasvua ja kehittymistä • Tukea nuorta sosiaalisissa suhteissa 	<ul style="list-style-type: none"> • Pienryhmätoiminta • Etsivä nuorisotyö • Ohjaamo-palvelut

5.4 Inklusiivinen nuorisotyö

Nuorisotyö on perinteisesti jaettu kahtia. Ennaltaehkäisevään ”perusnuorisotyöhön” ja yksilökeskeiseen, korjaavaan ”erityisnuorisotyöhön” (vrt. vammaiset ja erityisopetus). Tämä jaottelu leimaa tietyt nuoret heikoiksi, poikkeaviksi ja on luonteeltaan ongelmakeskeistä. Pirjo Junttila-Vitikka ja Anne Puuronen ehdottavatkin, että tämänkaltaisesta kahtiajaosta luovuttaisiin. Kohdennettu nuorisotyö tulisi ongelmakeskeisyyden sijaan määritellä tarpeenmukaisesti rajattuun ryhmään kohdentuvaksi, sekä yksilö- että ryhmämuotoisia työtapoja hyödyntäväksi toiminnaksi. Yksilökeskeinen työ tulisi nähdä samanlaisena nuorisotyön perustoimintona kuin ryhmämuotoinenkin työ. Korvaavaksi käytännöksi he ehdottavat Junttila-Vitikan kehittämää inklusiivisen nuorisotyön mallia. Inklusiivisen nuorisotyön kohderyhmänä on kaikki nuoret. Se hyödyntää monipuolisesti nuorisotyöllisiä menetelmiä, mutta ei rajaa ketään sen ulkopuolelle. Se mahdollistaa rajatummassa toiminnassa mukana olevan osallistumisen myös avoimeen ryhmätoimintaan. Samalla se mahdollistaa tehokkaamman ongelmien ennaltaehkäisyn, kun nuorisotoimen ei tarvitse odottaa, että ongelmat kasautuvat riittävästi ennen kuin nuori pääsee mukaan yksilökeskeisempään työskentelyyn. Inklusiivisessa nuorisotyössä korostuu monialainen verkostotyö ja sen ydintavoitteita ovat osallisuus ja yhdenvertaisuus. (Junttila-Vitikka & Puuronen 2016, 190–192.)

Inklusiivinen nuorisotyö on hyvänä ohjenuorana myös silloin, kun kunnallista nuorisotyötä suunnitellaan vammaisille sopivammaksi. Olennaista ei ole erityisten toimintojen kehittäminen uudelle kohderyhmälle. Tämä aiheuttaa ainoastaan eriytymistä ja leimaa tämän kohderyhmän erilaiseksi ja muuhun toimintaan sopimattomaksi. Oleellista on luoda sellaisia rakenteita ja toimintoja, joihin mahdollisimman moni voi tulla mukaan henkisistä tai fyysisistä ominaisuuksista huolimatta. Anu Gretschelin mukaan kunnallisen nuorisotyön ylläpitämällä avoimella nuorisotilatoiminnalla on yhteiskunnalle enemmän annettavaa kuin mihin se nyt pystyy (Gretschel 2011, 40). Olen Gretschelin kanssa samoilla linjoilla, tosin laajentaisin lauseen käsittämään kaikkea nuorisotyötä. Nuorisotyö on muutakin kuin vain nuorisotilatoimintaa, kuten edellä kävi ilmi. Kehittämällä nuorisotyötä inklusiivisempaan suuntaan ja keskittymällä toiminnan yhdenvertaisuuden edistämiseen, voi nuorisotyö toteuttaa paremmin yhteiskunnallisen potentiaalinsa. Tämän vuoksi opinnäytetyöni tuloksena syntynyt työkalu on tärkeä: sen avulla nuorisotyö voi paremmin saavuttaa sen lainsäädännöllisen tavoitteen. Nuorisotyö on kuitenkin paljon muutakin kuin vain muutama lainpykälä. Se on

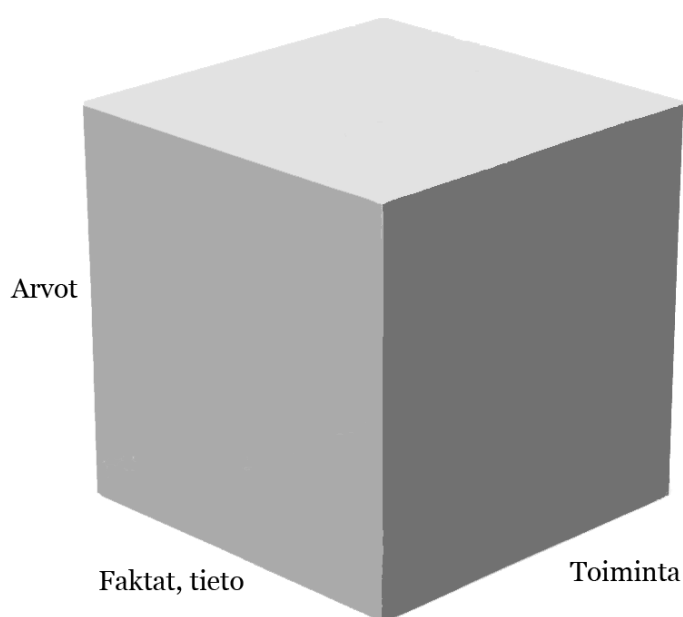
monitahoinen, oikeasti kunnianhimoinen yhteiskunnallisen kasvun ja kasvatuksen mahdollisuus ja sen kehittämiseen tulee keskittyä sen ansaitsemalla tarmokkuudella ja pieteetillä.

6 ARVIOINNIN TEORIAA

Opinnäytetyöni tuotoksena on itsearvioinnin työkalu. Tämän vuoksi arvioinnin tarkastelu tarkemmin on myös olennaista. Pohdin tässä luvussa erityisesti itsearviointia ja sitä, mitä hyötyä itsearvioinnista on ja toisaalta mitä se vaatii saavuttaakseen halutut tulokset.

Yhteiskunnastamme puhutaan arviointiyhteiskuntana ja arvioinnista megatrendinä. (Hovi 2009, 6). Evert Vedung puhuu jopa gigatrendistä (Vedung 2003, 15). Usein arviointia tehdään vain osana tehokkuusajattelua: haluamme tietää kuinka paljon mikäkin asia maksaa ja onko sen tekeminen siihen käytetyn rahan arvoista. Arvioinnilla voi olla myös suurempi merkitys. Petri Virtanen näkee arvioinnin yhteisen hyvän tavoitteluna. Arviointi on edistyksellisyyttä, jonka vastakohtana on yhteiskunnallinen taantumus (Virtanen 2007, 210).

Petteri Paasion (2006) mukaan arviointi on ensisijaisesti arvon antamista tai määrittelyä. Arvioinnissa on olennaista siihen liittyvä arvoasetelma. Paasio korostaa arvioinnin kolmiulotteisuutta (kuvio 1).

KUVIO 1. Arvioinnin kolme ulottuvuutta (Paasio 2006).

Hyvässä ja kehittyneessä arvioinnissa on mukana aina nämä kolme ulottuvuutta. Jos mikä tahansa niistä unohdetaan tai jätetään huomioimatta, kutistuu arviointi paperinohueksi ja kaksiulotteiseksi. Fanaatikko jättää huomioimatta faktan ja tiedon ja seuraa sokeasti omia uskomuksiaan. Byrokraatti ei näe arvoja vaan tarkastelee kaikkea toimintaa muualla asetettujen arvoasetelmien kautta. Filosofi taas leijuu teorian sfääreissä ja jättää käytännön toiminnan huomioimatta. (Paasio 2006, 93–94.) Itsearviointin työkalussa tulee olla mukana nämä kolme ulottuvuutta.

6.1 Itsearviointi

Opinnäytetyöprosessin aikana kehittämäni työkalu on tarkoitettu itsearviointin tueksi. Itsearviointilla tarkoitetaan omaan toimintaan ja sen kehittämiseen kohdistuvaa arviointia. Itsearviointi onkin ensisijaisesti toiminnan kehittämisen työkalu ja sen elementit ovat yksilön ja yhteisön oppiminen, jatkuva kehittäminen ja aloitteellisuus (Uusikylä & Mäkinen 2015, 5–6).

Itsearviointi liittyy läheisesti oppivaan organisaatioon. Oppiva organisaatio arvioi kriittisesti omaa toimintaansa ja uskaltaa kyseenalaistaa ennakkoluulottomasti. Toisaalta oppiva organisaatio osaa myös poisoppia entisistä toimintatavoistaan ja -malleistaan. Oppivan organisaation idean tulee olla sisäistetty, jotta itsearviointin hyödyt toteutuisivat. Arvioinnin tekijöiltä tulee löytyä tervettä itsekriittisyyttä. Omat henkilökohtaiset sekä organisaation puutteet ja kehittämiskohteet pitää pystyä tunnustamaan ja sanoittamaan. (Virtanen 2007, 177–178, 197.)

Lindberg (2013) listaa itsearviointin etuja työmenetelmänä silloin, kun se tehdään hyvin:

- Se tukee työssä oppimista ja kehittymistä.
- Se tuottaa konkreettisia ehdotuksia ja ideoita kehittämiseen.
- Se osallistaa kaikki työyhteisön jäsenet tavoitteiden määrittelyyn.
- Se on systemaattista, johdonmukaista ja todennettavaa. (Lindberg 2013, 52.)

Nivan ja Tuomisen (2005) mukaan itsearviointiprosessi:

- käynnistää uutta ajattelua, oppimisen ja muutoksen.
- lisää ymmärrystä kokonaisvaltaisesta kehittämisestä.
- lisää rohkeutta asettaa aiempaa korkeampia tavoitteita.

- luo sitoutumista kehittämiseen ja haastaviin tavoitteisiin.
- vahvistaa tunnetta jokaisen mielipiteen arvostamisesta. (Niva & Tuominen 2005, 8.)

Yliruka (2006) ja Hulkari (2006) korostavat itsearvioinnin kehittävää puolta. Onnistunut itsearviointi auttaa työyhteisöä tutkimaan omia ammatillisia käytäntöjään ja arvioimaan työn laatua sekä pohtimaan yksilöiden ja työyhteisön oppimista (Yliruka 2006, 7 & Hulkari 2006, 64).

Nivala ja Ryyänen korostavat reflektiivisyyden merkitystä (2019, 189–191). Reflektiivisyys on yksi sosiaalipedagogisen työtteen perusteista. Toimintaa tulee pystyä tarkastelemaan kriittisesti ja se on hyvä tehdä yhdessä muiden (palvelun toteuttajien ja käyttäjien) kanssa. Arvioinnin apuna on hyvä käyttää teoriaa, kuten esimerkiksi tämän opinnäytetyön tuotosta, itsearviointityökalua. Arvioinnissa on tärkeää jatkuva kysyminen ja kyseenalaistaminen. Reflektiivisyydellä on kolme tasoa:

1) Henkilökohtainen

- Tähän kuuluu oman aseman tarkastelu: sosiaaliset suhteet ja hierarkiat. Oman toiminnan muuttaminen on mahdollista kaikille, mutta se vaatii asioiden tiedostamista.

2) Relationaalinen

- Tähän kuuluvat työssä toteutuvat sosiaaliset suhteet. Erityisen tärkeää on valta-asemien tunnistaminen. Tämä on tärkeää, jotta niitä voi rikkoa. Nuorisotyöntekijän on hyvä tiedostaa oma valtansa suhteessa nuoriin. Tämä pätee erityisesti vammaisten nuorten kohdalla. Nuorisotyöntekijän velvollisuutena onkin voimaannuttaa nuorta ja tarjota hänelle mahdollisuuksia kasvaa. (Nivala & Ryyänen 2019, 167.)

3) Yhteiskunnallinen

- Työhön liittyvät rakeenteelliset valta-asetat sekä poliittisten kamppailujen tunnistaminen. Tähän kuuluu esimerkiksi oman organisaation suhtautuminen vammaisiin ja muihin vähemmistöihin.

Kaikkien näiden tasojen tulee näkyä myös arvioinnin työkalussa. Lisäksi arvioinnin tekijän tulee pystyä tarkastelemaan kaikkia tasoja kriittisesti. Reflektiivisyyden lisäksi

Nivala ja Ryytänen, aivan kuten Paasiokin, pitävät tärkeinä arvoja ja eettisiä näkökoh-
tia. Heidän mukaansa on tärkeää arvioida myös, miten toiminnalla onnistutaan ilmen-
tämään ja edistämään tasa-arvoa ja oikeudenmukaisuutta sekä kyseenalaistamaan yh-
teiskunnallisia epäkohtia. (Nivala ja Ryytänen 2019, 189–191, 268.)

Itsearviointiin voi toisaalta liittyä menetelmänä myös ongelmia. Koska menetelmä
vaatii kriittistä itsetarkastelua voivat mahdolliset intressiristiriidat tulla arvioinnin
tielle. On myös mahdollista, että organisaatiossa ei olla valmiita kriittiseen oman toi-
minnan tarkasteluun oppivan organisaation idean vastaisesti (Lindberg 2013, 18). Vas-
taavasti arviointia saatetaan tehdä rituaalinomaisesti, vain koska sen tekeminen on
merkitty vuosikelloon. Arviointi hoidetaan pois päiväjärjestyksestä ja sen tuloksia ei
hyödynnetä lainkaan. Arviointien tekemisen ei tulisi olla itsearvoista. Päinvastoin, ar-
vioinnilla, jonka tuloksia ei hyödynnetä ei ole arvoa lainkaan (Virtanen, 2007, 14 ja
202). Tehdyn itsearvioinnin tulee johtaa kehittämistoimenpiteisiin ja kehittämistyöstä
tulee olla myös näyttöä (Uusikylä & Mäkinen 2015, 13).

Uhkana on myös mekaaninen soveltaminen, joka voi pahimmassa tapauksessa lannis-
taa kehittämisinnostuksen (Virtanen 2007, 197). Toisaalta nuorisotyöllä on pitkä ko-
kemus työn itsearvioinnista, joten suurimmat siihen liittyvät kysymykset lienee käsi-
teltä jo silloin, kun itsearviointi on otettu käyttöön omassa organisaatiossa. Tärkeää on
kuitenkin sitoutua arviointiprosessiin ja ottaa sen kautta saadut tulokset avosylin vas-
taan.

6.2 Arvioinnin viisi peruskysymystä

Angela Brown ja Aaron Wildavsky esittävät arvioinnin viisi peruskysymystä (Virtanen
2007, 22–24). Näihin kysymyksiin tulisi olla vastaukset, kun arviointia lähdetään te-
kemään. Käyn tässä kysymykset läpi ja vastaan niihin opinnäytetyöni näkökulmasta.

1. Milloin arviointia tehdään, ennen arvioitavaa toimintaa, toiminnan aikana
vai sen jälkeen?

Inklusiivinen nuorisotyö ei tule ikinä täysin valmiiksi, joten arviointia tulee tehdä
säännöllisesti PDCA-syklin (kts. seuraava luku) mukaisesti.

2. Missä arviointia pitää tehdä ja miten arviointi kannattaa kohdistaa? Mil-
laista aineistoa kerätään ja kenen mielipiteistä ollaan kiinnostuneita?

Itsearviointin työkalu on tarkoitettu oman työn ja työyhteisön kehittämiseksi. Sen vuoksi olennaisessa osassa on sitä toteuttavien henkilöiden näkemys aiheesta. Saadaksesen pätevää tietoa asioiden todellisesta tasosta tulee kuulla myös asianomaisia, eli nuoria.

3. Kenelle arviointia tehdään?

Arviointia tehdään kaikille niille, jotka avoimesti haluavat kehittää työtään ja palvelujaan aiempaa inklusiivisempaan suuntaan. Arvioinnin tuloksista on syytä olla kiinnostunut kaikilla organisaation tasoilla suorittavasta portaasta aina päällikkötasolle saakka. Toivottavaa olisi, että sen tuloksista nostettaisiin asioita myös toimintasuunnitelmiin ja -kertomuksiin.

4. Mitä täsmälleen ollaan arvioimassa?

Arvioidaan palvelujen saavutettavuutta ja toisaalta sopeuttamista vammaisille. Kuten jo todettu, arviointi on jatkuvaa ja siihen tulisikin liittää mukaan myös kehityssuunnitelma, johon voidaan palata erikseen sovitun ajan (kuten esimerkiksi vuoden) kuluttua.

5. Mitä motiiveja arviointiin voi liittyä?

Tarkoituksena on kehittää nuorisotyötä saavutettavammaksi ja mahdollisimman monen nuoren tarpeita palvelevaksi. Työkalun suunnittelijana olen ottanut selvän tavoitteen inklusiivisen nuorisotyön käsitteen juurruttamisesta entistä tukevammin osaksi suomalaista nuorisotyötä.

6.3 Arviointi nuorisotyön kehittäjänä

Nuorisotyön vahvuus on tekemisessä. Tuon vahvuuden kääntöpuoli on toisaalta siinä, että nuorisotyön haaste on organisaatiossa esiintyvän hiljaisen tiedon hyödyntäminen. Asioita tehdään paljon selkärangan varassa ja asioiden dokumentaatio jätetään joko puolitiehen tai pahimmassa tapauksessa tekemättä lainkaan. Hiljainen tieto on tietoa, jota ei osata sanallistaa, mutta jonka varassa voidaan toimia. Yksi hiljaisen tiedon konkretisoitumisen esteistä on se, että sitä ei osata tai haluta pukea sanoiksi. (Kiilakoski 2015, 127–129.)

Itsearviointiprosessi auttaa tämän hiljaisen tiedon sanallistamisessa. Asioista yhdessä keskustellessa asioista tulee yksityisen hiljaisen tiedon sijaan yhteistä omaisuutta. Tämän mahdollistamiseksi on tärkeää, että arviointiprosessin aikana syntyneet oivallukset kirjataan ylös ja niihin palataan säännöllisesti.

Anne Puurosen mukaan nuorisotyön arvioinnissa olisi järkevämpää arvioida mahdollistumista etukäteen mietittävien vaikutusten sijaan. (Puuronen 2016, 20.) Vaikutusten todentaminen saattaa olla hankalaa ainakin mitattavassa muodossa. Mahdollistumisen arviointi on sen sijaan helpompaa. Anu Gretschel puolestaan suosittelee, että nuorisotyön arvioinnissa kiinnitettäisiin erityistä huomiota toimintojen ulkopuolelle jääviin nuoriin. Lisäksi arvioinnissa olisi hyvä keskittyä myös esteettömyyden tarkasteluun. (Gretschel 2016, 186.)

Puurosen ja Gretschelin teesit ovat merkityksellisiä vammaisille nuorille suunnatun toiminnan arvioinnissa. Oleellisinta (erityisesti toimintaa käynnistettäessä) ei ole se, kuinka monta vammaista toimintaan osallistuu, vaan se, kuinka monelle vammaiselle toimintaan osallistuminen on mahdollista ja toisaalta se, mitä toimintaan osallistuminen voi tarjota siihen osallistuvalla nuorella. Tämän vuoksi opinnäytetyön tuloksena syntyneen työkalussa keskitytään toiminnan mahdollisuuksiin määrällisten tavoitteiden sijaan.

7 TYÖN MENETELMÄT JA TOTEUTUS

7.1 Kvalitatiivinen strukturoitu tutkimus

Arviointityökalun laadinta on ensisijaisesti laadullista työtä, jolloin tutkimusmenetelmiltä vaaditaan pikemminkin kvalitatiivisia (laadullisia) kuin kvantitatiivisia (määrällisiä) ominaisuuksia. Tavoitteeni oli päästä vammaisuuden ja nuorisotyön ilmiöihin sille syvemmälle. Tätä tavoitetta haastattelut ja yhteiskehittäminen palvelevat paremmin kuin esimerkiksi kyselytutkimus. Laadullisen tutkimusmenetelmän tiedonintressinä on saavuttaa tietoa, joka auttaa merkitysten ymmärtämisessä. Toisin kuin määrällisessä tutkimuksessa, laadullisessa tutkimuksessa lähtökohtana on ajatus siitä, että tutkimus on subjektiivista. Toisin sanoen tutkijan omat halut, ihanteet ja arvot vaikuttavat tutkimuksen valintoihin, tulkintaan ja johtopäätöksiin. (Vilka 2017, 43.)

Avoimuuden nimissä paljastan itsestäni siis jotakin, joka sinun, rakas lukijani, tulisi ottaa huomioon, kun perehdyt opinnäytteeseeni. Maailmankatsomukseni on vahvasti humanistinen ja liberaalinen. Uskon jokaisen ihmisen jakamattomaan ihmisarvoon. Ihmisoikeudet sekä yhdenvertaisuus ovat minulle tärkeitä asioita. Uskon vahvasti siihen, että jokaisen tehtävänä on väsymättömästi puolustaa ihmisoikeuksien toteutumista niin omassa lähipiirissä, kuin toisella puolella maapalloakin. Tämä tehtävä pätee mielestäni luonnollisesti myös nuorisotyöhön. Maailmankatsomukseni toimi sekä motivaattorina että ohjenuorana opinnäytetyöprosessini aikana.

7.2 Konstruktiivinen tutkimus

Käytin tutkimuksessani konstruktiivista lähestymistapaa. Konstruktiivinen tutkimusote on kehitetty liiketaloustieteen alueella, mutta sitä voi hyödyntää myös muissa yhteyksissä ja sitä on hyödynnetty usein myös esimerkiksi kasvatustieteissä. Toisin kuin ”perinteisessä” tutkimuksessa, jossa tutkija pyrkii minimoimaan vaikutuksensa tutkimuksen tuloksiin, konstruktiivisessa tutkimuksessa vaikuttaminen on osa prosessia. Tutkijan tehtävänä on toimia herättelijänä ja vaikuttajana ja tuoda omia näkemyksiään mukaan tutkittavaan asiaan (Lukka 2001). Ojasalon, Moilasen ja Ritalahden (2015, 65–68) mukaan konstruktiivinen tutkimus on hyvä vaihtoehto silloin, kun kehittämistehtävän tavoitteena on luoda jonkinlainen konkreettinen tuotos, mittari tai malli. Itsearviointin työkalu osuu epäilemättä näiden kategorioiden alle. Konstruktiivisen tutkimuksen tuotoksena saadaan merkityksellinen ja käytännössä hyödynnettävä rakenne, joka on uusi ja aiempaa parempi ratkaisu todelliseen ongelmaan. Konstruktio ei siis ole muunnelma jo olemassa olevasta.

Konstruktiivisen tutkimuksen fokus on käytännönläheisessä ongelmanratkaisussa. Tämän ongelman ratkaisemiseksi tarvitaan jo olemassa olevaa teoreettista tietoa, mutta myös uutta empiiristä tietoa. Oleellista on, että prosessin aikana kehitetty ratkaisu osoittautuu toimivaksi erilaisissa organisaatioissa. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 65.)

Koska konstruktiivinen tutkimus perustuu yhteistyöhön, on tärkeitä pitää huoli siitä, että tutkimuksen hyödyntäjien ja toteuttajien välinen vuorovaikutus ja kommunikatio ovat hyvällä tasolla. Yhteistyötä tehdään paitsi tuotoksen tulevien käyttäjien myös erilaisten asiantuntijoiden kanssa kehittämistehtävän aikana. (Emt., 65.)

Konstruktiiiviseen tutkimukseen kuuluu olennaisesti myös ratkaisun toimivuuden tarkastelu. Toimivuutta voidaan tarkastella kolmen eri tasoisen markkinatestin avulla. Ratkaisu läpäisee heikon markkinatestin, jos se toimii kohdeorganisaatiossa käytännössä. Keskivahvan markkinatestin läpäisevä tuotos toimii useammassa organisaatiossa. Vahvan markkinatestin läpäisevän tuotoksen edut ovat niin selvät, että tuotoksen käyttöön ottaneet organisaatiot menestyvät paremmin kuin ne, jotka eivät ota sitä käyttöön. (Emt., 68.)

Konstruktiiivisen tutkimuksen tyypillinen tulos on olemassa olevan teorian jalostus. Konstruktiiivinen tutkimus saattaa antaa aiheen tarkistaa ja muokata uskomuksimme, rakenteita tai prosesseja. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 65–68 ja Lukka 2001.)

Alla on kuvattuna konstruktiiivisen prosessin vaiheet Ojasalon ja kumppaneiden mukaan sekä se, miten ne toteutuivat opinnäytetyössäni.

1. Mielekkään ongelman etsiminen (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 67).

Kari Lukan mukaan konstruktiiivinen tutkimusote pyrkii vaikuttamaan olevaan ongelmaan, johon koetaan todellisuudessa olevan tarve löytää ratkaisu (Lukka 2001). Opinnäytetyöni lähtökohtana oli luoda uusi työkalu kunnallisen nuorisotyön yhdenvertaisuuden parantamiseksi. Erityisenä kohderyhmänä opinnäytetyössäni ovat vammaiset nuoret, mutta valtaosa vammaisia nuoria palvelevista ratkaisuista palvelee myös muita nuoria ja näin ollen parantaa kunnallisen nuorisotyön yhdenvertaisuutta.

2. Syvällisen teoreettisen ja käytännöllisen tiedon hankinta tutkimuksen ja kehittämisen kohteesta (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 67).

Aloitin tutkimusprosessini syventymällä monipuolisesti olemassa olevaan ja kehittämistyön kannalta relevanttiin tietoon. Luin paljon kirjoja ja artikkeleita vammaisista, yhdenvertaisuudesta ja esteettömyydestä. Perehdyin arvioinnin teoriaan ja etiikkaan kirjallisuuden ja työpaikkaohjaajani opastuksella. Hyödynsin vankkaa, lähes 15 vuoden kokemustani kunnallisesta nuorisotyöstä samalla, kun syvennyin nuorisotyön teoreettiseen viitekehykseen ja eetokseen. Kävin vierailuilla vammaisjärjestöissä. Tapasin vammaisia ja heidän parissaan työtä tekeviä. Iso osa tästä tiedosta päättyi teorian tiedon muodossa myös opinnäytetyöni sivuille. Opin kuitenkin paljon myös sellaista, jota on vaikea konkretisoida kirjallisesti. Kun tietämykseni aiheesta kasvoi, huomasin, että

myös ajatteluni muuttui. Aloin tarkastella asioita automaattisesti yhdenvertaisuuden kannalta. Tässä suuressa osassa oli paitsi keskustelut uusien ihmisten kanssa myös läsnäolo heidän arjessaan, työssään ja harrastuksissaan. Uskallankin väittää, että opinäytetyöprosessin aikana onnistuin keräämään Ojasalon ja kumppaneiden konstruktiviselta tutkimukselta edellyttämää *syvällistä tietoa*.

Osana tutkimusprosessia järjestin myös työpajoja sekä nuorisotyön ammattilaisille että vammaisille nuorille. Tätä kautta sain ulkopuolista asiantuntemusta ja *käytännöllistä tietoa* kirjaviisauden ja hiljaisen tiedon rinnalle.

Tätä eri lähestymistapojen yhdistelmää kutsutaan triangulaatioksi. Tutkimukseni tapauksessa vielä tarkemmin määriteltynä aineistotriangulaatioksi. Aineistotriangulaatiossa tutkimuksen tekemisessä hyödynnetään erilaisia tutkimusaineistoja, kuten tutkimus- ja tilastotietoa, erilaisia teorioita sekä haastatteluja. Aineistoni koostuu kahdesta eri osa-alueesta: tutkimusaineistosta ja lähdeaineistosta. Lähdeaineistoa käytetään tutkimuksen aikana päättelyn, tulkinnan ja argumentoinnin tukena (eli tutkimukseni tapauksessa se aineisto, joka on kuvattu luvuissa 3-6). Tutkimusaineisto on se, jota luokitellaan ja tutkitaan. (Vilkkä 2017, 47–48.) Tutkimuksessani tätä ovat erityisesti vammaisten nuorten osallistavat haastattelut.

Pyrin yhdistämään jo olemassa olevan tilastotiedon, vammaisuuden selitysmallit, esteettömyyden, yhdenvertaisuuden sekä intersektionaalisuuden nuorisotyön tehtäviin ja eetokseen. Näiden ohessa lopulliseen työkaluun vaikuttivat lisäksi työpajoista saatu käytännön kokemukseen perustuva tieto nuorisotyöstä ja vammaisten nuorten näkemykset omasta vapaa-ajastaan.

3. Ratkaisujen laatiminen (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 67).

Olemassa olevan tiedon ja työpajojen pohjalta muodostin ensimmäisen ehdotuksen työkalusta. Tätä ehdotusta tarkennettiin kehittämisprosessin aikana Demingin kehän mukaisesti. Demingin kehää kutsutaan myös PDCA- tai PDSA-malliksi. Kirjaimet tulevat sanoista Plan, Do, Check/Study ja Act. Plan (suunnittele)-vaiheessa kerätään tietoa, perehdytään aiheeseen ja tehdään suunnitelma toteutuksesta. Do (tee)-vaiheessa kokeillaan toimintaa käytännössä, Check/Study (analysoi)-vaiheessa perehdytään kokeilun tuloksiin ja Act (sovelle)-vaiheessa tehdään tarvittavat muutokset. Olennaista Demingin kehässä on juuri kehämäisyys. Act-vaiheen jälkeen palataan jälleen Plan-

vaiheeseen ja prosessin vaiheet alkavat alusta, jolloin kokeilujen ja yhdessä tekemisen kautta saatuja kokemuksia voidaan hyödyntää. (Evans & Lindsay 2008, 657.)

Demingin kehä on läheisessä yhteydessä Toikon ja Rantasen spiraalimalliin. Myös he korostavat kehittämistoiminnan kehämäisyyttä. Spiraalimalli koostuu neljästä vaiheesta: suunnittelu, toiminta, havainnointi ja reflektointi. Kehittämistyö etenee sykleittäin, joissa kaikissa toteutuvat samat neljä vaihetta. (Toikko & Rantanen 2009, 66–67.)

Työkalu muovautui opinnäytetyössäni vähintään kuuden, todennäköisesti useamman, syklin ajan. Ensimmäisen muodostin yksin. Seuraavat syklit muotoutuivat ammattilaisten ja nuorten työpajojen vaikutuksesta. Työpajojen välissä kävin keskustelua sekä sähköisesti että kasvotusten kehittämisprosessiin osallistuneiden kollegoiden välillä. Varsinaista työkalun testausta käytännössä ei kuitenkaan sykliden välissä tehty. Itsearviointiprosessi saattaa olla raskas ja vaatii aikaa. Olisi kohtuutonta edellyttää, että syvällinen arviointiprosessi toistettaisiin monta kertaa saman prosessin aikana. Yhteinen kehittämistyö painottuikin siihen, että etsimme mahdollisia katvealueita, puutteita ja tarkistimme sanamuotoja.

4. Ratkaisun toimivuuden testaus ja konstruktion oikeellisuuden osoittaminen
5. Ratkaisussa käytettyjen teoriakytkentöjen näyttäminen ja ratkaisun uutuusarvon osoittaminen
6. Ratkaisun soveltamisalueen laajuuden tarkastelu (Ojasalo, Moilanen ja Ritolahti 2015, 67.)

Ratkaisun toimivuuden testaus on olennaisessa osassa konstruktiivista tutkimusta. Näin piti olla myös minun opinnäytetyöprosessissani. Valitettavasti maailmanlaajuinen koronapandemia tuli ja laittoi kaikki nuorisotyön suunnitelmat uusiksi keväällä 2020. Arki työssä katosi ja tilalle tuli paljon epävarmuutta ja -selvyyttä. On siis täysin ymmärrettävää, että yhteistyökumppanien aika ei riittänyt työkalun testaamiseen. Pandemian vuoksi minun oli peruttava myös yksi nuorille järjestettävistä työpajoista. Sain testauksen tehtyä ainoastaan omalla työpaikallani Espoon nuorisopalveluissa. Nuorisotyön työmuodot ja mahdollisuudet vaihtelevat kunnittain. Tämän vuoksi testaus olisi ollut hyvä tehdä myös muutamassa muussa kunnassa. Pohdin testauksen ja työpajan perumisen merkitystä vielä opinnäytetyöni lopussa. Ojasalo ja kumppanit toteavat, että opinnäytetyön raporteista saattaa usein puuttua menetelmän testaus,

koska sen tekemiseen menee runsaasti aikaa (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2015, 68). Mitenkään poikkeuksellista tämän vaiheen puuttuminen opinnäytetyöstä ei siis kuitenkaan ole.

8 KEHITTÄMISPROSESSI

8.1 Ideasta työkaluksi

Kehittämisprosessini pääkohdat on kuvattu kuviossa 2. Kehittämisprosessini noudatti melko tarkasti Ojasalon ja kumppaneiden konstruktivisen tutkimuksen vaiheita, jotka esittelin aiemmin. Kuviossa nämä vaiheet on eroteltu toisistaan väreillä.

Prosessissa alkukartoitus osui ensimmäisen vaiheen, mielekkään ongelman etsimisen, alle. Toisen vaiheen, tiedon hankinnan, alle osuivat alustava ideointi, yhteistyökuvioiden rakentaminen ja ensimmäinen raakaversio työkalusta.

Työpajat nuorten ja ammattilaisten kanssa ja yhteiskehittäminen netissä olivat osa kolmatta vaihetta, eli ratkaisujen laatimista. Järjestin nuorisotyön ammattilaisille kolme työpajaa ja nuorille kaksi. Työskentelyn aikana kehittämistyötä tehtiin myös sähköisesti netin välityksellä.

Kehittämisprosessini viimeiset osa-alueet, eli työkalun testaaminen ja julkaisu kuuluvat Ojasalon ja kumppaneiden määrittelemien vaiheiden neljännen osion, eli ratkaisun testauksen ja konstruktion oikeellisuuden osoittamisen alle.

Kehittämisprosessi

KUVIO 2. Opinnäytetyön kehittämisprosessi. Konstruktiivisen tutkimuksen osa-alueet on eroteltu värein.

Esittelen seuraavaksi kehittämisprosessini alusta loppuun.

1. Mielekkään ongelman etsiminen – alkukartoitus.

Sain kipinän opinnäytetyöhöni, kun aloitin Espoon nuorisopalveluilla vammaisille nuorille uusia palveluja kehittävän hankkeen koordinaattorina. Minulla oli jo kokemusta yhdenvertaisuuden edistämisestä, mutta vammaiset olivat minulle melko tuntematon vähemmistö. Työtä aloittaessani kävin vierailuilla useassa vammaisjärjestössä. Vierailujen aikana keskustelin työntekijöiden, vapaaehtoisten ja asiakkaiden kanssa ja näin kehitin osaamistani. Samaan aikaan tutustuin myös kirjallisuuteen. Pikkuhiljaa idea opinnäytetyöstä kasvoi siemenestä iduksi. Valtaosa tästä tiedon syventämisestä on siirtynyt osaksi opinnäytetyöni teoriapohjaa, jota esittelin edellä.

2. Syvällisen teoreettisen ja käytännöllisen tiedon hankinta tutkimuksen ja kehittämisen kohteesta.

Perehdyttyäni aineistoon ja aihepiiriin, tiesin tarvitsevani asiantuntemusta tuekseni kehittämisprosessin aikana. Yhteistyö on suuressa roolissa konstruktiiivisessa tutkimuksessa, kuten jo aiemmin totesin. Opinnäytetyöni tilaajan, Espoon nuorisopalvelujen, lisäksi sain yhteistyökumppaneiksi Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö Vamlasin ja kunnallisen nuorisotyön osaamiskeskus Kanuunan. Vamlas oli mukana opinnäytetyöprosessissa asiantuntijan roolissa. Sain heiltä ideoita ja palautetta työskentelyni tueksi. Lisäksi järjestin toisen nuorille suunnatuista työpajoistani yhteistyössä heidän kanssaan.

Kanuunan kanssa sovin työpajan pitämisestä Kanuunan yhdenvertaisuusverkoston taapamisessa syyskuussa 2019. Lisäksi sovin työkalun levittämisestä heidän kauttaan: valmis työkalu liitetään osaksi Kanuunan nettisivuilla olevaa työkalupakkia, jonka lisäksi he auttaisivat työkalusta tiedottamisessa.

Yhteistyökumppanien kartoittamisen ja aihepiiriin syventymisen kanssa samaan aikaan muodostin myös ensimmäisen luonnoksen tulevan työkalun rungolle. Tämä runko on kuvattu kuviossa 3. Tämä runko ei suuresti muuttunut työskentelyn aikana, ainoastaan yhden osion nimi muuttui hieman. Tavoitteenani oli yhdistää ne seikat, joissa vammaiset nuoret ovat muita nuoria heikommassa asemassa kunnallisen nuorisotyön osaamiseen. Kuten luvussa 5 totesin, kunnallinen nuorisotyö järjestää paljon

palveluja, joiden tehtävänä on auttaa erityisesti muita heikommassa asemassa olevia nuoria. Halusin ottaa nämä palvelut ja yhdistää ne vammaisten nuorten tarpeisiin.

KUVIO 3. Työkalun ensimmäinen versio.

Työkalu on kaksiosainen. Kaiken perustana on esteettömyys ja saavutettavuus. Kuten jo aiemmin totesin, saavutettavuuden parantaminen on kaikkein tärkein toimenpide vammaisten nuorten toiminnan mahdollistamiseksi. Fyysinen ja sosiaalinen esteellisyys on useimmin esteenä toimintaan osallistumiselle. Tämän vuoksi esteettömyys ja saavutettavuus muodostavat työkalun pohjan, jolle annetaan erityishuomio lopullisessa työkalussa. Esteettömyyden ja saavutettavuuden toteutumista arvioidaan viisiportaisen asteikon avulla. Esteettömyyteen rakentuvan pohjan päälle rakentuvat laadukkaan vammaisten nuorten tarpeita palvelevan nuorisotyön indikaattorit, jotka antavat esimerkkejä siitä, miten kunnallisessa nuorisotyössä voidaan palvella vammaisten nuorten tarpeita ja näin ollen parantaa heidän yhdenvertaisuutensa toteutumista. Indikaattorit jakautuvat viiden osa-alueen alle: yksinäisyyden ehkäisy, oppiminen, työkokemukset, osallisuuskokemukset ja harrastusmahdollisuudet.

Ryhmäprosessien tukeminen on nuorisotyön ydinosaa. Monet vammaiset kokevat yksinäisyyttä: vuonna 2013 tehdyssä kyselytutkimuksessa 39% vammaisista henkilöistä ilmoitti kokevansa yksinäisyyttä (Teittinen 2015). Nuorisotyön kautta nuorella on mahdollisuus tavata uusia kavereita. Mahdollistamalla toimintaan osallistumisen ja tukemalla ryhmäprosesseja uusien ystävyssuhteiden solmimista voidaan tukea.

Oppimiseen nuorisotyön kautta on alettu kiinnittää kunnolla huomiota viimeisen kymmenen vuoden kautta. Tästä on osoituksena erityisesti Tomi Kiilakosken edistämä nuorisotyön opetussuunnitelma, jota on tehty mm. Kokkolassa ja Helsingissä (kts. esim. Kiilakoski 2013; Nuorisotutkimusseura 2019). Nuorisotyössä oppiminen on non-formaalia. Tällä tarkoitetaan formaalin, eli koulutusjärjestelmän ulkopuolella tapahtuvaa oppimista (Nivala & Ryytänen 2017, 78). Nuorisotyön kautta on siis mahdollista oppia uusia asioita erilaisella tavalla, mutta kuitenkin turvallisessa ympäristössä. Vammaisen formaali oppiminen voi hankaloitua esimerkiksi lyhyt- ja pitkäkestoisen muistin heikkouden, motoriikan tai keskittymisen ja tarkkaavaisuuden ongelmien takia (Kehitysvammaliitto a). Vammaisten palveluissa kuntakohtaiset erot ovat suuret ja lisäksi ammatilliseen koulutukseen kohdistuneet leikkaukset hankaloittavat erityisesti vammaisten nuorten opiskelua (Kehitysvammaliitto b). Kunnallisella nuorisotyöllä on oiva mahdollisuus tukea vammaisten nuorten oppimista. Uusien taitojen myötä nuorille tarjoutuu mahdollisuus kehittää itseään ja saada uusi harrastus tai mahdollisesti työpaikka.

Kuten jo aiemmin totesin, työttömyys on suuri ongelma vammaisten parissa. Moni ei saa työpaikkaa lainkaan tai he työskentelevät tuettuina. Pienipalkkaisuus ja työttömyys ovat molemmat syrjäytymistä edistäviä seikkoja. Monet kunnat palkkaavat nuoria kesätöihin. Näitä kesätyöpaikkoja tulisi myös pohtia sopeuttamisen kannalta ja niitä tulisi tarjota myös vammaisille nuorille. Esimerkiksi Helsingissä näin jo toimitaan. Vammaisten nuorten työnhakua on myös mahdollista tukea esimerkiksi Ohjaamojen kautta. Tärkeää on tarjota myös työtä, josta maksetaan oikeaa palkkaa tuetun työllistämisen sijaan. Tämä auttaa vammaisten taloudellisen tilanteen parantamisessa ja näin ollen mahdollistaa heidän laajemman osallistumisensa yhteiskuntaan.

Osallisuus on nuorisotyön toiminnan kulmakivi. Osallisuudesta on kirjoitettu erittäin paljon ja se on huomioitu laajasti myös lainsäädännössä: osallisuus mainitaan mm. perustuslaissa, kuntalaissa ja nuorisolaissa. Myös osallisuuden toteutumisessa vammaiset ovat valtaväestöä huonommassa asemassa esimerkiksi alentuneen toimintakyvyn vuoksi (Teittinen 2015). Nuorisotyön kautta vammaisilla on hyvä mahdollisuus päästä paremmin osalliseksi yhteiskunnassa. Nuorisovaltuustot tarjoavat mahdollisuuden poliittiselle vaikuttamiselle ja monet kunnat tukevat nuorten omaehtoista toimintaa. Tämän lisäksi nuorisotiloilla on laajat mahdollisuudet toteuttaa osallisuustoimintaa.

Harrastuksilla ja vapaa-ajalla on suuri merkitys syrjäytymisen ehkäisyssä. Harrastusten kautta saa mielekästä tekemistä, tapaa uusia ihmisiä sekä mahdollisuuden kokea onnistumisen tunteita. Aktiiviset nuoret löytävät uusia harrastuksia helposti, mutta usein ne, jotka tarvitsisivat enemmän tukea, jäävät toiminnan ulkopuolelle ja vaille harrastuksia (Roslöf 2019). Harrastusten tärkeys on huomioitu myös VANUPOssa, jossa myös vammaiset nostettiin toimenpiteen keskiöön. Myös nuorisotoimien tulee vastata tähän tarpeeseen. Nuorisotyön kautta on mahdollisuus kokeilla uusia harrastuksia. Erilaiset kerhot ja kurssit tarjoavat mahdollisuuden uuden kokemiseen. Myös säännöllinen ajanvietto nuorisotilassa saattaa olla nuorelle harrastus.

8.2 Työpajat ammattilaisten kanssa

Itsearviointityökalua kehitettiin kolmessa työpajassa nuorisoalan ammattilaisten kanssa. Järjestin ensimmäisen – ja työkalun kannalta merkityksellisimmän – työpajan Kanuunan yhdenvertaisuusverkoston tapaamisessa syyskuussa 2019. Tätä seurasivat kaksi työpajaa Espoon nuorisopalveluissa. Ensimmäisessä niistä käsitelimme työkalua Espoon nuorisopalvelujen nuorisonohjaajien kanssa lokakuussa 2019 ja toisessa nuorisopalvelujen johtavien nuorisonohjaajien (eli lähiesihenkilöiden) kanssa joulukuussa 2019. Esittelen tässä työpajojen sisällön ja kerron sen, miten nämä työpajat vaikuttivat lopulliseen tuotokseen.

8.2.1 Kanuunan yhdenvertaisuusverkosto syyskuu 2019

Kanuunan yhdenvertaisuusverkosto muodostuu nuorisotyöntekijöistä, joiden työnkuviin kuuluu tavallista enemmän yhdenvertaisuuteen ja ihmisoikeuksiin liittyviä asioita. Verkosto kokoontuu vähintään kerran vuodessa, mutta kuulumisia ja kokemuksia vaihdetaan jatkuvasti muun muassa sosiaalisen median kautta. Verkoston kumppaneina toimii ihmisoikeusperustaisia järjestöjä, kuten Ihmisoikeusliitto. (Kunnallisen nuorisotyön osaamiskeskus Kanuuna.)

Kanuunan yhdenvertaisuusverkoston työpajaan osallistui yhteensä 15 nuorisoalan ja yhdenvertaisuuden ammattilaista. Työpajani tavoitteena oli esitellä idea nuorisoalan ammattilaisille, innostaa heidät mukaan yhteiskehittämiseen ja saada lisää lihaa alkuperäisen ideani luiden ympärille.

Esittelin ensin ryhmälle alustavan ajatukseni työkalun sisällöstä (kuvattu kuviossa 3). Ryhmä piti suunnitelmaa työkalun rakenteesta hyvänä eikä sen muuttamisesta esitetty

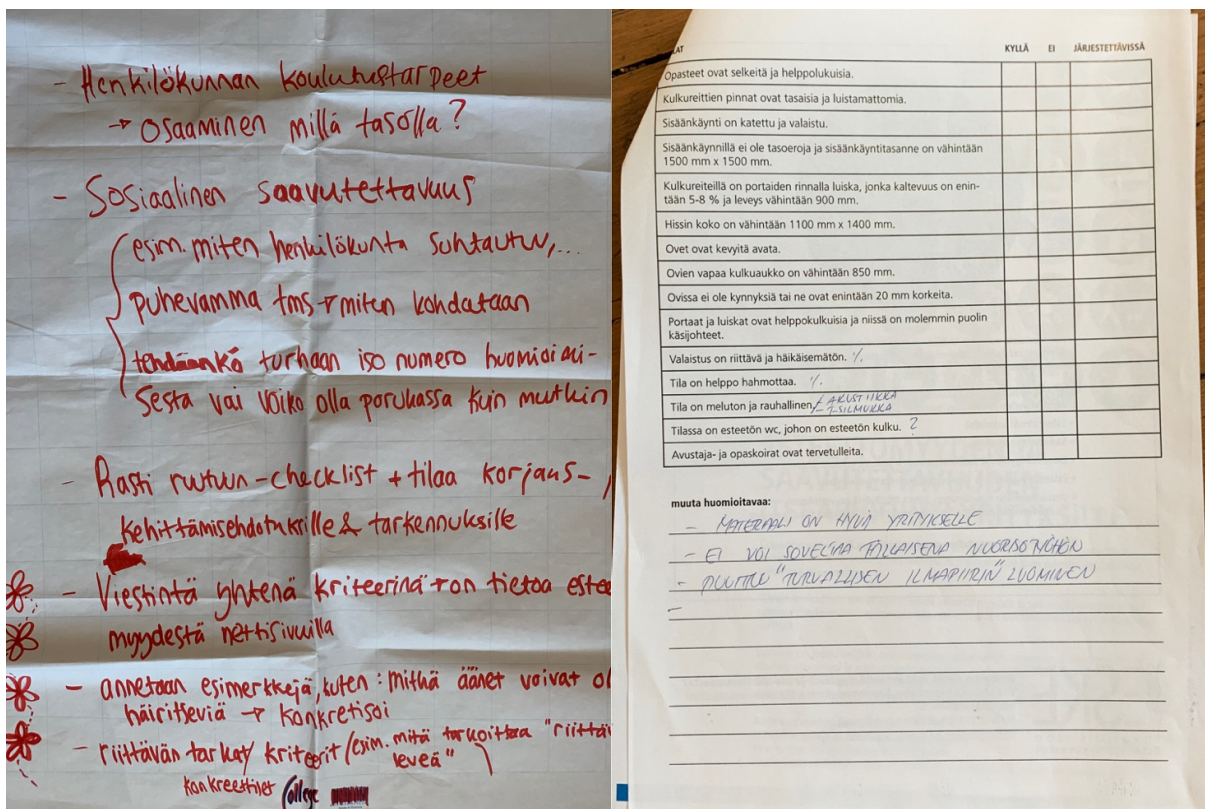
toiveita. Lisäksi työkalun tarve todettiin yhteisesti. Ryhmän mukaan yhdenvertaisuuden käsittelyyn työyhteisöissä olisi hyvä saada tukea, eikä työskentelyä tukevia välineitä juurikaan ole olemassa. Esittelyn jälkeen oli aika siirtyä yhteiseen työskentelyyn.

Työpaja koostui kahdesta osasta. Ensimmäisessä osiossa käsitelimme esteettömyyttä ja saavutettavuutta. Oheismateriaalina oli internetistä keräämäni esteettömyyden ja saavutettavuuden arvioimiseen tarkoitettu materiaali. Tämän materiaalin olivat tuottaneet erilaiset tahot omia tarpeitaan vastaamaan. Tarkka lista osiossa käytetyistä materiaaleista on luetteloitu liitteessä 1. Jaoin ryhmän kolmeen viiden hengen ryhmään, joista jokainen sai kolme erilaista opasta/työkalua tutustuttavakseen.

Kysymyksiä pienryhmille oli kaksi:

1. Mitkä ovat olennaiset esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyvät kriteerit nuorisotyön näkökulmasta oheismateriaalista?
2. Mitä hyvää ja huonoa materiaalissa on? Minkälainen kriteeristö olisi toimivin?

Jokainen pienryhmä koosti ajatuksiaan fläppipaperille ja teki merkintöjä pohjamateriaaliin (kuva 1). Pienryhmätyöskentelyn jälkeen keskustelimme vielä yhteisesti ja jaoin ajatuksia ja ideoita.

KUVA 1. Vasemmalla esimerkki esteettömyystyöskentelyn fläppipaperista. Oikealla ryhmä on kommentoinut pohjamateriaalia suoraan siihen.

Kaikkein tärkeimpänä seikkana tästä työpajaosiosta jokainen ryhmä nosti esille sosiaalisen saavutettavuuden merkityksen. Tästä käytettiin myös erilaisia termejä, kuten turvallinen ilmapiiri (kts. kuva 1, oikea puoli). Tämä on ymmärrettävää. Kuten aiemmin kävi ilmi, on esteettömyyden ja saavutettavuuden käsitteistössä paljon epämääräisyyttä. Tämän vuoksi yhteinen keskustelu lopuksi oli tärkeää. Näin varmistin sen, että ymmärsin, mitä kukin ryhmä oli tarkoittanut. Se antoi myös ryhmille mahdollisuuden tarkentaa vielä sanallisesti työnsä tuloksia.

Sosiaalisen saavutettavuuden lisäksi pienryhmät pitivät tärkeänä konkretiaa. Materiaalin tulisi kannustaa toimenpiteisiin ja myös vaatia niiden toteuttamisen seuranta.

Moni työskentelyn pohjana olleista materiaaleista oli suunnattu ihmisille, joille esteettömyyteen liittyvät asiat ovat jo tuttuja. Ryhmän toiveena oli, että tuleva nuorisotyö-

hön suunnattu materiaali olisi sellaista, jota kuka tahansa nuorisotyöntekijä voisi käyttää hyväkseen. Tästä esimerkkinä kaksi kolmesta ryhmästä kaipasi materiaaliin myös termien, kuten ”saavutettavuus” määrittelyä. Tämä on jälleen yksi esimerkki käsitteiden epämääräisyydestä, jota sivusin aiemmin.

Jotkin jo olemassa olevista materiaaleista olivat ryhmien mielestä nuorisotyön kannalta tarkasteltuna liian yksityiskohtaisia ja toiset taas liian ylimalkaisia. Ryhmien kollektiivisena toiveena oli, että tuleva materiaali olisi konkreettisia toimia edellyttävä menemättä kuitenkaan liiallisiin yksityiskohtiin. Liiallinen yksityiskohtaisuus nähtiin lannistavana.

Tämän lisäksi ryhmät nostivat materiaaleista yksittäisiä nostoja esimerkkeinä toimivista kriteereistä, joita he toivoivat sisällytettävän lopulliseen työkaluun.

Toisessa osiossa käsitelimme viittä kunnallisen nuorisotyön osaamisaluetta (merkattu vihreällä kuviossa 3) indikaattorien muodostamista varten. Osion tarkoituksena oli määritellä hyviä indikaattoreita kuhunkin erityisosaamiseen liittyen. Tämä osio toteutettiin learning cafe -menetelmällä. Jaoin ryhmän viiteen osaan, jolloin jokainen ryhmä käsitteli kutakin osa-aluetta työskentelyn aikana. Ryhmät kirjoittivat keskustelunsa tulokset fläppipaperille (kuvat 2 ja 3). Myös tämän työskentelyn päätteeksi keskustelimme vielä yhdessä ja näin syvensin ymmärrystäni ryhmien työskentelyn tuloksista.

Suurin yksittäinen asia, jonka haluan työskentelystä nostaa esille, on yksinäisyyden ehkäisy -osion nimen muuttaminen ystävyysuhteiden edistämiseksi. Ryhmä oli yhtä mieltä siitä, että tämä muutos tulisi tehdä. Itse indikaattoreihin tämän osion alla sain paljon ehdotuksia pienryhmätyöskentelyyn liittyen. Ryhmässä toimiminen ja yhdessä tekeminen ovat nuorisotyön ydinosamista ja -tehtävää ja tämä näkyi myös tämän työpajan tuloksissa.

Ohjaamojen merkitystä korostettiin. Osallisuus -osiossa tärkeänä ryhmä piti vastuuroolien tarjoamista nuorisotilalla, nuorten kuulemista yleisesti ja nuorisovaltuuston esteettömyyttä. Harrastus -osiossa korostettiin esteettömyyden ja mukauttamisen merkitystä. Lisäksi yhteistyö erilaisten järjestöjen kanssa nostettiin esille. Oppimiseen liittyvässä osiossa ammattilaiset mainitsivat nonformaalin oppimisen ja korostivat toiminnan tavoitteellisuuden merkitystä. Tämän lisäksi nuorisotyön mahdollisuudet tarjota monipuolisia oppimisen kokemuksia nostettiin esille.

Kaiken kaikkiaan sain työpajasta paljon tietoa työkalun muodostamisen tueksi. Ryhmä vaikutti innostuneelta ja kiinnostuneelta ja moni lupautui olemaan mukana yhteiskehittämisen prosessissa. Sain työpajasta rungon, jonka päälle lähdin rakentamaan työkalua, tämä työkalun lopullinen runko on kuvattu kuviossa 4.

KUVIO 4. Työkalun lopullinen rakenne.

Syys- ja lokakuun aikana kehitin työpajan tulosten perusteella ensimmäisen version työkalun indikaattoreista. Kehitystyötä tein yhteistyössä niin työpaikkaohjaajani kuin yhdenvertaisuusverkoston kautta ilmoittautuneiden vapaaehtoisten kanssa. Valtaosa lopullisista indikaattoreista muodostuikin jo tässä vaiheessa. Seuraavat työpajat olivat kuitenkin erittäin merkityksellisiä lopullisen version kannalta. Yksityiskohtien kohdilleen saamisella on suuri merkitys siinä, onko lopullinen työkalu valmis käytettäväksi vai antaako se hutiloidun vaikutelman. Tämä ensimmäinen indikaattoriversio on kuvattu kuviossa 5.

TYÖKOKEMUKSET	OSALLISUUS	HARRASTUSMAHDOLLISUUDET
<ul style="list-style-type: none"> Ohjaamossa tarjotaan palveluja myös vammaisille nuorille heidän tarpeensa ja saavutettavuus huomioiden Kesäseteleitä koskevassa tiedotuksessa huomioidaan vammaiset. Kesäseteleiden suhteen harrastetaan positiivista diskriminaatiota ja osa niistä on ”korvamerkitty” vähemmistöille. Nuorisotoimi työllistää vammaisia nuoria kesätoihin. Osa kesätyöpaikoista on mietitty sopeuttamisen mahdollisuutta. Työkokemukset voivat olla myös lyhytkestoisia keikkatöitä. Niistä maksetaan kunnollista palkkaa. Toiminnassa tehdystä vapaaehtoistyöstä jaetaan nuorille todistuksia. 	<ul style="list-style-type: none"> Nuorisovaltuuston toimintaan on mahdollista osallistua. Vammaisia nuoria rohkaistaan asettumaan ehdolle ja heille tarjotaan erityistä tukea siihen. Mahdollistetaan osallistuminen myös verkon kautta. Esim. aloitekanava, sähköinen äänestäminen jne. Kaikkien nuorten toiveet toiminnan suhteen on selvitetty ja huomioitu. Selvityksessä on huomioitu saavutettavuus ja kattavuus. Nuoret saavat vastuurooleja toiminnassa ja heitä rohkaistaan ja tuetaan siihen. Kunnan vammaisneuvostossa on nuorisoadustus tai -jaosto. Erilaisista vaikutusmahdollisuuksista on kerrottu myös erityiskouluille. 	<ul style="list-style-type: none"> Kaikkien nuorten toiveet toiminnan suhteen on selvitetty ja huomioitu. Selvityksessä on huomioitu saavutettavuus ja kattavuus. Nuorille tarjotaan mahdollisuuksia kokeilla uusia harrastuksia turvallisesti ja ohjatuksi. Jo olemassa olevia harrastusryhmien tulee olla kaikille saavutettavia ja niitä markkinoidaan aktiivisesti myös vammaisille nuorille. Paikallisille järjestöille tarjotaan nuorisotoimen puolelta tukea: tiloja, välineitä. Toimintaa järjestetään yhteistyössä. Nuorille tarjotaan järjestettyjä kokeilukertoja uuden harrastuksen löytämiseksi. Tilojen omaehtoinen käyttö on nuorille mahdollisimman helppoa ja mahdollisuudesta siihen tiedotetaan tehokkaasti.
<p>YSTÄVYYSI- JA KAVERISUHTEIDEN EDISTÄMINEN</p> <ul style="list-style-type: none"> Vammaiset nuoret osallistuvat toimintaan. Nuorisotoimi tarjoaa vammaisille nuorille mahdollisuuden tavata muita nuoria turvallisessa ympäristössä. Nuorille luodaan tavoitteellisesti mahdollisuuksia uusien kavereiden luomiseen Vammaisten ja ei-vammaisten nuorten kanssakäyminen on mahdollistettu ja siihen rohkaistaan. Nuorten kanssa käydään keskustelua moninaisuudesta. Nuorisotyö on kaikkia nuoria varten. 	<p>OPPIMINEN</p> <ul style="list-style-type: none"> Toiminta on tavoitteellista ja nuorten kanssa yhdessä suunniteltua. Nuorille annetaan mahdollisuus osallistua toiminnan suunnittelemiseen ja toteuttamiseen. Asioita ei tehdä valmiiksi nuorten puolesta automaattisesti ja pyytämättä Nuorille tarjotaan mahdollisuuksia oppimiseen esimerkiksi kursseja tarjoamalla. Nuorten kanssa käydään keskustelua siitä, mitä he ovat oppineet. Oppimisesta annetaan todistuksia. 	

KUVIO 5. Indikaattorit lokakuussa 2019 ensimmäisen työpajan jälkeen.

8.2.2 Toinen työpaja

Seuraavan työpajan järjestin lokakuussa Espoon nuorisopalvelujen osallisuus- ja yhdenvertaisuusryhmälle lokakuussa. Osallisuus- ja yhdenvertaisuusryhmä oli väliaikainen nuorisopalvelujen toiminnan kehittämistä varten koottu ryhmä, joka kokoontui vuonna 2019 noin kerran kuukaudessa kahden tunnin ajan. Ryhmään kuului nuorisonohjaaja jokaiselta espoolaiselta nuorisotilalta. Työpajan tavoitteena minulla oli saada näkökulmia indikaattoreihin sellaisilta nuorisonohjaajilta, jotka eivät ole erityisesti yhdenvertaisuuteen suuntautuneita.

Työpajaan osallistui 14 espoolaista nuorisonohjaajaa. Menetelminä työpajassa käytin mielipidejanoja ja pari- ja ryhmäkeskustelua. Työpajaan osallistuneet ohjaajat pitivät työkalun ideaa kannatettavana ja uskoivat siitä olevan hyötyä heidän toimintansa kehittämisesä. Huolta herätti se, minkälaisia uusia haasteita vammaisten nuorten osallistuminen toimintaan voisi tuoda. Erityisesti nuorten mahdollinen tuen tarve puhutti ja toisaalta se, kuinka paljon ohjaajalla on mahdollisuus tätä tukea antaa, jos tilassa on sata muuta nuorta samaan aikaan. Myös oman osaamisen riittävyys vammaisten nuorten tukemisessa huolestutti, muutama ohjaaja pelkäsi tekevänsä jotain väärin ja näin aiheuttavansa nuorelle huonon kokemuksen.

Nämä huolet resonoivat tehokkaasti aiemmin mainitsemani Liisa Sunin tutkimuksen kanssa. Tuossa tutkimuksessa vammaiset opiskelijat kertoivat negatiivisena kokemukseksi sen, että henkilökunnan tietoisuudessa vammaisten opiskelijoiden tarpeista oli puutteita ja näin heidät sivuutettiin, kun toimintaa suunniteltiin (Suni 2012). Työpajassa käydyn keskustelun perusteella koulutuksella ja vammaisten tarpeisiin tutustumisella on suuri merkitys toiminnan saavutettavuuden parantamiseksi. Itse indikaattoreihin työpajan osallistujat toivoivat suurempaa roolia yhteistyölle vammaisjärjestöjen kanssa.

Työpaja toi minulle lisätietoa siitä, miltä lopullinen työkalu näyttäytyy ns. rivinuorisotyöntekijän kohdalla. Tällä tarkoitan nuorisotyöntekijää, joka ei ole erityisen perehtynyt yhdenvertaisuuteen ja saavutettavuuteen. On ymmärrettävää, että oman ammattitaidon riittävyys uusissa tilanteissa aiheuttaa huolta. Ohjaustilanteen onnistumisen mahdollistamiseksi onkin tärkeää varmistaa, että kokemus kohtaamisesta on turvallinen paitsi nuorelle myös ohjaajalle.

8.2.3 Kolmas työpaja

Kolmannen työpajan järjestin joulukuussa 2019 nuorisopalvelujen johtaville nuorisonohjaajille. Espoon nuorisopalvelut on jaettu alueellisesti neljään osaan ja jokaisella alueella on oma johtava nuorisonohjaajansa. Heidän tehtävänsä on toimia alueellisen nuorisotyön lähiesihenkilöinä. Neljän johtavan nuorisonohjaajan lisäksi työpajaan osallistui alueellisten nuorisopalvelujen päällikkö. Tavoitteena tässä työpajassa oli saada esihenkilöiden näkökulmaa työkaluun. Kuten edellisessä työpajassa, käytin tässäkin menetelmänä mielipidejanoja ja ryhmäkeskustelua.

Kaikki työpajaan osallistuneet pitivät työkalua hyvänä johtamisen välineenä. He myös kertoivat jo työpajassa esitellyn version (sama kuin kuviossa 5) herättäneen ajatuksia työn organisoimisesta omilla alueillaan. Ryhmän mielestä työkalu on parhaimmillaan toiminnan suunnittelussa. Heidän mielestään siihen tulisikin sisällyttää erilaisten tavoitteiden muistiin kirjoittamisen mahdollisuus. Nämä tavoitteet voisi liittää osaksi työyksiköiden toimintasuunnitelmia ja tällöin niiden toteutumisen arviointi ja seuranta mahdollistuisi. Työpajaan osallistuneet pitivät esittelemiäni indikaattoreita hyvinä ja suurta keskustelua niiden sisällöstä emme saaneet aikaiseksi.

Työpajan anti jäi ennakko-odotuksiini nähden hieman heikoksi. Suunnitelmallisuuden mahdollistaminen oli hyvä ja tärkeä seikka, joka päättyi myös valmiiseen työkaluun. Toisaalta oli hyvä huomata se, että jo asioista puhuminen ja niiden esillä pitäminen auttaa saamaan muutoksia aikaan. Vammaisten asiat eivät juuri näy esimerkiksi mediassa ja silloinkin kun ne näkyvät, on sen käsittely kaavamaista ja stereotyyppittynyttä (Matsson 2010, 21–22). Työkalun kautta on mahdollisuus tuoda vammaiset mukaan keskusteluun työpaikoilla toiminnan kohderyhmänä ja toisaalta oman toiminnan saavutettavuutta ja yhdenvertaisuutta edistävänä seikkana.

8.3 Työpajat nuorten kanssa

Ammattilaisten lisäksi tutkimukseen oli tärkeää saada mukaan myös vammaisten nuorten ääni. Järjestin kaksi työpajaa nuorille. Ensimmäisen työpajan toteutin yhteistyössä Vamlasin kanssa marraskuussa 2019. Tähän työpajaan osallistui neljä nuorta. Toiseen työpajaan, jonka järjestin yhteistyössä Leppävaaran seurakunnan kanssa tammikuussa 2020 osallistui 12 nuorta. Tarkoitukseni oli järjestää vielä kolmas työpaja maaliskuussa, mutta koronaviruspandemia aiheutti kaiken toiminnan perumisen ja näin myös työpaja piti peruuttaa.

Tavoitteeni oli työpajojen kautta selvittää nuorten käsitystä unelmien vapaa-ajasta. Tarkoitukseni oli saada seuraaviin kysymyksiin vastaukset:

- Mitä tapahtuu?
- Missä tapahtuu?
- Ketä tilanteessa on paikalla?
- Mikä rooli nuorella on toiminnassa?
- Mikä rooli on muilla nuorilla tai aikuisilla?

Käsitteen ”Unelmien vapaa-aika” kautta saisin tiedon siitä, mitä nuoret haluaisivat tehdä vapaa-ajallaan, jos esteitä ei olisi. Toisaalta se antaa myös kuvaa siitä, mitkä asiat mahdollistavat nuoren osallistumisen. Tämä on erityisen tärkeää, kun ajatellaan kunnallisen nuorisotyön saavutettavuutta.

Menetelmänä käytin molemmissa työpajoissa osallistavien menetelmin tehtyä haastattelua. Ennen haastattelua nuoret saivat hetken rakentaa kuvausta unelmien vapaa-ajastaan Legoilla. Tavoitteeni oli madaltaa haastattelun kynnystä ja samalla antaa

mahdollisuuden selkeyttää omia ajatuksiaan ennen haastattelua. Toisaalta Lego-rakennelmat antoivat minulle mahdollisuuden nähdä niistä myös asioita, joita ei sanoin kuvattu. Legojen käyttäminen toi tutkimustilanteeseen mukaan myös narratiivisuutta. Nuoret rakensivat ja sanoittivat omia tarinoitaan unelmien vapaa-ajasta.

Legoilla rakentaminen tuo haastattelutilanteeseen mukaan leikin. Leikki on ensisijaisesti hauskaa puuhaa, joka vähentää stressiä ja auttaa meitä tunnistamaan paremmin uusia mahdollisuuksia. Leikin kautta on mahdollisuus siirtyä fyysisesti ja emotionaalisesti uusille alueille. Käsillä tekeminen auttaa käsitteiden rakentamisessa ja helpottaa abstraktin konkretisointia. (Heikkinen & Nemilentsev, 2014, 25–27.)

Legojen käyttäminen menetelmänä on myös tuotteistettu Lego Serious Play (LSP)-metodiksi, joka on suunniteltu ensisijaisesti liiketoiminnan kehittämiseen. Metodi kehitettiin 90-luvun puolivälissä Sveitsissä ja se on suunniteltu erityisesti luovuuden edistämisen työkaluksi (LEGO). LSP sopii erityisen hyvin tilanteisiin, joissa halutaan tasoittaa työpajaan osallistuvien välisiä eroja, sekä tilanteisiin, joissa halutaan varmistaa jokaisen äänen kuuluminen (LEGO b). LSP -työpajan rakenne koostuu kolmesta osasta: haasteen esittäminen, rakentaminen ja jakaminen. Haasteen esittämisessä määritellään kysymys, johon haetaan vastausta. Rakentamisvaiheessa tähän kysymykseen haetaan vastausta ja lopuksi jokainen pääsee kertomaan rakentamastaan ja näin ratkaisustaan alussa esitettyyn haasteeseen. (Heikkinen & Nemilentsev, 2014, 27–28.)

Vaikka en suoranaisesti käyttänyt Lego Serious Play -metodia tutkimuksessani, voi siitä silti erottaa samat vaiheet. Esittämäni haaste työpajan osallistujille oli unelmien vapaa-ajan määrittäminen. Nuoret rakensivat legoista kuvan vapaa-ajastaan ja lopuksi keskustelin heidän kanssaan siitä, mitä he olivat rakentaneet.

Kuten tutkimusetiikkaa koskevassa luvussa kerroin, en nauhoittanut haastattelutilanteita nuorten yksityisyyttä kunnioittaakseni. Lisäksi ajattelin, että nauhoittaminen saattaisi jännittää joitakin nuoria ja näin vaikuttaa nuorten halukkuuteen osallistua työpajoihin.

Käyn seuraavaksi työpajojen keskeiset tulokset läpi.

8.3.1 Ensimmäinen työpaja: Vamlas

Vamlasin kanssa yhteistyössä järjestettyyn työpajaan osallistui neljä nuorta. Osallistujat olivat iältään 23-26-vuotiaita ja he tulivat eri puolilta Suomea. Nuoret kuuluivat

Vamlasin vaikuttajaryhmään. Yksi osallistujista ei halunnut osallistua Legorakentamiseen. Sen sijaan hän halusi kirjoittaa näkemyksiään unelmien vapaa-ajasta paperille. Nämä vastaukset ovat näkyvillä kuvassa 7. Muut nuoret osallistuivat rakentamiseen. Yhdellä nuorella oli avustaja, joka rakensi Lego-rakennelman nuoren ohjeiden mukaan (haastateltava 3). Jokainen osallistuja halusi rakentaa oman rakennelmansa, vaikka tarjosin myös mahdollisuutta tehdä se yhdessä toisen kanssa. Kaikki nuoret osallistuivat yhteiseen keskusteluun rakentamisen jälkeen. Ryhmän pieni koko mahdollisti rauhallisen haastattelutilanteen ja ehdin keskustella jokaisen nuoren kanssa syvällisesti. Itse rakentamiseen käytimme aikaa n. 25 minuuttia. Haastatteluihin kului yhteensä n. tunti. Esittelen seuraavaksi haastateltujen rakennelmat, jonka jälkeen pohdin niistä esiin nousevia teemoja, jotka minun oli tarpeen ottaa huomioon työkalua laatiessani.

Haastateltava 1:

KUVA 4.

Rakennelmassa nuori kertoi olevansa ystäviensä kanssa kahvilla omassa kodissaan. Kuvassa oikealla näkyvä viininpunainen kypärä kuvaa hänen mukaansa turvallista tilaa. Haastateltavan mukaan tilan turvallisuus on hänelle kaikkein tärkein seikka toimintaan osallistumisen kannalta. Kun kysyin häneltä, missä muualla kuin kotona hän viettää vapaa-aikaansa, haastateltava kertoi käyvänsä usein teatterissa.

Haastateltava 2:

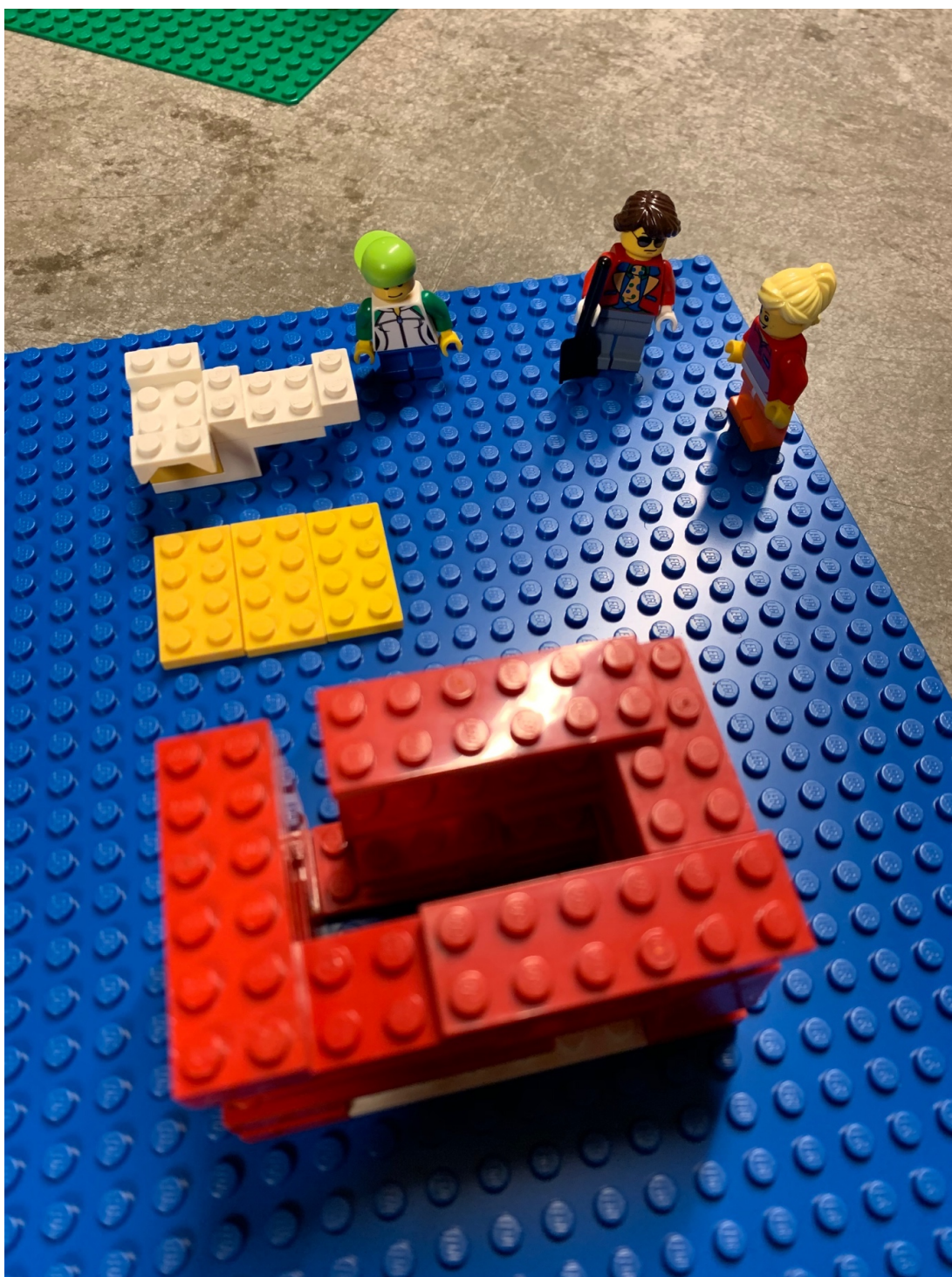

KUVA 5.

Tämä rakennelma ei sijoittunut mihinkään tiettyyn paikkaan. Eri kulmat kuvaavat haastateltavan uusia projekteja, joita syntyy jatkuvasti. Cosplay on hänelle tärkeää ja ainoa, missä hän kokee olonsa sosiaaliseksi ja hän onkin harrastanut sitä jo yli kymmenen vuoden ajan. Hän käy erilaisissa coneissa (fantasia- ja scifi-harrastajien tapauksissa), joissa hän tapaa muita alan harrastajia. Haastateltavalle olivat tärkeitä myös

seksuaalisuuteen ja sukupuoliuuteen liittyvät asiat. Hän piti haastattelutavasta ja kertoi, että Legoilla rakentaminen auttoi häntä keskittymään ja hiljentämään poukkoilevan sisäisen puheensa (hän kertoi, että hänellä on ADHD).

Haastateltava 3:

KUVA 6.

Kuten edellinen rakennelma, tämäkään ei sijoitu varsinaisesti mihinkään tiettyyn paikkaan. Haastateltava kertoi viettävänsä aikaa mielellään kaverien kanssa. Hän piti elokuvissa ja erilaisissa tapahtumissa käymisestä sekä shoppailusta. Hänelle oli tärkeää, että paikat, joissa hän viettää aikaa ovat visuaalisesti miellyttäviä ja kauniita. Hän korosti erityisesti liikkumisen mahdollisuuden merkitystä.

Haastateltava 4:

KUVA 7.

Haastateltava ei halunnut osallistua rakentamiseen, mutta halusi osallistua kirjoittamalla hänelle tärkeitä asioita. Hän kertoi pelkäävänsä sosiaalisia tilanteita ja mieluiten näkevänsä kavereita kaksin jossain rauhallisessa paikassa, kuten metsässä. Hän kertoi osallistuvansa isompiin tapahtumiin ja sosiaalisiin tilanteisiin sosiaalisempien ystäviensä tuella. Tilojen turvallisuus korostui tämän paperin lisäksi hänen puheessaan.

Keskustelimme vielä yhteisesti nuorisotiloista ja niiden toimintaan osallistumisen mahdollisuuksista. Kaikki olivat jossain vaiheessa käyneet nuorisotilalla tutustumassa toimintaan, mutta kaikkien mielestä kunnallinen nuorisotyö oli joitakin muita kuin heitä varten. Tähän saattoi vaikuttaa haastateltavien ikä. Suomessa nuorisotyö on perinteisesti keskittynyt alle 15-vuotiaisiin nuoriin (Siurala 2018, 51). Kaikki työpajaan osallistuneet olivat tätä vanhempia.

Nuorisotoimen järjestämään toimintaan osallistumista saatetaan säädellä ikärajoilla. Vammaisten kohdalla toiminnan ikärajoja tulee kuitenkin tarkastella kriittisesti. Kuten jo aiemmin totesin, vammaisten nuorten itsenäistyminen kestää pidempään kuin vammattomilla. Tämän vuoksi joidenkin toimintaan osallistumisen kategorinen estäminen vain iän perusteella ei ole perusteltua.

Yksi tapa, jolla nuorisotyö voisi palvella myös vanhempia nuoria, on tarjota tiloja ja laitteita nuorten omaehtoisen toiminnan tukemista varten. Haastateltava 2 kertoi, että oli yrittänyt saada kunnalta tiloja cosplay-toimintaa varten, mutta tilojen varaaminen oli ollut liian hankalaa ja ohjeistus oli ollut puutteellista. Nuorten yhteinen viesti olikin siinä, että tilojen saavutettavuuteen tulisi kiinnittää huomiota. Saavutettavuutta nuorten mukaan parantaisi parempi tiedottaminen nettisivuilla ja sosiaalisessa mediassa. Lisäksi nuorisotyöntekijöiden asenteella on suuri merkitys: miten nuoret otetaan vastaan ja miten heidän ajoittaisiin erityisiin tarpeisiinsa suhtaudutaan.

Kaikki nuoret korostivat kavereiden ja ystävien merkitystä omalla vapaa-ajallaan ja siinä missä ja miten he sitä viettävät. Tämä on ymmärrettävää, sillä useiden tutkimusten perusteella ystävät ovat nuorelle merkittävin sosiaalisen tuen lähde vanhempien ohella (Korkiamäki 2018). Vammaiset nuoret kokevat keskimäärin muita enemmän yksinäisyyttä, mutta yksikään haastatelluista ei kertonut kokevansa itseään yksinäiseksi. Vanhempien aikuisten roolia haastateltavat eivät juurikaan huomioineet. Työpajan perusteella he ovat näille nuorille sosiaalisen lähipiirin ulkopuolella olevia toiminnan mahdollistajia tai mahdollisesti negatiivisesti ajateltuna estäjiä.

Huomattavaa oli se, että ainoastaan yksi haastateltavista korosti kuluttamiseen perustuvaa vapaa-aikaa (kuten shoppailu ja elokuvissa käynti), muut kertoivat viettävänsä aikaa läheisen ja tutun porukan kanssa joko yhdessä harrastaen tai vain hengailen. Osittain tämä liittyy juuri tilojen turvallisuuteen, mutta osansa on varmasti myös taloudellisella tilanteella.

Työpajan aiheena oli unelmien vapaa-aika. Rakennelmien ja haastattelujen perusteella näiden nuorten unelmat olivat hyvin maanläheisiä: kivaa aikaa kavereiden kanssa hauskan puuhan parissa. Nuorisotyöntekijöiden ei siis tarvitse opetella suuria sirkustemppeja tai järjestää megatapahtumia laadukkaan vapaa-ajan turvaamiseksi.

Alun perin työpajan osallistujien määrän piti olla seitsemän, mutta lopulta vain neljä nuorta osallistui työpajaan. Tämä toisaalta kavensi työpajan tuloksia, mutta toisaalta se antoi mahdollisuuden syvempään ja yksityiskohtaisempaan haastatteluun. Työpajan perusteella esteettömyys ja saavutettavuus ovat ensisijaisen tärkeitä toimintaan osallistumisen mahdollistamiseksi. Erityisesti tilojen turvallisuuteen tulee kiinnittää huomiota. Kavereiden merkitys toimintaan osallistumisen kannalta on erittäin suuri. Sen vuoksi nuorisotyön tuleekin keskittyä kaverisuhteiden tukemiseen suurella tarkolla. Nuorten omaehtoisen toiminnan tukeminen on tärkeää, erityisesti vanhempien nuorten tapauksessa. Myös tässä asiassa tulee ottaa huomioon saavutettavuus ja pyrkiä laskemaan kynnyksen mahdollisimman alas.

Pyysin myös palautetta työskentelytavasta ja kaikki rakentamiseen osallistuneet nuoret pitivät siitä. Heidän mukaansa rakentaminen auttoi keskittymään ja myös kuvaamaan joitain asioita, joita on vaikea sanoittaa. Tästä hyvänä esimerkkinä oli ensimmäisen haastateltavan rakennelmasta löytynyt violetti kypärä, joka kuvasi tilan turvallisuutta.

8.3.2 Toinen työpaja: Leppävaaran seurakunta

Leppävaaran seurakunnan kanssa yhteistyössä järjestettyyn työpajaan osallistui 12 nuorta. Työpajaan osallistuneet nuoret olivat kaikki Unelmapanterit -ryhmään kuuluvia nuoria. Unelmapanterit on lievästi kehitysvammaisten 12-16-vuotiaiden nuorten kerho, joka kokoontuu kerran kuukaudessa. (Leppävaaran seurakunta.)

Työpaja järjestettiin osana kerhon toimintaa. Kaikki työpajaan osallistuneet nuoret olivat espoolaisia. Seurakunnan työntekijä oli apunani työpajasta tiedottamisesta vanhemmille ja hänen avullaan sain lupalaput kaikille nuorille.

Kuten edellisessäkin työpajassa, käytin Legoja apunani haastattelussa. Tällä kertaa kaikki nuoret halusivat osallistua myös Legoilla rakentamiseen. Nuoret halusivat yhtä lukuun ottamatta toimia joko pienryhmissä tai pareittain. Työpajaan osallistuneet

nuoret olivat selkeästi nuorempia, kuin Vamlasin työpajassa ja heitä oli lähes neljä kertaa enemmän. En siis voinut tehdä haastattelusta yhtä syvällistä kuin ensimmäisestä. Rakennelmat kertoivat kuitenkin paljon nuorten tarpeista ja vapaa-ajasta.

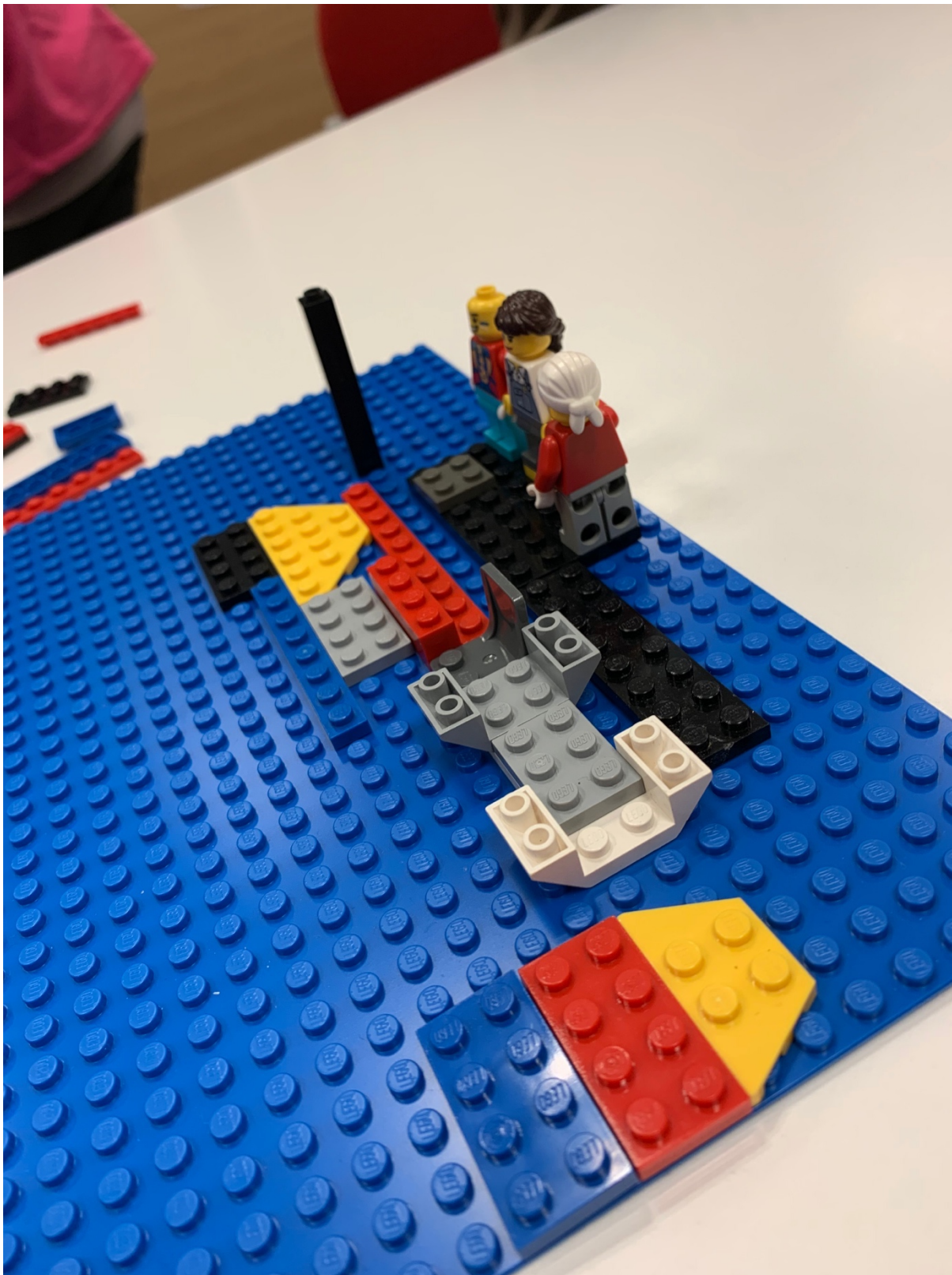
Ryhmä A

KUVA 8.

Tämän rakennelman tekoon osallistui kuusi nuorta. Rakennelmassa nuoret hengaavat koulun edessä ja puhuvat ”rakkausasioista”. Ryhmässä oli paljon kiinnostusta seurusteluun ja tämä näkyi jo ennen työpajaa yhteisen aloituksen aikana. Työpajan jälkeen nuoret päättivätkin yhdessä ohjaajan kanssa, että myöhemmin kevään aikana kerhossa järjestettäisiin keskustelutilaisuus rakkaudesta ja seurustelusta.

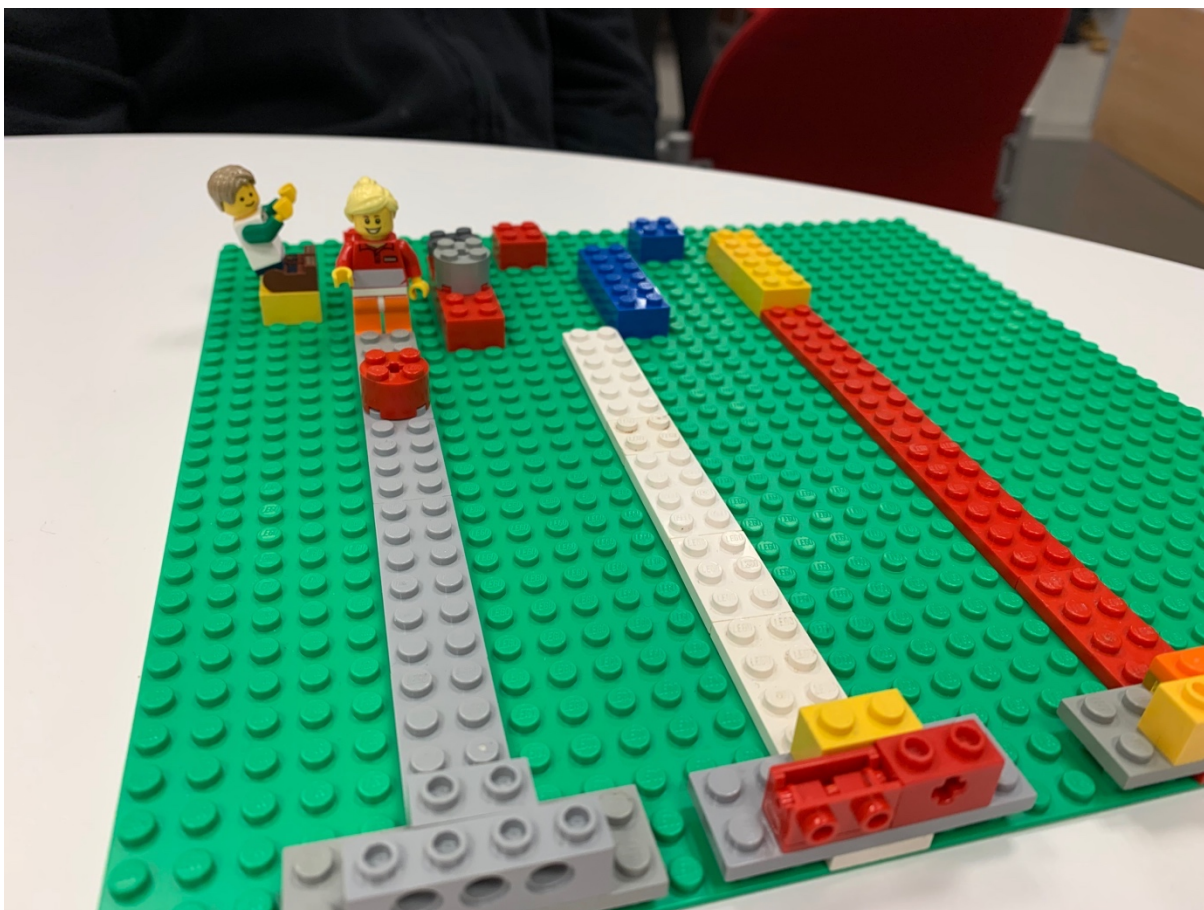
Ryhmä B

KUVA 9.

Tässä rakennelmassa nuoret ovat jalkapallokentän laidalla. Rakennelman tekoon osallistui kolme nuorta. Harrastukset olivat tärkeitä tämän rakennelman tekemiseen osallistuneille nuorille. Jalkapallon lisäksi he kertoivat harrastavansa musiikkia bändikerhossa. He kertoivat harrastavansa näitä, koska heidän vanhempansa olivat suositelleet niitä harrastuksiksi. Vanhempien merkitys tähän työpajaan osallistuneiden nuorempien nuorten elämässä olikin selvästi suurempi kuin ensimmäisen työpajan jo täysi-ikäisillä nuorilla.

Ryhmä C

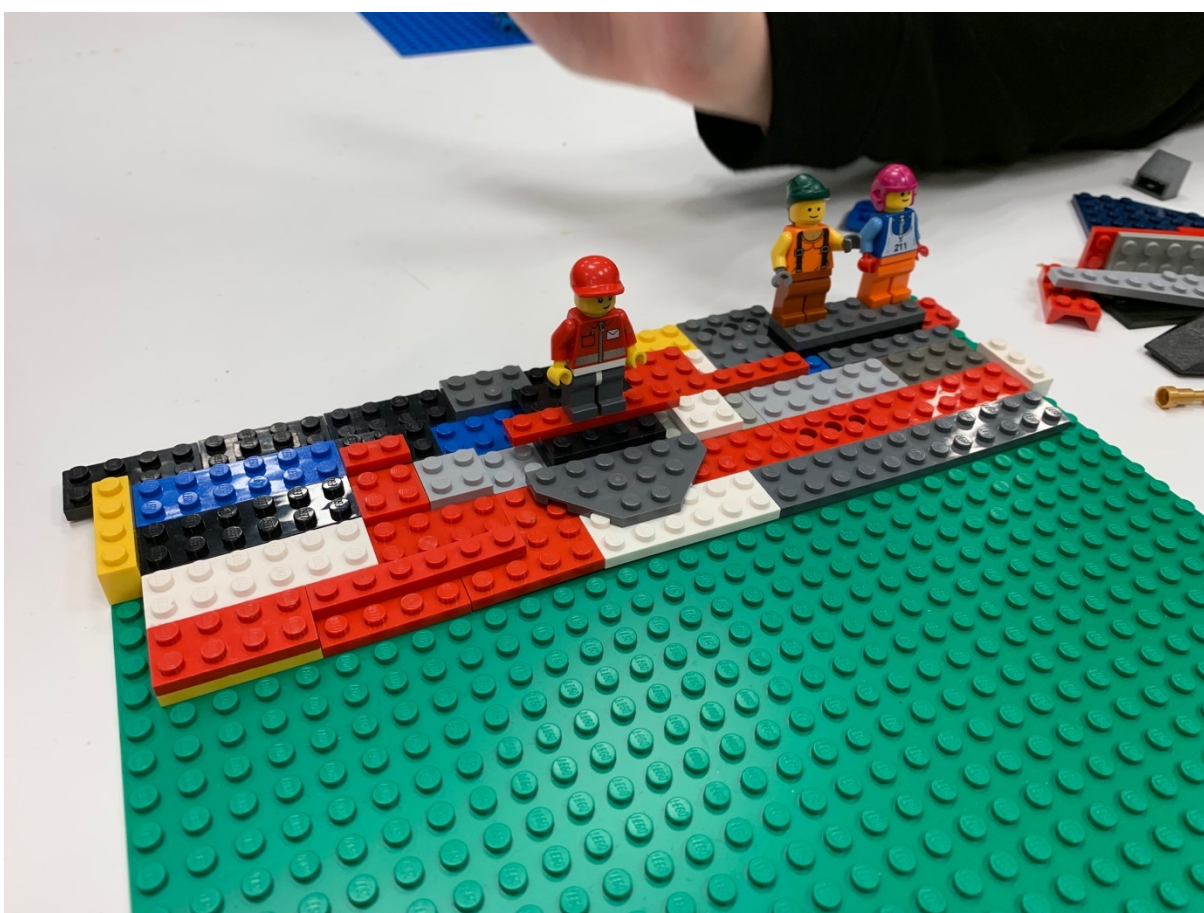

KUVA 10.

Tässä rakennelmassa ollaan keilaradalla. Mukana keilaradalla on avustaja. Tämän rakennelman tekoon osallistui kaksi nuorta ja avustaja. Nuoret kertoivat tämän lisäksi harrastavansa ratsastusta. Myös näiden nuorten kohdalla harrastukset olivat valikoituneet vanhempien avustuksella.

Tämä oli ainoa molempien työpajojen rakennelmista, joissa näkyi avustaja tai muu aikuinen. Avustajalla voi olla suuri merkitys nuoren kasvun ja itsenäistymisen kannalta. Parhaimmassa tapauksessa nuoret pääsevät itse vaikuttamaan avustajansa valintaan. Yhdenvertaisuuden kannalta tilanne on kuitenkin heikko. Vammaisten nuorten mahdollisuudet saada vapaa-ajan avustajia vaihtelevat suuresti eri kuntien välillä (Huttunen 2016, 51).

Haastateltava D:

KUVA 11.

Tämän rakennelman rakentanut nuori toivoi pääsevänsä laulamaan yleisölle esiintymislavalle. Lavan reunassa olevat hahmot ovat ystäviä, jotka ovat tulleet mukaan tukemaan esiintyvää nuorta henkisesti ja samalla he toimivat taustalaulajina.

Kuten jo totesin, en pystynyt yhtä syvälliseen keskusteluun näiden nuorten kanssa kuin ensimmäisessä työpajassa. Pidimme kuitenkin lyhyen keskustelun yhdessä haastattelun jälkeen. Myös tässä työpajassa ystäviltä ja kavereilta saatu tuki ja ryhmässä oleminen olivat suuressa roolissa. Kavereilta saa tarvittaessa tukea ja heillä näyttää olevan erityisen suuri rooli silloin, kun nuori haluaa ylittää itseään, kuten esiintyä julkisesti. Huomionarvoista on se, että vanhemmilla ja huoltajilla oli suuri merkitys nuorten harrastusten valinnassa. Lähes kaikki nuoret saapuivat kerhoon huoltajien kanssa. Nuorisotoimien tiedotusta tulisi suunnata myös huoltajille, erityisesti silloin, kun viestin kohteena ovat nuoremmat nuoret. Nuorten vanhempia ja huoltajia voi tavoittaa esimerkiksi koulujen ja kunnan vammaispalvelujen kautta. Harrastuksilla näytti olevan myös suurempi rooli näiden nuorten kohdalla kuin ensimmäisen työpajan nuorten. Nuorempana ohjattuun toimintaan osallistuminen on varmasti turvallisempaa ja hausempaa. Itsenäistymisen myötä ohjatun toiminnan merkitys näyttäisi vähentyvän.

Varsinaisen työpajan jälkeen palautekeskustelussa kysyin käsiäänestyksellä sitä, pitävätkö nuoret rakentamisesta osana keskustelua. Kaikki nuoret kertoivat pitäneensä rakentamisesta. Muutama kertoi siitä, että heistä oli hienoa, kun heidän mielipiteillään on vaikutusta opinnäytetyöhöni. Työpajojen perusteella Legoilla rakentaminen voisi-kin toimia hyvänä työkaluna nuorten ja erityisryhmien kanssa keskustellessa.

8.3.3 Työpajojen yhteenveto

Yhteensä työpajoihin osallistui siis 16 nuorta. Tätä ei millään tavalla voi pitää edustavana otoksena, erityisesti silloin, kun puhutaan hyvin heterogeenisestä joukosta. Kuten jo todettua, vammaisuus on erilaista jokaisen kohdalla, eikä esimerkiksi sama vamma tee ihmisistä muulla tavoin samanlaisia. Olisi ollut mielenkiintoista saada mukaan myös peruuntuneen kolmannen työpajan nuoret. Nämä nuoret olisivat ikäryhmänä sijoittuneet näiden kahden väliin.

Ensimmäisen ryhmän nuorilla oli vaikuttajatausta, joka varmasti näkyi myös tuloksissa: esimerkiksi termin ”turvallinen tila” -käyttö kertoo asiaan perehtymisestä. Toisen työpajan nuorilla ei tällaista taustaa ollut. Tämä osaltaan parantaa hieman tulosten kattavuutta.

Työpajojen tulosten perusteella voi kuitenkin päätellä sen, että esteettömyys ja saavutettavuus ovat erittäin tärkeitä asioita osallistumisen kannalta. Näin nuorten työpajojen tulokset näyttäisivät tukevan ammattilaisten työpajoista saatuja tuloksia: molemmissa esteettömyys ja saavutettavuus nostettiin esille erittäin tärkeinä seikkoina. Eriyisesti turvallisen tilan merkitystä toiminnan mahdollistajana ei voi jättää työkalussa huomiotta.

Tämän lisäksi ystävillä ja kavereilla on suuri merkitys osallistumisen kynnyksen matalamisessa. Kaikki työpajoihin osallistuneet nuoret olivat aktiivisia nuoria, joilla oli harrastuksia ja kavereita. Yksi suuri haaste onkin siinä, miten tavoittaa ne nuoret, joilla ei ole vastaavanlaista sosiaalista tukiverkkoa tukena. Tähän yksi keino on kunnan vammaispalvelujen kautta. Nuorisotoimen tulisikin rakentaa aktiivista yhteistyötä vammaispalvelujen kanssa, jotta tieto toiminnan mahdollisuuksista tavoittaisi kohdeyhmän laajasti. Myös vanhempien ja huoltajien merkitys tulee huomioida. Eriyisesti nuorempien nuorten kohdalla vanhemmilla näyttää olevan suuri merkitys toimintaan osallistumisen kannalta.

8.4 Yhteiskehittäminen netissä sekä työkalun testaus

Työpajojen ohella harrastin jatkuvaa tiedonvaihtoa sekä sähköpostitse että sosiaalisen median kautta. Tämä oli erityisesti tarpeen, sillä esimerkiksi Kanuunan työpajan kautta kehittämisestä kiinnostuneet olivat eri puolilta Suomea. Yhteiskehittäminen oli tarpeen erityisesti esteettömyys- ja saavutettavuuskriteereitä muodostaessa, kun viilasimme yksittäisiä sanamuotoja ja tiivistin työkalun rakennetta. Kävimme esimerkiksi keskustelua siitä, tulisiko saavutettavuutta arvioidessa käyttää ulkopuolista auditointia. Loppujen lopuksi päädyimme siihen, että auditoinnin sijaan puhumme vammaisjärjestöjen asiantuntemuksen hyödyntämisestä yhteistyön muodossa.

Työkalun rakenteen muodostamisessa ei loppujen lopuksi ollut erimielisyyksiä. Työkalun rakenne pysyi samassa muodossa hyvin varhaisesta vaiheesta saakka: esteettömyyttä ja saavutettavuutta arvioidaan viisiportaisen asteikon kautta ja tämän lisäksi mukana on ylemmän tason tavoitteita esimerkkeinä siitä, miten kunnallinen nuorisotyö voi paremmin palvella vammaisten nuorten tarpeita ja samalla edistää yhdenvertaisuuden toteutumista.

Talven mittaan kehittämisisinto hieman laantui ja lopulta koronapandemian vuoksi kumppanien kehittämiskapasiteetti suuntautui arkityön toiminnan mahdollistamiseen uudessa tilanteessa. Tämän vuoksi työkalun viimeistely jäi enemmän itseni vastuulle sekä testaus toteutettiin ainoastaan omassa työyhteisössäni Espoossa.

Kari Lukan mukaan yksi tyypillisimmistä konstruktivisen tutkimuksen ongelmista on se, että kohdeorganisaation sitoutuminen projektiin ei kestä (Lukka 2001). Tässä suhteessa olisin varmasti voinut tehdä parempaa työtä viestinnän suhteen. Sähköpostit ovat kuitenkin loppujen lopuksi kovin persoonaton tapa viestiä. Sitoutuminen olisi varmasti toiminut paremmin, jos olisin järjestänyt esimerkiksi videokokouksia tai muuten tuonut aika ajoin uusia ja erilaisia tapoja työskennellä yhdessä. Näiden mahdollisuuksien heikko hyödyntäminen tuntuu ajattelemattomalta erityisesti näin ”uuden normaalin” aikana, kun videoneuvottelut ovat jokaisen tietotyöläisen arkipäivää.

Työkalu on siis testaamisen kautta läpäissyt heikon markkinatestin. Se on testattu yhdessä organisaatiossa ja sen on huomattu palvelevan sen organisaation tarpeita. Suurempi testi tapahtuu lähitulevaisuudessa, kun työkalu lanseerataan Kanuunan kanssa yhteistyössä laajemmin. Ottavatko kuntien nuorisotoimet työkalun käyttöön? Koe taanko se hyödylliseksi työkaluksi oman työn kehittämisen kannalta? Ja tietenkin kaikkein tärkein kysymys: parantaako työkalu kunnallisen nuorisotyön yhdenvertaisuutta?

9 TULOSTEN ESITTELY

Opinnäytetyöni ensimmäinen tutkimuskysymykseni oli: mitkä seikat mahdollistavat vammaisen nuoren osallistumisen kunnalliseen nuorisotyöhön? Teoriatiedon sekä suorittamieni työpajojen perusteella väitän, että tärkeimpänä yksittäisenä seikkana on palvelujen mahdollisimman laaja esteettömyys ja saavutettavuus. Haastattelemanuoret puhuivat laajasti turvallisen tilan merkityksestä sekä kavereiden ja vanhempien tuesta. Nuorisoalan ammattilaisten osallistujat korostivat sosiaalisen saavutettavuuden merkitystä. Samaa esteettömyyden ja saavutettavuuden merkitystä korostivat myös taustakartoitusvaiheessa haastattelemanu vammaisjärjestöjen työntekijät. Sain työni aikana vahvan tuen jo alkuvaiheessa muodostamalleni näkemykselle siitä, että

juuri esteettömyys ja saavutettavuus ovat avainasemassa vammaisen nuoren osallistumisessa. Esteettömyyden ja saavutettavuuden taustaa avasin kattavasti opinnäytetyöni luvussa 4.2.

9.1 Esteettömyyden ja saavutettavuuden kriteerit

Opinnäytetyöni aikana muodostin arviointikriteerit kunnallisen nuorisotyön esteettömyyden ja saavutettavuuden arvioimiseksi. Saavutettavuus on monitahoinen aihe ja sen toteutumisen mahdollistamisen tulee tapahtua organisaation jokaisella tasolla. Tämän vuoksi jaoin nämä kriteerit viiden eri osa-alueen alle: strategia, henkilöstö, viestintä, sosiaalinen saavutettavuus ja fyysinen esteettömyys.

Kriteerejä arvioidaan viisiportaisen arviointijärjestelmän kautta (1=ei toteudu lainkaan, 5=toteutuu erinomaisesti). Kriteerien jälkeen itsearviointin tekijän tai tekijöiden tulee valita kehittämiskohteet seuraavan vuoden ajalle.

Nämä kriteerit ovat seuraavat:

STRATEGIA

- Olemme määritelleet, mitä esteettömyys ja saavutettavuus tarkoittavat toiminnassamme.
- Keräämme kunnan nuorilta palautetta esteettömyyden ja saavutettavuuden toteutumisesta.
- Arvioimme säännöllisesti esteettömyyden ja saavutettavuuden toteutumista toiminnassamme.
- Esteettömyys ja saavutettavuus on kirjattu nuorisotoimen strategiaan.
- Nuorisotoimella on oma yhdenvertaisuussuunnitelmansa, joka on aktiivisessa käytössä.
- Saavutettavuuden ja esteettömyyden arviointia, tavoitteita, toimenpiteitä ja päivitystä tekemässä on säännöllisesti kokoontuva yhdenvertaisuusryhmä, johon kuuluu ainakin johtotason edustaja, työntekijöiden edustaja ja nuorten edustaja.

HENKILÖSTÖ

- Järjestämme henkilökunnalle koulutusta esteettömyydestä ja saavutettavuudesta. Koko henkilökunta osallistuu koulutuksiin.

- Henkilöstöllä on riittävät voimavarat (mm. osaaminen ja aika) saavutettavan toiminnan luomiseen.
- Kaikki henkilöstön jäsenet ovat perehtyneet palvelemaan kulttuuri- ja kieli- taustaltaan, iältään ja toimintakyvyltään erilaisia asiakkaita.
- Saavutettavuuden ja esteettömyyden edistäminen on sisällytetty työntekijöiden perehdytykseen.

VIESTINTÄ

- Käyttämämme viestintämateriaalit ovat visuaalisesti selkeitä.
- Käytämme viestinnässä selkeää ja ymmärrettävää kieltä.
- Viestinnässä käytetään useita kanavia, joissa viestintää tehdään kunkin ominaisuuksia hyödyntäen.
- Nuorisotoimen nettisivuilla on selkeästi näkyvillä henkilö, jolta voi kysyä esteettömyyteen ja saavutettavuuteen liittyviä kysymyksiä.
- Tilojen ja tapahtumien esteettömyystiedot ovat ajan tasalla.
- Viestimme usealla kielellä.
- Tiedotamme toiminnastamme säännöllisesti kunnan vammaispalveluihin.
- Tunnumme paikalliset vammais- ja nuorisojärjestöt ja teemme heidän kanssaan yhteistyötä.
- Nettisivumme ovat EU:n saavutettavuusdirektiivin mukaiset.
- Viestintää kohdennetaan myös vähemmistö- ja erityisryhmille, sekä näiden sidosryhmille, kuten vanhemmille.
- Vähemmistö- ja erityisryhmät näkyvät kunnan viestintämateriaaleissa, esimerkiksi valokuvissa.

SOSIAALINEN SAAVUTETTAVUUS

- Nuorisotoimen tiloissa on osoitettu, että syrjintä ja häirintä ovat siellä kiellettyjä (esimerkiksi asiasta kertova kyltti sekä ohjeet, miten toimia ja keneen ottaa yhteyttä, jos havaitsee syrjintää tai häirintää).
- Henkilökunta suhtautuu esteettömyyteen ja saavutettavuuteen myönteisesti ja osaa kertoa tarvittaessa, miten ne toteutuvat tiloissamme ja palveluissamme.

- Työntekijöillä on keinoja puuttua kävijöiden väliseen syrjintään ja kiusaamiseen.
- Ohjaajat ovat valmistautuneet avustamaan ja opastamaan myös hankalalta tuntuissa tilanteissa.
- Nuorten kanssa keskustellaan säännöllisesti moninaisuudesta.
- Tilojen toimintaperiaatteet on laadittu yhdessä kävijöiden kanssa. Niiden laadinnassa ohjaavana periaatteena on kaikille turvallisempi tila.
- Nuoret osallistuvat toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Tämä mahdollistetaan ja sitä tehdään myös vähemmistöihin kuuluvien nuorten kanssa. Nuorten tarpeet huomioidaan kattavasti toimintaa suunniteltaessa.
- Jokainen kävijä toivotetaan tervetulleeksi. Ilmapiiri on erilaisuuden salliva.
- Ohjaajat tukevat nuoria, jotka jäävät toiminnan ulkopuolelle esimerkiksi erilaisen toimintakyvyn tai kielitaidon vuoksi.
- Ohjaajat huolehtivat marginaalissa olevien nuorten hyvinvoinnin vahvistamisesta. Heille järjestetään heidän tarpeitaan tukevaa toimintaa.
- Toiminnan ikärajoissa on tarvittaessa mahdollisuus tehdä sopeutuksia.

FYYSINEN ESTEETTÖMYYS

- Nuorille tarkoitetut tilat on helppo löytää
- Tiloihin on helppo saapua erilaisia kulkuvälineitä käyttäen.
- Tilaan pääsee sisään. Siellä voi liikkua ja toimia eri tiloissa mahdollisimman esteettömästi.
- Olemme miettineet keinoja esteettömyyden edistämiseen, vaikka tilojen esteettömydessä olisikin puutteita.
- Tiloissa on tehty esteettömyyskartoitus.
- Käytämme järjestöjen asiantuntemusta tilojen esteettömyyden parantamiseksi. (esteettömyyskävely tms.)

Kriteerit eivät suurilta osin kosketa pelkästään vammaisia nuoria. Esimerkiksi nuorten tarpeita tukeva toiminta palvelee tietenkin kaikkia nuoria. Vammaisten nuorten kohdalla kriteerien mukaisiin seikkoihin tulee kuitenkin kiinnittää erityistä huomiota

intersektionaalisuuden vuoksi. Kuten tämän opinnäytetyön taustoituksessa on käynyt ilmi, vammainen nuori kokee elämässään haasteita usealla eri tasolla ja monet näistä haasteista myös kasaantuvat. Tämän kasaantumisen purkaminen toimintaan osallistumisen mahdollistamiseksi onnistuu silloin, kun tiloihin on helppoa ja turvallista tulla ja nuori huomioidaan kokonaisvaltaisesti.

9.2 Työn laadun indikaattorit

Opinnäytetyöni toinen tutkimuskysymys oli: miten kunnallinen nuorisotyö voi parhaiten palvella vammaisten nuorten erityisiä tarpeita? Tämän selvittämiseen sain paljon tukea erityisesti ammattilaisten kanssa pitämistäni työpajoista. Tämän lisäksi asian selvittämisessä auttoi tutustuminen vammaisuuteen liittyviin erityiskysymyksiin ja heidän yhteiskunnassa kohtaamiin ongelmiin, joita käsittelin luvussa 4. Kunnallisen nuorisotyön erityisosaaminen voisi parhaimmillaan tukea kattavasti vammaisten nuorten erityisiä tarpeita. Suuri kysymys on siinä, miten jo olemassa olevissa toiminnoissa huomioidaan erilaiset erityisryhmät, kuten vammaiset. Väitän, että suuria muutoksia nuorisotyön peruspalvelukartastoon ei tarvitse tehdä. Valmiina olevien palvelujen kriittinen tarkastelu yhdenvertaisuuden toteutumisen näkökulmasta riittää.

Työkalun toinen osa koostuu kunnallisen nuorisotyön erityisosaamisalueista. Nämä osa-alueet ovat: työkokemukset, osallisuus, harrastusmahdollisuudet, ystävyys- ja kaverisuhteiden edistäminen sekä oppiminen. Taustaselvityksen ja aiemman tutkimuksen perusteella nämä ovat myös osa-alueita, joissa vammaiset ovat muita huonommassa asemassa. Nuorisotoimilla on hyvät mahdollisuudet tarjota työkokemuksia nuorille turvallisessa ympäristössä. Osallisuus on tärkeä arvo ja työmuoto nuorisotyössä. Se on myös oiva keino parantaa nuorten itsetuntoa ja valtaistaa nuoria. Harrastusmahdollisuudet ja kaverisuhteiden edistäminen ovat myös nuorisotyön palveluiden ydinaluetta. Oppiminen nuorisotyössä on noussut viime vuosina vahvasti esille aiemmin käsittelemäni nuorisotyön opetussuunnitelmatyön muodossa.

Näiden indikaattorien tehtävänä on kuvata laadukkaan vammaisten tarpeita huomioivan nuorisotyön tavoitteet yleisellä tasolla. Arvioinnin tekijän tai tekijöiden tulee ottaa huomioon oman kuntansa erityispiirteet kullakin osa-alueella. Koska jokainen kunta ja sen järjestämät palvelut ovat erilaiset, ei näiden indikaattorien arviointi ole perusteltua. Niiden tehtävänä on tarjota näkökulma siihen, millaista vammaisten nuorten

tarpeet huomioon ottava nuorisotyö voisi olla ja minkälaisia palveluita se voisi heille tarjota. Nämä indikaattorit ovat seuraavat:

TYÖKOKEMUKSET

- Ohjaamossa tarjotaan palveluja myös vammaisille nuorille heidän tarpeensa ja saavutettavuus huomioiden.
- Kesäseteleitä koskevassa tiedotuksessa huomioidaan vammaiset. Kesäseteleiden suhteen harrastetaan positiivista diskriminaatiota ja osa niistä on ”korva-merkitty” vähemmistöille.
- Nuorisotoimi työllistää vammaisia nuoria kesätöihin. Osa kesätyöpaikoista on mietitty sopeuttamisen mahdollisuutta.
- Vammaisille nuorille tarjotaan tarvittaessa myös lyhytkestoisia keikkatöitä. Niistä maksetaan kunnollista palkkaa.
- Toiminnassa tehdystä vapaaehtoistyöstä jaetaan nuorille todistuksia.

OSALLISUUS

- Nuorisovaltuuston toimintaan on mahdollista osallistua esteettömästi. Vammaisia nuoria rohkaistaan asettumaan ehdolle ja heille tarjotaan erityistä tukea siihen.
- Nuorten osallistuminen mahdollistetaan myös verkon kautta. Esim. aloitekanava, sähköinen äänestäminen jne.
- Kaikkien nuorten toiveet toiminnan suhteen on selvitetty ja huomioitu. Selvityksessä on huomioitu saavutettavuus ja kattavuus.
- Nuoret saavat vastuurooleja toiminnassa, ja heitä rohkaistaan ja tuetaan siihen.
- Kunnan vammaisneuvostossa on nuorisoadustus tai -jaosto.
- Erilaisista vaikutusmahdollisuuksista on kerrottu myös erityiskouluille.

HARRASTUSMAHDOLLISUUDET

- Nuorille tarjotaan mahdollisuuksia kokeilla uusia harrastuksia turvallisesti ja ohjatusti.
- Harrastusryhmien sisällöissä ja toiminnassa huomioidaan saavutettavuus, ja niitä markkinoidaan aktiivisesti myös vammaisille nuorille.

- Paikallisille järjestöille tarjotaan nuorisotoimen puolelta tukea: tiloja, välineitä. Toimintaa järjestetään yhteistyössä.
- Nuorille tarjotaan järjestettyjä kokeilukertoja uuden harrastuksen löytämiseksi.
- Tilojen omaehtoinen käyttö on nuorille mahdollisimman helppoa ja mahdollisuudesta siihen tiedotetaan tehokkaasti.

YSTÄVYYS- JA KAVERISUHTEIDEN EDISTÄMINEN

- Vammaiset nuoret osallistuvat toimintaan.
- Nuorisotoimi tarjoaa vammaisille nuorille mahdollisuuden tavata muita nuoria turvallisessa ympäristössä.
- Nuorille luodaan tavoitteellisesti mahdollisuuksia uusien kaverisuhteiden luomiseen
- Vammaisten ja ei-vammaisten nuorten kanssakäyminen on mahdollistettu ja siihen rohkaistaan.
- Nuorten kanssa käydään keskustelua moninaisuudesta. Nuorisotyö on kaikkia nuoria varten.

OPPIMINEN

- Toiminta on tavoitteellista ja nuorten kanssa yhdessä suunniteltua.
- Nuorille annetaan mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen. Asioita ei tehdä valmiiksi nuorten puolesta automaattisesti ja pyytämättä.
- Nuorille tarjotaan mahdollisuuksia oppimiseen esimerkiksi kursseja tarjoamalla.
- Nuorten kanssa käydään keskusteluita siitä, mitä he ovat oppineet. Oppimisesta annetaan todistuksia.

Sekä kriteerien että indikaattorien perimmäinen tavoite on auttaa nuorisotyötä paremmin saavuttamaan sen sosiaalipedagogiset tehtävät: yksilöiden emansipaation ja integraation. Lisäksi ne toteuttavat inklusiivisen nuorisotyön periaatetta: olemassa olevia palveluita sopeutetaan ja laajennetaan koskemaan uusia kohderyhmiä.

9.3 Digitaalinen työkalu – ARVI

Viimeinen osanen työkalussa on sen käytettävyys. Hyvätkään kriteerit ja indikaattorit eivät auta, jos itse työkalua ei ole mukava tai inspiroiva käyttää. Tämän vuoksi toteutin työkalun digitaalisessa muodossa. Nimesin työkalun ARVIksi. Toteutin työkalun nettisivumuodossa ohjelmoimalla. Ohjelmointikielenä käytin Javascriptiä ja sen laajennusta React -kirjastoa, joka on suunniteltu erityisesti web-käyttöliittymien tekoon. Ohjelmointiprosessin laajempi läpikäyminen ei tämän opinnäytetyön puitteissa ole relevanttia. Esimerkkinä tarjoan kuvassa 12 näkyvää kuvakaappausta funktiosta, jonka tehtävänä on tallentaa sivun vaihdon yhteydessä sosiaalista saavutettavuutta koskevan osion arviot paikallisesti talteen, jotta niitä voidaan hyödyntää myöhemmin, kun sovellus antaa käyttäjälle sanallisen palautteen. Tallennuksen jälkeen funktio siirtää käyttäjä työkalun seuraavalle sivulle.

```
const handleSubmit = e => {
  e.preventDefault();
  var saavutettavuusKeskiarvo = (+values.Saavutettavuus1 + +values.Saavutettavuus2 + +values.Saavutettavuus3 +
  localStorage.setItem('Saavutettavuus1', values.Saavutettavuus1);
  localStorage.setItem('Saavutettavuus2', values.Saavutettavuus2);
  localStorage.setItem('Saavutettavuus3', values.Saavutettavuus3);
  localStorage.setItem('Saavutettavuus4', values.Saavutettavuus4);
  localStorage.setItem('Saavutettavuus5', values.Saavutettavuus5);
  localStorage.setItem('Saavutettavuus6', values.Saavutettavuus6);
  localStorage.setItem('saavutettavuustemp', saavutettavuusKeskiarvo);

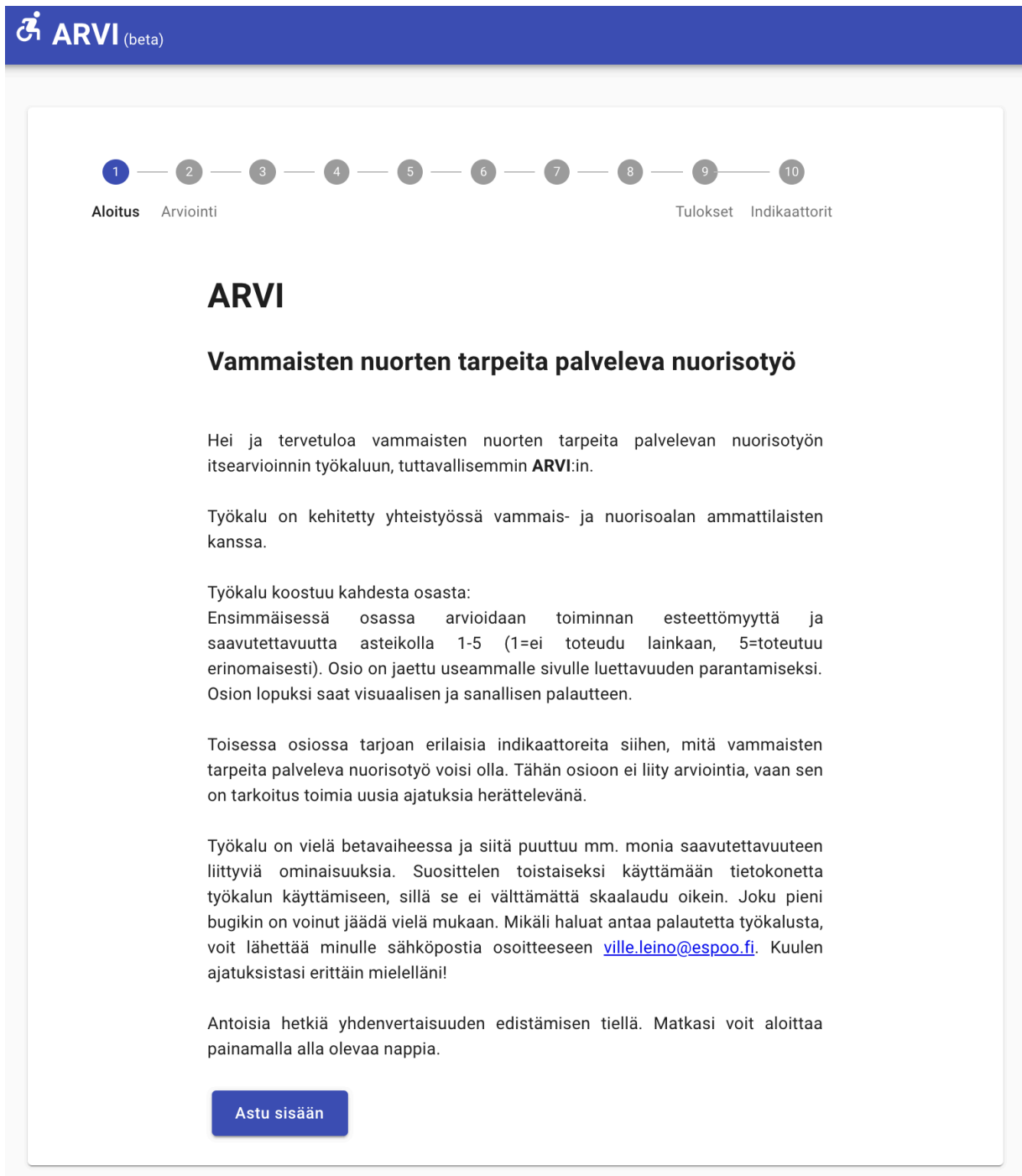
  setStep(7);
}
```

KUVA 12. Näyte ARVIN lähdekoodista.

Esittelen seuraavaksi ARVIN rakenteen.

Kuvassa 13 näkyy ARVIN etusivu, joka toivottaa käyttäjän tervetulleeksi. Samalla sivu antaa ohjeet ARVIN käyttöä varten ja muistuttaa käyttäjää, että kyseessä on vielä beta-versio. En ole ohjelmoijana kokeneimmasta päästä ja jouduin opettelemaan paljon uusia asioita ARVIa tehdessäni. Joku kokeneempi ohjelmoija voisi esimerkiksi kavahtaa kuvassa 12 olevaa koodiesimerkkiä. En kuitenkaan halua, että tämä toimisi esteenä työkalun käyttöönotolle ja päätin luottaa tässäkin jo hyväksi havaittuun yhteiskehittämiseen. Sen vuoksi pyydänkin palvelun käyttäjältä palautetta sähköpostiini. Toivon sitä myös saavani.

Aloitussivun jälkeen käyttäjälle näytetään kehittämäni esteettömyyden ja saavutettavuuden kriteerit, joiden toteutumista käyttäjä voi arvioida. Esimerkkinä tästä tarjoan ensimmäisen kahdesta sosiaalista saavutettavuutta koskevasta sivusta. Tämä sivu näkyy kuvassa 14. Tähän sivuun sisältyy kuvassa 12 oleva koodiesimerkki. Kun käyttäjä on arvioinut kaikki esteettömyyden ja saavutettavuuden kriteerien osa-alueet (strategia, henkilöstö, viestintä, sosiaalinen saavutettavuus ja fyysinen esteettömyys), tulostaa ARVI visuaalisen ja sanallisen palautteen. Esimerkki palautetulostuksesta on kuvassa 15. Tässä esimerkissä käyttäjän organisaation sosiaalisessa saavutettavuudessa on ollut jonkin verran parannettavaa, kun taas fyysisen esteettömyyden tulokset ovat erittäin hyvät viestinnän tulosten ollessa keskitasoa. Sanallinen palaute vaihtuu käyttäjän vastausten mukaan ja se on yhdistetty ko. kohdan keskiarvoon. Sanallisen arvion lisäksi ARVI ehdottaa kehittämiskohteiksi niitä seikkoja, jotka käyttäjä on arvioinut arvosanalla 1 tai 2, kuten kuvassa voi nähdä sosiaalisen saavutettavuuden kohdalla. Palautteen jälkeen käyttäjä voi vielä tarkastella edellisessä alaluvussa esiteltyjä indikaattoreita. Tämän vaiheen voi nähdä kuvassa 16. Lopuksi ARVI tarjoaa vielä yhteenvedon käyttäjän vastauksista joko tulostamista tai omalle tietokoneelle tallentamista varten (kuva 17).

ARVI (beta)

1 — 2 — 3 — 4 — 5 — 6 — 7 — 8 — 9 — 10

Aloitus Arviointi Tulokset Indikaattorit

ARVI

Vammaisten nuorten tarpeita palveleva nuorisotyö

Hei ja tervetuloa vammaisten nuorten tarpeita palvelevan nuorisotyön itsearviointin työkaluun, tuttavallisemmin **ARVI**:in.

Työkalu on kehitetty yhteistyössä vammais- ja nuorisotalan ammattilaisten kanssa.

Työkalu koostuu kahdesta osasta:

Ensimmäisessä osassa arvioidaan toiminnan esteettömyyttä ja saavutettavuutta asteikolla 1-5 (1=ei toteudu lainkaan, 5=toteutuu erinomaisesti). Osio on jaettu useammalle sivulle luettavuuden parantamiseksi. Osion lopuksi saat visuaalisen ja sanallisen palautteen.

Toisessa osiossa tarjoan erilaisia indikaattoreita siihen, mitä vammaisten tarpeita palveleva nuorisotyö voisi olla. Tähän osioon ei liity arviointia, vaan sen on tarkoitus toimia uusien ajatusten herättelevänä.

Työkalu on vielä betavaiheessa ja siitä puuttuu mm. monia saavutettavuuteen liittyviä ominaisuuksia. Suosittelen toistaiseksi käyttämään tietokonetta työkalun käyttämiseen, sillä se ei välttämättä skaalaudu oikein. Joku pieni bugikin on voinut jäädä vielä mukaan. Mikäli haluat antaa palautetta työkalusta, voit lähettää minulle sähköpostia osoitteeseen ville.leino@espoo.fi. Kuulen ajatuksistasi erittäin mielelläni!

Antoisia hetkiä yhdenvertaisuuden edistämisen tiellä. Matkasi voit aloittaa painamalla alla olevaa nappia.

Astu sisään

KUVA 13. Arvin ensimmäinen sivu.

Aloitus Arviointi
Tulokset Indikaattorit

Sosiaalinen saavutettavuus (1/2)

(1=ei toteudu lainkaan, 5=toteutuu erinomaisesti)

1. Nuorisotoimen tiloissa on osoitettu, että syrjintä ja häirintä ovat siellä kiellettyjä (esimerkiksi asiasta kertova kyltti sekä ohjeet, miten toimia ja keneen ottaa yhteyttä, jos havaitsee syrjintää tai häirintää).
 1 2 3 4 5
2. Henkilökunta suhtautuu esteettömyyteen ja saavutettavuuteen myönteisesti ja osaa kertoa tarvittaessa, miten ne toteutuvat tiloissamme ja palveluissamme.
 1 2 3 4 5
3. Työntekijöillä on keinoja puuttua kävijöiden väliseen syrjintään ja kiusaamiseen.
 1 2 3 4 5
4. Ohjaajat ovat valmistautuneet avustamaan ja opastamaan myös hankalalta tuntuissa tilanteissa.
 1 2 3 4 5
5. Nuorten kanssa keskustellaan säännöllisesti moninaisuudesta.
 1 2 3 4 5
6. Tilojen toimintaperiaatteet on laadittu yhdessä kävijöiden kanssa. Niiden laadinnassa ohjaavana periaatteena on kaikille turvallisempi tila.
 1 2 3 4 5

Seuraava

KUVA 14. ARVIN sosiaalista saavutettavuutta koskeva sivu

<p>Viestintä</p> <p>Vastausten keskiarvo: 3.00</p>	<p>Viestintä näyttää teillä olevan ihan hyvällä tasolla. Monipuolinen ja -muotoinen viestintä on avainasemassa, kun toimintaan osallistumista vielä harkitaan. Sen vuoksi sen kehittämiseen kannattaa panostaa toden teolla. Monet vammaiset nuoret kokevat, että nuorisotoimen palvelut eivät ole heitä varten. Tämän käsityksen muuttamisessa viestinnällä on tärkeä rooli.</p>
<p>Sosiaalinen saavutettavuus</p> <p>Vastausten keskiarvo: 2.30</p>	<p>Vastaustesi perusteella teillä on parannettavaa sosiaalisen saavutettavuuden suhteen. Ei hätää, saavutettavuutta voi parantaa monin tavoin ja mikään niistä ei vaadi mahdottomia. Sosiaaliseen saavutettavuuteen kannattaa erityisesti panostaa. Vammaiset nuoret haluavat pääsääntöisesti samoja asioita, kuin muutkin ikätoverinsa: tavata kavereita ja tehdä kivoja juttuja. Madaltamalla sosiaalista kynnystä osallistumiseen, tämä mahdollistuu entistä useammalle nuorelle.</p> <p>Arvioit keskitasoa heikommaksi tästä aihepiiristä:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Syrjinnän ja häirinnän selkeä kieltäminen. • Henkilökunnan suhtautuminen ja palvelualltius. • Keinot puuttua syrjintään ja kiusaamiseen. • Keskustelut moninaisuudesta. • Turvallisen tilan luominen yhdessä nuorten kanssa. • Toiminnan ulkopuolelle jäävien nuorten tukeminen. • Marginaalissa olevien nuorten hyvinvoinnin vahvistaminen. <p>Voisivatko jotkin näistä olla kehittämiskohteenne lähitulevaisuudessa?</p>
<p>Fyysinen esteettömyys</p> <p>Vastausten keskiarvo: 4.17</p>	<p>Olette hienosti huomioineet esteettömyyden! Kun paikalle on helppo tulla ja liikkuminen siellä on vaivatonta, on toimintaan osallistuminenkin hauskeempaa.</p>

KUVA 15. Palaute arvioinnista.

Indikaattorit

Työkalun toinen osa koostuu kunnallisen nuorisotyön erityisosaamisalueista. Nämä ovat myös osa-alueita, joissa vammaiset ovat muita huonommassa asemassa. Näiden indikaattorien tehtävänä on kuvata laadukkaamman vammaisten tarpeita huomioivan nuorisotyön tavoitteet yleisellä tasolla. Arvioinnin tekijän tai tekijöiden tulee ottaa huomioon oman kuntansa erityispiirteet kullakin osa-alueella.

Koska jokainen kunta ja sen järjestämät palvelut ovat erilaiset, ei näiden indikaattorien arviointi ole perusteltua. Niiden tehtävänä on tarjota näkökulma siihen, millaista vammaisten nuorten tarpeet huomioon ottava nuorisotyö voisi olla ja minkälaisia palveluita se voisi heille tarjota.

 <p>Työkokemukset</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Ohjaamossa tarjotaan palveluja myös vammaisille nuorille heidän tarpeensa ja saavutettavuus huomioiden. • Kesäseteleitä koskevassa tiedotuksessa huomioidaan vammaiset. Kesäseteleiden suhteen harrastetaan positiivista diskriminaatiota ja osa niistä on "korvamerkitty" vähemmistöille. • Nuorisotoimi työllistää vammaisia nuoria kesätöihin. Osa kesätyöpaikoista on mietitty sopeuttamisen mahdollisuutta. • Vammaisille nuorille tarjotaan tarvittaessa myös lyhytkestoisia keikkatöitä. Niistä maksetaan kunnollista palkkaa. • Toiminnassa tehdystä vapaaehtoistyöstä jaetaan nuorille todistuksia.
 <p>Osallisuus</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Nuorisovaltuuston toimintaan on mahdollista osallistua esteettömästi. Vammaisia nuoria rohkaistaan asettumaan ehdolle ja heille tarjotaan erityistä tukea siihen. • Nuorten osallistuminen mahdollistetaan myös verkon kautta. Esim. aloitekanava, sähköinen äänestäminen jne. • <u>Kaikkien</u> nuorten toiveet toiminnan suhteen on selvitetty ja huomioitu. Selvityksessä on huomioitu saavutettavuus ja kattavuus. • Nuoret saavat vastuurooleja toiminnassa, ja heitä rohkaistaan ja tuetaan siihen. • Kunnan vammaisneuvostossa on nuorisoedustus tai -jaosto. • Erilaisista vaikutusmahdollisuuksista on kerrottu myös erityiskouluille.

KUVA 16. Kuvakaappaus indikaattorisivusta.

Sosiaalinen saavutettavuus

- Nuorisotoimen tiloissa on osoitettu, että syrjintä ja häirintä ovat siellä kiellettyjä (esimerkiksi asiasta kertova kyltti sekä ohjeet, miten toimia ja keneen ottaa yhteyttä, jos havaitsee syrjintää tai häirintää). **1**
- Henkilökunta suhtautuu esteettömyyteen ja saavutettavuuteen myönteisesti ja osaa kertoa tarvittaessa, miten ne toteutuvat tiloissamme ja palveluissamme. **2**
- Työntekijöillä on keinoja puuttua kävijöiden väliseen syrjintään ja kiusaamiseen. **2**
- Ohjaajat ovat valmistautuneet avustamaan ja opastamaan myös hankalalta tuntuissa tilanteissa. **3**
- Nuorten kanssa keskustellaan säännöllisesti moninaisuudesta. **2**
- Tilojen toimintaperiaatteet on laadittu yhdessä kävijöiden kanssa. Niiden laadinnassa ohjaavana periaatteena on kaikille turvallisempi tila. **2**
- Nuoret osallistuvat toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Tämä mahdollistetaan ja sitä tehdään myös vähemmistöihin kuuluvien nuorten kanssa. Nuorten tarpeet huomioidaan kattavasti toimintaa suunniteltaessa. **3**
- Jokainen kävijä toivotaan tervetulleeksi. Ilmapiiri on erilaisuuden salliva. **3**
- Ohjaajat tukevat nuoria, jotka jäävät toiminnan ulkopuolelle esimerkiksi erilaisen toimintakyvyn tai kielitaidon vuoksi. **2**
- Ohjaajat huolehtivat marginaalissa olevien nuorten hyvinvoinnin vahvistamisesta. Heille järjestetään heidän tarpeitaan tukevaa toimintaa. **2**
- Toiminnan ikärajoissa on tarvittaessa mahdollisuus tehdä sopeutuksia. **3**

Fyysinen esteettömyys

- Nuorille tarkoitetut tilat on helppo löytää. **3**
- Tiloihin on helppo saapua erilaisia kulkuvälineitä käyttäen. **5**
- Tilaan pääsee sisään. Siellä voi liikkua ja toimia eri tiloissa mahdollisimman esteettömästi. **5**
- Olemme miettineet keinoja esteettömyyden edistämiseen, vaikka tilojen esteettömydessä olisikin puutteita. **4**
- Tiloissa on tehty esteettömyyskartoitus. **4**
- Käytämme järjestöjen asiantuntemusta tilojen esteettömyyden parantamiseksi (esteettömyyskävely tms.). **4**

[Palaa alkuun](#)

KUVA 17. Lopuksi ARVI tulostaa koosteen käyttäjän vastauksista.

Tavoitteeni oli luoda ARVIsta helppokäyttöinen ja inspiroiva työkalu arvioinnin tueksi. Perusvire ohjelman antamassa palautteessa on positiivinen ja kannustava. Toiveeni onkin, että käyttäjä palaa säännöllisin väliajoin tekemään itsearvioinnin jatkuvan kehittämisen periaatetta noudattaen. Tätä kirjoittaessa työkalua ei ole vielä julkaistu Kannonan nettisivuilla, mutta tämän opinnäytetyön julkaisun aikaan se siellä todennäköisesti jo on. Käsittelen seuraavassa luvussa vielä lyhyesti sitä, miten työkalua voisi tulevaisuudessa kehittää.

10 YHTEENVETO JA JATKOKEHITTÄMISEN MAHDOLLISUUDET

Opinnäytetyöni lopputuloksena syntyi itsearviointityökalu vammaisten tarpeita palvelevan nuorisotyön laadun arvioimiseksi. Työnteon aikana minulla oli kolme keskeistä tutkimuskysymystä:

- Mitkä seikat mahdollistavat vammaisen nuoren osallistumisen kunnalliseen nuorisotyöhön?
- Miten kunnallinen nuorisotyö voi parhaiten palvella vammaisten nuorten erityisiä tarpeita?

- Mitä vammaiset nuoret toivovat vapaa-ajaltaan?

Kahteen ensimmäiseen kysymykseen pyrin vastaamaan työkalun kautta. Työkalun kysymysten kautta määrittelin kattavasti sen, mitä esteettömyys ja saavutettavuus tarkoittavat nuorisotyön kontekstissa ja toisaalta sen, miten kunnallinen nuorisotyö voi paremmin palvella vammaisten nuorten tarpeita.

Kolmas kysymys oli alun perinkin hyvin kunnianhimoinen. Kuten jo useasti olen todennut, eivät vammaiset (kaikista nuorista puhumattakaan!) ole yksi homogeeninen ryhmä, jotka kaikki haluavat samoja asioita. Nuorille järjestämieni työpajojen kautta sain kuitenkin kuvan siitä, mitä niihin osallistuneet nuoret toivoivat vapaa-ajaltaan. Työpajojen tulokset eivät aiheuta suuria mullistuksia: vaikuttaisi siltä, että työpajoihin osallistuneet nuoret haluavat vapaa-ajaltaan *täsmälleen samoja asioita, kuin nuoret ylipäänsä*.

Helsingin nuorisopalvelujen vuonna 2014 tekemän laajan haastattelututkimuksen mukaan vapaa-ajalla tärkeintä on se, että on kivaa. Tutkimuksen haastattelujen perusteella vapaa-ajalta odotettiin ennen kaikkea vapautta päättää sen käytöstä itse, mahdollisuuksia tehdä ja kavereita, joiden kanssa olla. (Merimaa 2014, 9).

Vaikka kahden työpajan perusteella ei suuria päätelmiä voikaan tehdä, voi näitä tuloksia pitää tavallaan helpottavina. Vammaiset nuoret eivät tarvitse sirkustemppeja viihdyäkseen, eikä nuorisotyöntekijän tarvitse laajentaa osaamistaan merkittävästi. Merkitseksellisen vapaa-ajan mahdollistamiseksi riittää se, että ottaa kaikenlaiset nuoret huomioon omine erityistarpeineen ja suhtautuu eteen tuleviin ongelmiin ammatillisella rentoudella.

Työkalun sähköinen versio on toistaiseksi beta-vaiheessa. Siitä puuttuu toistaiseksi esimerkiksi kaikki saavutettavuuteen liittyvät ominaisuudet. Tätä voi pitää melko suurena puutteena erityisesti, kun työkalussa keskitytään saavutettavuuden arvioimiseen. Ohjelmointikokemukseni karttuessa näitä ominaisuuksia työkaluun voi kuitenkin vielä lisätä. Aion myös tutkia sitä, miten ARVIN lähdekoodin voisi julkaista avoimen lähdekoodin periaatteiden mukaisesti. Tämä mahdollistaisi sovelluksen laajemman kehittämisen. Saavutettavuuden lisäksi eri kieliversiot olisivat myös hyvä lisä.

Edellisessä luvussa esittelemäni kriteerit ja indikaattorit ovat myös mahdollisia kehittämisen kohteita. ARVI kerää julkaisemisen myötä toivottavasti palautetta, jonka perusteella sitä voidaan edelleen kehittää. Tätä ajatellen lähdekoodin muokkaaminen paremmin modulaariseksi ja muokattavaksi olisi paikallaan.

Työkalu ei suinkaan muutenkaan ole valmis. Yhdenvertaisuus harvoin on. Nuorisotyön luonteeseen kuuluu myös jatkuva liike ja uudistumisen tarve. Olen sivunnut koronapandemiaa lukuisia kertoja jo aiemmin tämän opinnäytetyön aikana. Viimeistelen opinnäytetyötäni syyskuussa 2020 ja jo nyt tuntuu, että jokin on pysyvästi muuttunut ja opinnäytetyöni jo osittain vanhentunut. Maailma on muuttunut, työkuulttuuri on muuttunut ja samalla myös nuorisotyö on muuttunut. Nuorisotyö siirtyi paljon aiempaa vahvemmin verkkoon. Huolimatta ajoittain toksisesta kulttuurista, internet on kuitenkin luonteeltaan pohjimmiltaan avoin ja rajoja rikkova. Fyysisen maailman esteet eivät päde, jolloin myös nuorisotyöllä on sitä kautta mahdollisuus tavoitella aiempaa yhdenvertaisempaa toimintaympäristöä. Näenkin tässä suuren mahdollisuuden. Kun perustuksia on järkytetty, on mahdollisuus rakentaa jotain uutta ja parempaa. Tilanteen vakiinnuttua onkin työkalua syytä tarkastella uudelleen. Lisäksi nuorisotyön muotojen tarkempi tarkastelu tässä ”uudessa normaalissa” on tarpeen.

LÄHTEET

- Ahonen-Walker, Mari 2020. Kuntien nuorisotyön ja -politiikan säädöspohja. Viitattu 10.6.2020. <https://www.kuntaliitto.fi/opetus-ja-kulttuuri/nuorisotyö/nuorisotyön-asema-lainsaadannossa>.
- Ahponen, Helena (2008) Vaikeavammaisen nuoren aikuistuminen. Yksilöllinen ja erilainen elämäntilanne. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 94. Helsinki: Kelan tutkimusosasto.
- Cederlöf, Petri 2017. Eetos, ihminen ja etiikka – näkökulmia nuorisotyöstä ja nuorisotyölle. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Kuivakangas, Johanna. (toim.) - Kenen nuorisotyö? Yhteisöpedagogiikan kentät ja mahdollisuudet. Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 42, 52–74.
- Crenshaw, Kimberle 1989. "Demarginalizing the Intersection of Race and Sex: A Black Feminist Critique of Antidiscrimination Doctrine, Feminist Theory and Antiracist Politics," University of Chicago Legal Forum: Vol. 1989: Iss. 1, Article 8. Viitattu 20.8.2020. <http://chicagounbound.uchicago.edu/uclf/vol1989/iss1/8>
- Ekholm, Elina 2009. Monimuotoisuus ja esteettömyys : Näkövammaisten asiantuntijoiden työelämäkokemuksia. Väitöskirja. Helsingin yliopisto, valtiotieteellinen tiedekunta, yhteiskuntapolitiikan laitos, sosiaalityö.
- Eriksson, Susan 2019. Vammaisten asema, vaikuttaminen ja digitaalisuus – liikkumisrajoitteisten nuorten kiinnostuksen kohteet ja mielekkäät toimintamuodot yhteiskunnassa. Invalidiliiton julkaisuja R.29.
- Evans, James & Lindsay, William 2008. The Management and Control of Quality. Seventh Edition. Yhdysvallat: Thomson Learning, Inc.
- Fedotoff, Jaana ja Pietilä, Mika 2014. Tieto ja kokemus pohjana ammatilliselle pohdinnalle etiikasta - Ymmärrys ammatillisuudesta ohjaa eettiseen työtoteeseen. Teoksessa Rauas, Minna (toim.). Pieniä tekoja, suuria asioita. Nuorisotyön eettinen näkökulma. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 20.5.2020. https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2014/10/julkaisu_humak_pienia_tekoja_suuria_asioida_web_1m.pdf.
- Goethals, Tina, Schauwer, Elisabeth & Van Hove, Geert 2015. Weaving Intersectionality into Disability Studies Research: Inclusion, Reflexivity and Anti-Essentialism. Teoksessa Journal of Diversity and Gender Studies Vol. 2, No. 1-2, 75–94. Viitattu 13.5.2020. https://www.researchgate.net/publication/313686421_Weaving_Intersectionality_into_Disability_Studies_Research_Inclusion_Reflexivity_and_Anti-Essentialism.
- Gretschel Anu 2011. Nuorisotalo mahdollistavana lähiyhteisönä: nuorten näkökulma. Helsingin kaupungin nuorisoasiainkeskus, julkaisuja 3/2011. Helsinki: Nuorisoasiainkeskus ja Nuorisotutkimusseura.
- Gretschel Anu 2016. Avoimen nuorisotyön arvioinnin ja tunnusluvullistamisen haasteellisuus. Teoksessa Gretschel, Anu, Junttila-Vitikka, Pirjo & Puuronen, Anne. Suuntaviivoja nuorisotoimialan määrittelyyn ja arviointiin. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 96, 185–188. Viitattu 24.4.2020. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/suuntaviivoja_nuorisotoimialan_maarittelyyn_ja_arviointiin.pdf.

Gustafsson, Henrik 2019. YK:n vammaissopimus käyttöön! -käsikirja. Invalidiliitto. Viitattu 2.4.2020. https://www.invalidiliitto.fi/sites/default/files/2020-04/YK_vammaissopimus_paivitys2019_0.pdf.

Haarni, Ilka, 2006. Keskenestä yhdenvertaisuutta – Vammaisten henkilöiden hyvinvointi ja elinolot Suomessa tutkimustiedon valossa. Helsinki: Stakes.

Hakanen, Tiina & Myllyniemi, Sami & Salasuo Mikko (toim.) 2019. Takuulla liikuntaa. Kyselytutkimus toimintarajoitteisten lasten ja nuorten liikunnan harrastamisesta ja vapaa-ajasta. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran verkkojulkaisuja 142. Viitattu 10.8.2020. https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2019/06/Takuulla_liikuntaa_Verkkojulkaisu_020619.pdf.

Helistö, Sini, 2016. Aistivammaisten voimaantumiskokemukset – Kuvaileva kirjallisuuskatsaus aistivammaisten voimaantumiseen johtavista kokemuksista. Opinnäyte-työ. LAMK.

Heikkinen, Sami & Nemilentsev, Mikhail. Lego Serious Play -metodi uudessa oppimisympäristössä. Teoksessa Kakkonen, Marja-Liisa (toim.). Innovatiivisuus ohjauksessa ja kansainvälisissä oppimisympäristöissä Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu, 25–29.

Hovi, Merja 2009. Johdanto. Teoksessa Hovi, Merja, Luukkonen, Mäkelä, Pekka, Pakka, Viula, Taponen, Harri & Westman, Marika. Nuorisotyön arviointi. Käsikirja nuorisotyön prosessien auditointiin ja itsearviointiin.

Hulkari, Kirsti 2006. Työssäoppimisen laadun käsite, itsearviointi ja kehittäminen sosiaali- ja terveysalan ammatillisessa peruskoulutuksessa. Akateeminen väitöskirja. Tampereen yliopisto, kasvatustieteiden tiedekunta.

Huttunen, Mirella 2016. Vammaisten lasten ja nuorten näkemyksiä ja kokemuksia henkilökohtaisesta avusta. Teoksessa ”Haluan avustajan, joka vie mut sinne sun tänne.” Katsaus lasten ja nuorten henkilökohtaiseen apuun. Helsinki: Vammaisten lasten ja nuorten tukisäätiö, Suomen UNICEF ry, Lastensuojelun Keskusliitto, Terveiden ja hyvinvoinnin laitos, Vammaisperheiden monitoimikeskus Jaatinen ry.

Ilonen, Milla 2009. ”Ett’ vois olla siellä missä ne muutkin” - Nuorisotyötä tekevien järjestöjen ja vähemmistöryhmiin kuuluvien nuorten käsityksiä ja kokemuksia yhdenvertaisesta nuorisotyöstä. Helsinki: Suomen Nuorisoyhteistyö – Allianssi ry.

Ilonen, Milla 2012. Ovet auki osallisuuteen. Viitattu 15.4.2020. <https://www.aspa.fi/en/node/761#e122be41>.

Jalonen, Riikka & Heinonen, Laura 2019. Kaikki mukana? Yhdenvertaisuussuunnittelun opas nuorisotyöhön. Oulu: Koordinaatti.

Junttila-Vitikka, Pirjo 2016. Nuorisotoimialan uudelleenmäärittäminen. Teoksessa Gretschel, Anu, Junttila-Vitikka, Pirjo & Puuronen, Anne. Suuntaviivoja nuorisotoimialan määrittelyyn ja arviointiin. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 96, 165–183. Viitattu 24.4.2020. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/suuntaviivoja_nuorisotoimialan_maarittelyyn_ja_arviointiin.pdf.

Junttila-Vitikka, Pirjo & Puuronen, Anne 2016. Kohti inklusiivista nuorisotyötä: Nuorisotoimialan jäsentämiseen ja määrittelyyn liittyviä suosituksia. Teoksessa Gretschel,

Anu, Junttila-Vitikka, Pirjo & Puuronen, Anne. Suuntaviivoja nuorisotoimialan määrittelyyn ja arviointiin. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 96, 190–192. Viitattu 24.4.2020. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/suuntaviivoja_nuorisotoimialan_maarittelyyn_ja_arviointiin.pdf.

Jääntti, Eila 2014. Oikeisiin töihin – Ammatillisesta erityisoppilaitoksesta valmistuvan marata-alan opiskelijan työllistyminen. Opinnäytetyö. MAMK.

Karhu, Jukka 2013. Vajaakuntoisten henkilöiden työllistäminen ja tuetun työllistymisen merkitys työnantajien näkökulmasta. Pro gradu -tutkielma Kuntoutustiede. Lapin yliopisto.

Kehitysvammaliitto a. Oppiminen. Viitattu 15.5.2020. <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/oppiminen/>.

Kehitysvammaliitto b. Lapset ja nuoret. Viitattu 15.5.2020. <https://www.kehitysvammaliitto.fi/kehitysvammaisuus/lapset-ja-nuoret/>

Kiilakoski, Tomi 2013. Nuorisotyön opetussuunnitelma: nuorisotyö kasvatuksellisen prosessina. Viitattu 13.5.2020. <http://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2013/3/nuorisot.pdf>.

Kiilakoski, Tomi 2015. Johdanto: Kylmästä lämpimään. Teoksessa Miksi nuorisotyötä tehdään? Tietokirja nuorisotyön opetussuunnitelmasta Tomi Kiilakoski, Viljami Kinnunen & Ronnie Djupsund. Humanistinen ammattikorkeakoulun julkaisuja 5, 13–35.

Kiilakoski, Tomi 2015. Nuorisotyön sanallistaminen. Teoksessa Miksi nuorisotyötä tehdään? Tietokirja nuorisotyön opetussuunnitelmasta Tomi Kiilakoski, Viljami Kinnunen & Ronnie Djupsund. Humanistinen ammattikorkeakoulun julkaisuja 5, 120–151.

Kiilakoski, Tomi & Kinnunen, Viljami 2017. Talolta kaduille – yhteisöllinen nuorisotyö työmuotona. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Kuivakangas, Johanna (toim.). Kenen nuorisotyö? Yhteisöpedagogiikan kentät ja mahdollisuudet. Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 42, 103–125.

Kiilakoski, Tomi, Kinnunen, Viljami & Djupsund, Ronnie 2015. Työmuodot, työmenetelmät ja työkalut. Teoksessa Miksi nuorisotyötä tehdään? Tietokirja nuorisotyön opetussuunnitelmasta Tomi Kiilakoski, Viljami Kinnunen & Ronnie Djupsund. Humanistinen ammattikorkeakoulun julkaisuja 5, 71–103.

Kivelä, Juha, Nurmi-Koikkalainen, Päivi, Ristikari, Tiina & Hiekkala, Sinikka 2019. Liikkumisrajoitteiset nuoret Suomessa . Määrät, diagnoosit, syrjäytymisriskit ja elämänlaatu . Työpaperi 19/2019. Helsinki: THL.

Konttinen, Juha-Pekka 2011. Vammaisten ihmisoikeudet Suomessa. Viitattu 27.3.2019. <https://www.aspa.fi/en/node/808>.

Korkiamäki, Riikka 2018. Artikkelit: Nuorten vertaissuhteet voimavarana. Haaste 3/2018. Viitattu 13.7.2020. <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiaristo/haaste32018/nuortenvertaissuhteetvoimavarana.html>.

Kunnallisen nuorisotyön osaamiskeskus Kanuuna. Yhdenvertaisuus. Viitattu 1.6.2020. <https://www.nuorisokanuuna.fi/index.php/fi/verkotot/yhdenvertaisuus>.

- Kuula, Arja 2011. Tutkimusetiikka: aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.
- Kuurojen liitto. Viittomakieliset. Viitattu 20.8.2020. <https://kuurojenliitto.fi/viittomakieliset/>
- Laakkonen, Johanna 2020. Utinen: Sonja Koskelo sai tietää vasta aikuisena olevansa kehitysvammainen – tuhannet lievät kehitysvammat jäävät pimentoon. Viitattu 20.4.2020. <https://yle.fi/uutiset/3-11251794>.
- Laki kehitysvammaisten erityishuollosta 519/1977
- Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista 3.4.1987/380
- Lapsen oikeuksien viestinnän yhteistyöverkosto. Lapsen oikeuksien sopimus, Viitattu 10.8.2020. <https://www.lapsenoikeudet.fi/lapsen-oikeuksien-sopimus>.
- Lauronen, Maija 2008. Sisäkorvaistutetta käyttävän nuoren identiteetti. Pro gradu -tutkielma Kasvatustieteiden laitos/ erityispedagogiikka Jyväskylän yliopisto.
- LEGO. Lego Serious Play - Background. Viitattu 20.8.2020. <https://www.lego.com/en-us/seriousplay/background>.
- LEGO b. Lego Serious Play - Leverage. Viitattu 20.8.2020. <https://www.lego.com/en-us/seriousplay/leverage>
- Leppävaaran seurakunta. Erityisryhmät. Viitattu 3.3.2020. <https://www.espoonseurakunnat.fi/nuortensiipi/tukea/erityisryhmät>.
- Lindberg, Annina 2013. Eväitä arviointiin sosiaali- ja terveysjärjestöissä. Suomen mielenterveysseura.
- Loijas, Sari 1994. Rakas rämä elämä : Vammaisten nuorten elämänhallinta ja elämänkulku. Helsinki: Stakes.
- Lukka, Kari 2001. Konstruktiivinen tutkimusote. Viitattu 20.5.2020. <https://metodix.fi/2014/05/19/lukka-konstruktiivinen-tutkimusote>.
- Mahlamäki, Pirkko 2013. Vammaisten ihmisoikeudet eivät toteudu. Viitattu 27.3.2019. http://www.stat.fi/artikkelit/2013/art_2013-09-23_005.html?s=0.
- Mahlamäki, Pirkko 2015. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Somero: Suomen YK-liitto.
- Markkanen, Minna 2013. Valintoja kehittämistyön taustalla. Teoksessa Laitinen, Matti (toim.) Miksi joka paikkaan pitää päästä? Vantaa: Kansanvalistusseura, 177–194.
- Matsson, Jutta 2010. Miten kehitysvammaisuudesta uutisoidaan? – Kehitysvammaisten esittäminen Aamulehdessä vuosina 2007-2008. Journalistiikan pro gradu -tutkielma. Viestintätieteiden laitos. Jyväskylän yliopisto.
- Merimaa, Maija 2014. Nuorten havainnointi ja haastattelut. Viitattu 10.8.2020. <https://dev.hel.fi/paatokset/media/att/94/9465bafd1c52c82fcd44a930480e20e432082c6a.pdf>.
- Museot.fi. Esteettömyyskriteerit. Viitattu 27.3.2019. <https://museot.fi/index.php?k=9765>.

Mäntymaa, Jaakko, 2017. Yli 2 000 kehitysvammaista tekee töitä palkatta: "Se on hyväksikäyttöä". Viitattu 27.3.2019. <https://yle.fi/uutiset/3-9526343>.

Nieminen, Juha. 2007. Vastavoiman hahmo – nuorisotyön yleiset tehtävät, oppimisympäristöt ja eetos. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Sell, Anna (toim.). Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Nuorisotutkimusverkoston/Nuorisotutkimusseuran julkaisuja 76. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura, 21–43.

Niva, Mikael & Tuominen, Kari 2005. Benchmarking käytännössä. Itsearviointin työkirja. Hyviä periaatteita ja benchmarking-tutkimuksia. Turku: Oy Benchmarking Ltd.

Nivala, Elina & Rynänen, Sanna 2017. Sosiaalipedagoginen viitekehys nuorisoalan työssä. Teoksessa Hoikkala, Tommi & Kuivakangas, Johanna. (toim.). Kenen nuorisotyö? Yhteisöpedagogiikan kentät ja mahdollisuudet. Humanistinen ammattikorkeakoulu julkaisuja, 42, 75–92.

Nuorisotutkimusseura 2019. NUPS Helsinki – nuorisotyön opetussuunnitelma (2019–2020). Viitattu 13.5.2020. <https://www.nuorisotutkimusseura.fi/hankkeet/nups>.

Oikeusministeriö. <https://yhdenvertaisuus.fi/mita-on-yhdenvertaisuus>.

Oikeusministeriö, 2016. ”Vammaisena olen toisen luokan kansalainen” – Selvitys vammaisten syrjäintäkokemuksista arjessa. Helsinki.

Ojasalo, Katri, Moilanen, Teemu & Ritalahti, Jarmo 2015. Kehittämistyön menetelmät. Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Opetus- ja kulttuuriministeriö. Lait ja asetukset: Nuoriso. Viitattu 20.4.2020. <https://minedu.fi/nuoriso/lainsaadanto>.

Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020. Valtakunnallinen nuorisotyön ja -politiikan ohjelma 2020–2023. Tavoitteena nuoren merkityksellinen elämä ja osallisuus yhteiskunnassa. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö julkaisuja 2020:2.

Paasio, Petteri 2006. Yleinen ja erityinen viitekehys arvioinnista. Teoksessa Horelli, Liisa (toim.) Arvioinnin teemanumero 2006. Suomen arviointiyhdistys, 92–107.

Pietilä, Paula 2013. Hyviä korkeakoulukäytäntöjä kierrättämässä. Teoksessa Laitinen, Matti (toim.) Miksi joka paikkaan pitää päästä? Vantaa: Kansanvalistusseura, 197–220.

Puisto, Johanna 2016. Yhdenvertaisuus nuorten keskuudessa. Malli MLL:n tukioppilaiden yhdenvertaisuuskoulutukseen. Opinnäytetyö. Humanistinen ammattikorkeakoulu.

Puuronen, Anne 2016. Vaikuttavuuden arvioinnin kohteiksi vuorovaikutustyö ja sen muuttuvat ympäristöt. Teoksessa Gretschel, Anu, Junntila-Vitikka, Pirjo & Puuronen, Anne. Suuntaviivoja nuorisotoimialan määrittelyyn ja arviointiin. Nuorisotutkimusverkosto/ Nuorisotutkimusseura Verkkojulkaisuja 96, 20–21. Viitattu 24.4.2020. http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/suuntaviivoja_nuorisotoimialan_maarittelyyn_ja_arviointiin.pdf.

Pyykkönen, Teijo & Rikala, Saku 2018. Valtio soveltavan liikunnan ja vammaisurheilun edistäjänä. Valtion liikuntaneuvoston julkaisuja 2018:2. Helsinki: Valtioneuvosto

- Päivärinta, Terhi & Sjöholm, Kari 2016. Kunnan vastuu ja tehtävät hallituksen nuorisolakiesityksessä. Viitattu 12.8.2020. <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Julkaisu-Metatieto/Documents/EDK-2016-AK-83126.pdf>.
- Rainò, Päivi & Vik, Gun-Viol 2020. Tulkkausalan tulevaisuudennäkymät. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu.
- Rannikko, Anni 2018. Ei tekosyitä! Sosiaalinen media vammaisaktiivisuuden tilana ja tapana. Teoksessa Susan Eriksson, Susan, Armila, & Rannikko, Anni (toim.). Vammaiset nuoret ja liikunta. Jyväskylä: LIKES, 76–85.
- Rauas, Minna 2010. Ammattina nuorisotyö - esitys nuorisotyön eettisestä ohjeistuksesta. Opinnäytetyö. Terveyden edistämisen koulutusohjelma. SAMK.
- Rauas, Minna 2019. Pieniä tekoja, suuria asioita. Nuorisotyön eettinen näkökulma. Verkko Sarja B. Projektiraportit ja selvitykset 31.
- Roslöf, Ursula 2019. Harrastusten ja toiminnan markkinointia nuorille uusien keinoin. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Viitattu 15.5.2020. <https://www.humak.fi/blogit/harrastusten-ja-toiminnan-markkinointia-nuorille-uusin-keinoin>.
- Siurala, Lasse 2018. Youth Work in Finland. Teoksessa. Ord, Jon; Carletti, Marc; Cooper, Susan, Dansac, Christophe; Morciano, Daniele; Siurala, Lasse & Taru, Marti: The Impact of Youth Work in Europe: A Study of Five European Countries. Helsinki: Humak University of Applied Sciences Publications, 56, 49–62.
- Soanjärvi, Katariina 2011. Mitä on ammatillinen nuorisotyö? Nuorisotyön villiä kenttää kesyttämässä. Viitattu 12.8.2020. <https://journal.fi/kasvatusja aika/article/view/68643/30003>.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. Vammaispolitiikka. Viitattu 24.4.2020. <https://stm.fi/vammaispolitiikka>.
- Suni, Liisa 2012. Kokemuksia kansalaisopistojen esteettömyydestä. Kyselytutkimus vammaisille, kuuroille, erilaisille oppijoille ja pitkäaikaissairaille opiskelijoille. Pro gradu -tutkielma. Erityispedagogiikka. Kasvatustieteiden laitos. Turun yliopisto.
- Suomen YK-liitto, 2015. YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista ja sopimuksen valinnainen pöytäkirja. Viitattu 27.3.2019. https://www.ykliitto.fi/sites/ykliitto.fi/files/vammaisten_oikeudet_2016_net.pdf.
- TENK 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Helsinki: Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019.
- Teittinen, Antti 2015. Artikkelit: Vammaisuus ja yksinäisyys. Ketju-lehti 6/2015. Viitattu 13.7.2020. <https://ketju-lehti.fi/aiheet/tutkimuksessa-tapahtuu/vammaisuus-ja-yksinaisyys/>.
- THL 2019. Vammaislainsäädännön uudistus. Hallituksen esitys uudesta vammaispalvelulaista raukesi. Viitattu 24.4.2020. <https://thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/ajankohtaista/vammaislainsaadannon-uudistus>.
- Tilastokeskus, 2018a. Yhä useampi peruskoululainen sai tehostettua tai erityistä tukea. Viitattu 27.3.2019. https://www.stat.fi/til/erop/2017/erop_2017_2018-06-11_tie_001_fi.html.

Tilastokeskus, 2018b. Liitetaulukko 1. Tehostettua tai erityistä tukea saaneet peruskoulun oppilaat 2017. Viitattu 27.3.2019. https://www.stat.fi/til/erop/2017/erop_2017_2018-06-11_tau_001_fi.html.

Tilastokeskus, 2018c. Liitetaulukko 9. Ammatillisen koulutuksen erityisopiskelijat erityisopetuksen toteutuspaikan mukaan 2004–2016. Viitattu 27.3.2019. http://tilastokeskus.fi/til/erop/2017/erop_2017_2018-06-11_tie_001_fi.html?ad=notify.

Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta : näkökulmia kehittämissprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere University Press.

Uusikylä, Petri & Mäkinen, Anna-Kaisa 2015. Tiedosta – arvioi – paranna: Itsearviointi ESR-projektien kehittämisen välineenä. Työministeriö.

Vaarama, Marja, Moisio, Pasi & Karvonen, Sakari, 2010. Suomalaisten hyvinvointi 2010. Helsinki: THL.

Varantola, Krista, Launis, Veikko, Helin, Markku, Spoof, Sanna Kaisa & Jäppinen, Sanna 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta.

Vedung, Evert 2003. Arviointiaalto ja sen liikkeelle panevat voimat. FinSoc Työpapereita / Stakes: 2/2003. Helsinki.

Vehmas, Simo 2005. Vammaisuus – Johdatus historiaan, teoriaan ja etiikkaan. Helsinki: Gaudeamus.

Vilkkä, Hanna 2017. Tutki ja kehitä. 4., uudistettu painos. Jyväskylä: PS-kustannus.

Virtanen, Petri 2007. Arviointi : arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Helsinki: Edita Prima.

Yhdenvertaisuuslaki 1325/2014

YK, 2016. Convention on the rights of persons with disabilities. New York, 13 December 2006. Finland: ratification. Viitattu 27.3.2019. <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2016/CN.393.2016-Eng.pdf>.

YK, 2019. About the Sustainable Development Goals. Viitattu 27.3.2019. <https://www.un.org/sustainabledevelopment/sustainable-development-goals/>.

Ylipaavalniemi, Pasi 2003. Vajaakuntoisten työllistämisen julkistaloudelliset vaikutukset – Honkalampi-säätiön harjoittaman erityistyöllistämisen kustannus-hyötyanalyysi. Ylämylly: Honkalampi-säätiö.

Yliruka, Laura 2006. Kuvastin : Reflektiivinen itse- ja vertaisarviointimenetelmä sosiaalisuudessa. Helsinki: Stakes työpapereita 152006.

LIITTEET

Liite 1: Pohjamateriaalina käytetyt esteettömyyden ja saavutettavuuden arvioimiseen tarkoitettut mallit. Kaikkiin on viitattu 12.8.2020

Autismi- ja aspergerliitto & Satakunnan ammattikorkeakoulu: Tilojen esteettömyyskartoitus aistit huomioiden

https://www.autismiliitto.fi/toimintaa_ja_tukea/esteettomyys/tilojen_esteettomyyskartoitus

Invalidiliitto: esteettömyyskartoitus

<https://drive.google.com/open?id=oB3eK996uI4PxaWk2VUowdm1jaTQ>

Invalidiliiton esteettömyyskeskus ESKE ja Suomen Vammaisurheilu ja -liikunta VAURY: Esteetön ja saavutettava liikuntatapahtuma -tarkistuslista

<https://drive.google.com/open?id=oB3eK996uI4PxcTlJYS14SEdTdXM>

Invalidiliiton esteettömyyskeskus ESKE ja Invalidiliitto: Esteetömän tapahtuman tarkistuslista

<https://drive.google.com/file/d/1aPqZqlojaQx18MB39oX-qyaI4Yx927QwW/view?usp=sharing>

Invalidiliiton esteettömyyskeskus ESKE: Esteettömyyden ja saavutettavuuden itsearviointi yrityksille

<https://drive.google.com/file/d/18gTQO-DuloNIbU3XKdmLiZm2PfmDJjlg/view?usp=sharing>

Kulttuuria kaikille -palvelu: Kulttuurikohteiden esteettömyyden tarkistuslista

http://www.kulttuuriakaikille.fi/doc/tarkistuslistat/kulttuurikohteiden_esteettomyys_tarkistuslista.pdf

ESOK-verkosto: Saavutettava kirjasto

<http://www.esok.fi/stivisuositus/saavutettava-kirjasto>

Savon vammaisasiasätiö SAVAS: Saavutettavuusopas

http://www.savas.fi/userfiles/file/lastu/savas_saavutettavuusopas_web_04.pdf

Kulttuuria kaikille -palvelu: Viestinnän saavutettavuuden tarkistuslista

http://www.kulttuuriakaikille.fi/doc/tarkistuslistat/Viestinnan_saavutettavuuden_tarkistuslista.pdf